Eugen NEGRICI

Jurnal

SESIUNEA DE TOAMNĂ

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Eugen
NEGRICI

Jurnal

SESIUNEA DE TOAMNĂ

CARTEA ROMÂNEASCĂ
2015

© 2015 by Editura POLIROM

www. cartearomaneasca.ro

Editura CARTEA ROMÂNEASCĂ

București, Calea Victoriei nr. 133, sect. I

ISBN ePub: 978-973-46-5734-6

ISBN PDF: 978-973-46-5735-3

ISBN print: 978-973-23-3052-4

Foto copertă: © Mircea Struțeanu

Coperta: Radu Răileanu

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

EUGEN NEGRICI s-a născut la 28 noiembrie 1941, în Rîmnicu Vîlcea. Este critic, istoric literar, stilistician şi profesor de literatură română contemporană la Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti. A publicat următoarele volume: *Antim. Logos şi personalitate* (1971), *Naraţiunea în cronicile lui Grigore Ureche şi Miron Costin* (1972), *Expresivitatea involuntară* (1977), *Figura spiritului creator* (ed. I, 1978; ed. a II-a, 2013; Premiul Uniunii Scriitorilor din România), *Imanenţa literaturii* (ed. I, 1981; ed. a II-a, 2009), *Introducere în poezia contemporană* (1985; Premiul Uniunii Scriitorilor din România; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti), *Sistematica poeziei* (1988), *Poezia medievală în limba română* (ed. I, 1996; ed. a II-a, 2004; Premiul Uniunii Scriitorilor din România; Premiul Soros), *Literature and propaganda in communist Romania* (1999), *Literatura română sub comunism. Proza* (2002), *Literatura română sub comunism. Poezia* (2003), *Iluziile literaturii române* (2008; Cartea Anului 2008, desemnată de *România literară* şi Fundaţia Anonimul; Premiul Manuscriptum; Premiul pentru critică/istorie literară al revistei *Observator cultural*; Premiul de excelenţă al revistei *Convorbiri literare*), *Literatura română sub comunism. 1948-1964* (2010), *Simulacrele normalităţii* (2011) şi *Emanciparea privirii. Despre binefacerile infidelităţii* (2014; Premiul pentru eseu al Uniunii Scriitorilor din România).

29 noiembrie 1975

Scriu, de fapt, aceste rânduri pe 30 noiembrie: fila anterioară am rupt-o după ce mi-a fost citită. Era o însemnare banală, ea însăşi cenzurată de un fel de presentiment al reacţiilor posibile. Am plonjat în situaţia-limită a oricărui jurnal. În pofida tuturor declaraţiilor principiale şi a tuturor dorinţelor noastre, el rămâne un act de literatură, adică unul respectând convenţiile acesteia şi, adesea, şi pe cele sociale. Când nu poate fi vorba de sinceritate – şi nu poate fi – voi continua să fac ceea ce ştiu: jocul „de-a măştile“, grijuliu doar în a aduce deasupra feţei pe acelea care sugerează francheţea şi intimitatea.

26 aprilie 1976

Efectul repulsiv al figurilor mediocre în literatură şi aiurea (metafore de douăzeci de waţi în presă, comparaţii şi paralele pompoase în muzica uşoară, poezia patriotică etc.). Şi asta faţă de efectul înviorător al prostiei grase, al erorii începătornice, al stângăciei candide, al neputinţei cinstite. Pretenţia trimite la intenţie şi intenţia la greţoasa obsesie a Formei.

15 mai 1976

Împărăteasa-concubină Ci-xi – mama penultimului împărat al Chinei, Guang-xu – a furat banii prevăzuţi pentru echiparea unei flote destinate apărării de atacul anglo-japonez şi a ridicat în buza lacului Kunming un palat. Voia să fie nemuritoare. A devenit nemuritoare.

1976 – Bratislava

Trage a ploaie. Nu pot să sfârşesc studiul despre Sorescu. Lectorul sovietic care locuieşte în apartamentul de sub noi a căscat sonor, ajutându-ne să avem evenimente. Când s-a recomandat, mi-a spus: „Eu, ştiţi, sunt născut la Kazan şi am fost tătar când eram mic. Dar acum lucrez la Universitatea din Moscova“. Îl cheamă Muhtasipov şi e surprinzător de rasat. Beţia lui e copilărească, jovială şi cantabilă. Pentru fetiţă dansează şi cântă înveselitor. Pune de 5-6 ori pe zi un disc cu un basm muzical de Musorgski sau poate Dargomijski.

21 mai 1976 – Bratislava

La îndemnurile de acasă, din ţară – excursie la Macoca. Senzaţia ciudată pe care mi-o lasă catedralele din Brno: arhitectură gotică – interior baroc. Rodirea plină a formelor, opulenţa materiei sub un acoperiş ţintind fulguraţia îndepărtată a spiritului. Sublimul îndopat, infinitul obez, soarta creştinismului birocratic.

Anul trecut, la Praga, am avut senzaţia bizară că un alt popor a venit să ocupe vechile zidiri.

*

În revanşă, o încordare mai poate fi sesizată, o oarecare nesiguranţă şi soluţii nepotrivite, dizarmonice, în execuţia fleşelor goticului moravo-ceh.

Îmi închipui, vreau de fapt să-mi închipui, neliniştea, poate deruta constructorilor din clipa în care simţeau că trebuie să sfârşească. Înălţarea colosală, neverosimilă, a ferestrelor, greutatea bolţii pe ogive încrucişate, apăsarea triforiumului, a marii arcade, a absidei. Materia îndărătnică, nemaipermiţând elanul vertical, suişul fără limită. Infinitul constrâns la finitudine.

Dacă aş avea timp, bani şi voie de sus să călătoresc, mi-ar plăcea să studiez îndeaproape toate soluţiile găsite de goticul european în acest loc nevralgic. Faza ultimă a edificării unei opere – greu de găsit ceva mai elocvent.

*

Nu mă pot abţine să nu trag de păr povestea şi să nu-mi imaginez un Manole gotic zidindu-şi fericirea pământească pentru a menţine verticalitatea liniilor şi elanul neostoit al urcuşului.

Modest cum îl ştim, meşterul nostru a jertfit pentru închegarea, „săvârşirea“ ctitoriei sale, care nu avea alte ambiţii în afara aceleia de a rămâne în picioare. Nu are aspiraţii măreţe, elan spiritual,

chemarea infinitului, a idealului absolut. Nu vrea să continue, ci să isprăvească.

Îl preocupă cel mult trăinicia – ca echilibru, dătător de siguranţă – între ce ridici şi pe ce ridici, între orizontală şi verticală şi – ca să duc speculaţia la capăt – între spirit şi materie.

12 noiembrie 1976 – Bratislava

Nabucco, la *Národni divadlo*. Nu am putut refuza invitaţia trimisă de la Ministerul Învăţământului slovac. Din exces de amabilitate, sunt instalat în loja directorului, aproape de rampă şi prea aproape de instrumentiştii orchestrei din fosă.

În minutele de aşteptare de dinaintea ridicării cortinei, în fosă, în măruntaiele operei, un comprimat de societate, cotidianul rezumat, omenescul la scară mică: şuşoteli, bârfe de serviciu, replici ţâfnoase, schimburi de informaţii utile, priviri piezişe, intrigi mărunte, cochetării nevinovate, bancuri, ocheade languroase, hohote de râs, melancolii de funcţionari ai statului, prozaicul despre care nu ai zice că va putea fi vreodată reciclat, că se va putea vreodată transfigura, duhoarea de maţe a lumii din care se iveşte, uneori, minunea.

În rest, ceea ce mai ştiam: Verdi, cu incorigibila lui cruzime de a-şi oferi ariile cele mai grele muribunzilor, fapt ce creează, pe scenă, un soi de veşnică aşteptare. Până şi căderea definitivă a eroului (de preferinţă înjunghiat) şi a cortinei vor fi privite de spectator cu oarecare neîncredere. Poţi să ştii dacă nu e vorba doar de acel scurt răgaz de concentrare care prepară un nou şi viguros început de arie, un nou prilej de etalare a virtuţilor apoteotice ale belcantoului?

Şi dirijorul: ei bine, printre noi, cabotinii, se află unul care ne va complexa mereu – dirijorul de operă. Ce fiţe, ce magnificenţă, ce arcuire somptuoasă în clipele concentrării, ce prestanţă la coborârea de pe piedestal, ce privire de vultur aruncată corului

anemic al acestui teatru muzical de provincie… La distanţa nemilos de mică la care mă găseam, mi-a fost imposibil să nu bag de seamă batista albă ieşită de două palme din buzunarul pantalonilor şi uitată aşa din pricina prea deselor tamponări ale deltelor de pe obrazul pudrat. Fericiţi cei fără bilet de favoare.

12 martie 2011. Compleo fossam

Recitesc amuzat această însemnare ţâfnoasă de tinereţe, cu maliţia ei inutilă cu tot. Îi văd totuşi un mic merit. Mă reinstalează într-o veche dilemă. Ce e mai bine pentru destinul operei (vorbesc de operă în toate sensurile)? Să răscoleşti măruntaiele ei, să scanezi locul unde au loc arderile, procesele de asimilare, să vizitezi în absenţa stăpânului, cu o curiozitate nedemnă, atelierul cu eboşele şi versiunile lui stângace, să afli cât mai multe din dedesubturile vieţii artistului, răscolindu-i aşternuturile murdare?

Sau să o contempli astral, de foarte departe, făcând abstracţie de condiţiile ivirii ei, de bălegarul care o hrăneşte?

Nici nu ştiu dacă e, realmente, o dilemă. Teoretic vorbind, doar absenţa sau pierderea informaţiilor despre autorii unor opere din Antichitate sau din locuri din lume fără tradiţia scrisului ne poate pune în situaţia ideală a contemplării fără rest, scutiţi de bruiajul informativ. Dar şi atunci va interveni tentaţia fabricării de supoziţii, iar imaginaţia harnic-morbidă, nevrednică, a interpretului va umple golul. E, cred, mai înţelept să luăm lucrurile aşa cum sunt şi să admitem că, practic, nu vom putea face abstracţie de referinţe inconfortabile despre viaţa artiştilor. Vom şti din ce în ce mai multe amănunte incomode despre aceştia pe măsură ce sporesc posibilităţile de documentare şi ni se răpeşte, prin internet, chiar dreptul la uitare. Va mai fi posibil, atunci, miracolul apropierii de Operă? Ne va mai uimi ea? Vom mai putea păstra admiraţia deplină pentru autorul ei?

Editate acum câţiva ani, scrisorile de dragoste – epistolarul Eminescu-Veronica, ca şi cele câteva însemnări ale poetului îndrăgostit, reproduse în Addenda ediţiei Eminescu, *Opere* (vol. XV), au revelat omenescul lor placid, inevitabila platitudine, banalitatea intimităţii.

Nu puţini au strâmbat discret din nas şi, dacă nu şi-au exprimat concret decepţia, a fost fiindcă mitul fabrica încă argumente.

Cei din grupul compact al noilor detractori au clipit din ochi satisfăcuţi: v-am spus noi că nu era cine ştie ce de el şi mai era şi păros ca o maimuţă.

Ei bine, mai suntem, oare, capabili să ne lăsăm copleşiţi de măreţia faptelor acestui poet şi a altora ca el, în pofida a tot ce ştim despre ei? Am putea, dar nu încercând să separăm sever lucrurile – căci e imposibil –, ci învăţând să iubim grăuntele divin cu îngrăşământul lui cu tot, împrumutând ochii celei care nu-şi pierde din ochi odorul în timp ce şterge aşternutul de sub el? O astfel de privire e de găsit în *Scurta cronică a Annei Magdalena Bach*: „…uneori, întorcându-mă acasă şi văzându-l pe soţul meu stând la masă în droaia de copii şi mâncând cu poftă – ceea ce făcea mereu – astfel că era o bucurie să găteşti pentru el – eram copleşită de sentimentul straniu că nu poate fi adevărat, că muzica aceea n-a fost scrisă de cel ce se află în faţa mea, mănâncă, bea, doarme şi se mişcă printre noi, ci mai degrabă de cineva coborât în mijlocul nostru de-a dreptul din cer.“ (text descoperit, şi nu întâmplător, de Andrei Pleşu, şi reprodus în *Note, stări, zile*, Humanitas, 2010)

O astfel de fiinţă, care se lasă copleşită de lumina divină, e ea însăşi parte din acea lumină.

15 noiembrie 1976

Am urmărit la televiziunea vieneză, care se prinde aici, o înregistrare cu discursul lui Malraux, cu prilejul transferării rămăşitelor pământeşti ale lui Jean Moulin, erou al Rezistenţei franceze, la

Pantheon. Mişcarea sacadată de flamuri negre, răpăitul lugubru al tobelor, vocea cavernoasă care lua înălţime numai pentru a coborî apoi vertiginos, cu un vuiet prelung de Stuka, repetiţiile inflamatorii, accentele distribuite ingenios, ca într-o veritabilă *oraison funebre* de mare efect, produceau o emoţie indimenticabilă.

Enunţul în sine, dezlânat, modest, căznit, pe alocuri găunos. Cultul acesta al elocvenţei fosforescente, al Marilor Efecte, prestigiul colosal al Retoricii în ţara ei – în Franţa – a sporit numărul falselor personalităţi, al situărilor greşite, al ierarhizărilor nedrepte şi, nu mă îndoiesc, al erorilor judiciare.

17 ianuarie 1977

De foarte devreme, am pierdut credinţa în fatalitatea răsplătirii binelui şi a sancţionării răului. Însă, ştiu că există o excepţie. Dintre toate faptele omeneşti – rele sau bune fie ele – una va fi pedepsită întotdeauna – dragostea. Ea se osândeşte singură. Cel ce iubeşte este înnobilat, fără să o ştie, de faptul că îşi asumă primejdia, că lui hazardul nu-i oferă şansa pe care o au atâtea infamii.

*

De adăugat, greu de închipuit, mila celor câteva slăbiciuni care, însumate, dezlănţuie, până la urmă, sumbra disperare pe care oamenii o numesc iubire.

19 ianuarie 1977

Blocul ăsta din spatele blocului nostru mă priveşte, dintre riduri, cu ochii mefienţi ai altei generaţii.

*

Constat că lista „perfecţilor adaptaţi“, pe care am conceput-o acum câţiva ani, e foarte săracă. Am deschis-o cu doctorul Filip care, nepot de primar liberal, a izbutit să rămână director la Policlinica miliţiei, cu toţi ochii albaştri fixaţi pe el, vreme de două decenii, până s-a pensionat. Nu i-am putut include în colecţie pe cei care au derapat din întâmplare, când toate mecanismele promiteau să funcţioneze nemţeşte, şi nici pe cei predispuşi la exces de zel. Ei pot fi descumpăniţi la schimbările tactice, doctrinare ale partidului, acţionând în salturi şi trezind suspiciuni. Sunt tentat s-o completez cu câteva exemplare de perfecţi arivişti. Am, de ceva

timp, sub observaţie un exemplar ce promite a fi *nec plus ultra*. E vorba de băiatul acela de popă din anul IV (un Popescu, evident). Deloc prost, dar complet şi sigur închis cu zăvoare. Se mai mişcă doar atât cât să nu alunece de sub platoşa lui „conformă“. Nici măcar un centimetru pătrat de ţesut viu nu lasă la vedere.

E de statură mijlocie şi are părul cânepiu. În timp ce vorbeşte – puţin şi corect – ochii pe care nu-i vezi, dar îi bănuieşti cenuşii, se fixează pe un punct situat în dreptul plexului tău. Nu-i ridică niciodată mai sus, spre a-i putea întâlni. Nu spune ce vrea, dar ştiu ce vrea. E fiu de popă, dar azi nu prea mai contează. I s-a comandat de-acasă, din sat, să se întoarcă membru de partid şi profesor cu patru ani. La toate încercările mele de a destinde atmosfera şi de a-l face să-mi arate o cât de mică pornire omenească, emite o banalitate măgulitoare despre curs, care mă blochează. Din toată fiinţa lui încordată se desprinde un singur gând: Întâi interesele, vă-n gură! Las’ să mă văd eu cu sacii-n căruţă!

*

Casnicele blocului, văitându-se de timpul pierdut în bucătărie, cam la fel ca activiştii vorbind despre şedinţele lor.

20 ianuarie 1977

Chamfort: „N-am văzut pe lume, spunea d. S., decât mese fără digestie, petreceri fără plăcere, conversaţii fără încredere, legături fără prietenie şi împreunări fără dragoste.“

2011. Post-scriptum

Când transcriam, în 1977, fraza lui Chamfort, eram fascinat doar de sictirul ei aristocratic.

21 ianuarie 1977

Nietzsche:

1. „Femeile devin, din dragoste, exact ceea ce sunt în mintea bărbaţilor care le iubesc.“
2. „*Măşti*. Există femei care, oricât ai căuta, n-au interior, ci sunt doar măşti. Bărbatul care se abandonează acestor făpturi quasi-fantomatice, cu desăvârşire neînstare să-l facă fericit, e demn de plâns, dar tocmai ele sunt capabile să trezească dorinţe bărbatului: caută sufletul şi continuă mereu să-l caute.“

*

19 martie 2011. Compleo fossam

Nu-mi amintesc cum au ajuns aceste texte în caietul de însemnări, dar ştiu că au fost ani în care am citit şi am tradus Nietzsche (din franceză). Cred că le-am reprodus din pură admiraţie pentru exemplaritatea situaţiilor. Puţini bărbaţi trecuţi de vârsta dezastrelor erotice nu ar avea motive să tresară parcurgându-le. Într-un anume fel, ele relevă două cazuri de transfer semantic prin autosugestie.

În primul – femeia se încarcă, absorbind datele portretului ideal din închipuirea bărbatului care o iubeşte, devenind perechea predestinată unei altfel de iubiri.

În cel de-al doilea, bărbatul se goleşte, încercând, înciudat şi zadarnic, să umple hăul sufletesc al partenerei, spre a o preschimba în perechea ideală.

Primul caz e unul de transvazare luminoasă, căci presupune nobila aspiraţie la paritatea androginului. În alt plan, de fapt în acelaşi, e analog acelei căi de transfigurare, cale iniţiată de Sf. Tereza de Ávila (cu a sa *Cale a perfecţiunii*) şi urmată de toate veritabilele „logodnice ale lui Christos“.

Al doilea – e demonic, e o variantă de vampirism al golului, cu secătuirea bărbatului – demiurg ratat – prin încredinţarea valorilor lui abisului.

Nu are rost să mai remarcăm din ce direcţie sunt descrise situaţiile, spre cine merge simpatia filosofului, cine e privilegiatul şi cine căinatul.

Feministele de azi, dacă vor sesiza discriminarea, nu au decât să înlocuiască, în cele două ecuaţii, bărbatul cu femeia, spre a realiza că, în linii mari, situaţiile sunt interşanjabile.

S-ar putea demonstra uşor că sunt destui bărbaţi care îşi depăşesc condiţia, aspirând la imaginea fabricată de închipuirea femeii (totdeauna superioară) despre ei, şi că, statistic vorbind, sunt şi mai mulţi, copleşitor de mulţi, cei ce nu au, pur şi simplu, interior. Sunt simple măşti atractiv-distructive, incapabile să facă pe cineva fericit.

*

Privirea unei studente sud-americane urcând scările Universităţii… Un început de poveste, un virus narativ.

*

Februarie 1977

Grupul de muncitori tineri care joacă, goi până la brâu, ore în şir, cu chiuituri, înfocat şi turbure, sfidând protestele locatarilor… „Amfitrioana“ iese din când în când pentru a-şi întări dispreţul faţă de cei ce nu înţeleg că ea e o proprietară de apartament şi stăpână în toate.

Lumina se închide, demonstrativ sau nu, din vreme-n vreme şi întregul „cvartal“ de blocuri are vertij imaginativ. Bătrânii bombăne, cuplurile se

reanimă, părinţilor de fete li se strânge inima şi asudă.

Mă arăt şi eu indignat, dar nu-mi displace felul lor de a fi în răspăr. Îşi trăiesc, în pofida oricăror reguli de civilizaţie şi a convenţiilor citadine, tinereţea, aşa cum o ştiau ei, acolo de unde i-au smuls noile vremuri. Bat cu năduf podeaua cu linoleum a apartamentului, nu numai de „lăsata secului“, ci de toate sărbătorile uitate sau înlocuite.

*

Iubirea – o chestiune de avitaminoză. Slăbiciunea fizică – iată calea.

*

După 3 ani, primul februarie în ţară. Vântoasele primăverii ce se naşte greu, turburarea din cer şi de pe pământ. Şi, mai presus de toate, neliniştea ce premerge.

25 februarie 1977

Auzi, auzi, părintele Scrima, ilustrul conaţional, a rămas tot timpul războiului fratricid la Beirut, ca să se purifice. Este, după spusa lui radiofonică, un grandios spectacol, iar el îşi prelungeşte sejurul pentru catharsis.

4 martie 1977

Cutremur. Surprins într-un oficiu poştal, în cabina telefonică. Când m-am pornit să strig „Cutremur, repede, afară!“, persoanele care aşteptau să fie apelate nu s-au mişcat. Nu ştiu cum şi de ce, am ajuns pe o ridicătură de pământ, de mână cu casiera, trasă de mine cu forţa peste tejghea. Blocurile şi

stâlpii de înaltă tensiune balansau înfricoşător sub jerba de lumini a firelor electrice, ce, atingându-se, plesneau.

O bruscă şi stranie dorinţă de desăvârşire, ca atunci când simţi impulsul să sfâşii până la capăt o pânză. De neiertat.

3 mai 1977

Tocmai am aflat că, la restaurante şi cantine, ciorba va fi „reglementată“ printr-un reţetar aprobat de C.M. şi C.Ex…

13 mai 1977

Ziua lui Mircea. A primit felicitările maşinal, ca pe nişte bani împrumutaţi mai devreme unui amic. Nu are nevoie de mine.

17 mai 1977

Lunga serie a şedinţelor somnolente de partid întreruptă pe neaşteptate. Pus în discuţie un anume Marinescu, devenit un personaj din nimic. I-am văzut pe bătrânii activişti – ajunşi universitari craioveni (din lipsă de cadre) – cum renasc, cum înfloresc, cum se animă brusc la simpla evocare de către cineva a unor şedinţe însufleţite de pe vremuri. Am zărit, în intervalul dintre rânduri, pantoful vechi, dat cu cremă roşie peste plezniturі, al lui Cioroianu, mişcându-se nervos-participativ la evocarea de către tov. Stănculescu a măreţelor începuturi, a epocii de robusteţe partinico-activistică. Adrenalina vechiului activist. *Canaglia rediviva*.

*

Socialismul – cea mai lungă piesă ionesciană.

30 mai 1977

Citit *Viaţa ca o pradă*. Care e secretul truculenţei lui Preda? În relatare, se arată a fi un neparticipativ. Se obiectivează, şi se distanţează, tocmai când întâmplările devin realmente dramatice sau ameninţă să producă lirism.

Scociorăşte, regândeşte din aproape în aproape şi în răspăr. În răspăr nu faţă de truisme, de locuri comune, ci faţă de gândirea subtil-paradoxală.

Lipsa fluenţei sintactice îl face reliefat.

O frază pentru mine: „Scrie şi caută să afli ce s-a întâmplat. Scriind şi spunând tot despre el şi despre acea amintire, o să găseşti răspunsul. Şi dacă n-o să-l găseşti, nu te nelinişti, o să laşi istoria ca o enigmă“ (p. 345).

12 iunie 1977

Timpul: M-am izbit, pentru prima oară, direct şi dureros de el. Alunecarea în bătrâneţe a tatălui. Biologia transformând sentimentele: azi o milă înciudată, disperată; abia ieri – admiraţie tandră; alaltăieri – consimţire ostilă, sub tensiunea fără ieşire a temperamentelor gemene.

9 septembrie 1977

Cât a pierdut societatea – literatura nu mai puţin – prin familiaritatea în adresare, prin stilul direct, camaraderesc şi involuntar simplificator al conversaţiei.

Prin politeţe – înapoi la complexitate şi mister.

August 2010. Compleo fossam

Recitind, în vacanţă, *Ştiinţa voioasă* – ca pe o carte de vacanţă (încurajat de fragmentarismul ei şi de diversitatea subiectelor), am descoperit că Nietzsche

intuise, încă din 1883, amploarea şi consecinţele fenomenului. El constată că americanii, cu „febrilitatea lor în muncă – adevăratul viciu al Lumii noi“, au început să contamineze bătrâna Europă, „răspândind aici o lipsă de spirit cu totul ciudată“.

„*Gândim cu ceasul în mână*, tot aşa cum prânzim cu privirea scufundată în ziarul bursei.“

Din pricina „goanei celor ce muncesc“, piere „*simţământul pentru forma însăşi*, ochiul şi urechea pentru armonia mişcărilor“.

„*Limpezimea grosolană*“ e cerută pretutindeni, în toate situaţiile şi „*nu mai avem timp şi putere pentru ceremonie, pentru politeţea cu ocolişuri*, pentru acel *esprit* al conversaţiei şi, în general, pentru *otium*“.

13 septembrie 1977

„Progrès irréguliers de l’oubli.“ (Proust)

24 septembrie 1977

De o săptămână, a fost declanşată în instituţii, în presă şi mai ales în Universitate, (unde combate, viguros, vajnicul propagandist N.), o nouă (a câta?) campanie ştiinţific-ateistă. Îi prezic acelaşi succes: babele vor avea vertij şi se vor cutremura de spaimă, scuipându-şi în sân. Iar pisicile negre ale cartierului vor miorlăi, prelung şi repetat, arătându-şi recunoştinţa.

1-15 octombrie 1977

Săptămâni de apatie, destrămare şi lene. Recad în marasmul serial. Ghidat de Gide şi de alţii, îmi propun câteva remedii:

– Să am mereu la îndemână un text de rezervă incitant;
– Să nu părăsesc biroul sub niciun pretext;

– Să fiu limpede, fizic, cu orice preţ.

Îmi propun…

19-23 octombrie 1977

Bucureşti, plafonul jos, lumină de acvariu

Mircea zice – şi ştie ce zice – despre Marian P., că nu are voie să piardă bătălia: e „fiul unei spălătorese“. Mi-a venit să-i spun că, la rigoare, nici el nu ar prea avea voie, şi din motive asemănătoare. Şi că, la urma urmelor, dintr-un motiv sau altul, nici unul din cei ce îşi încearcă, pe aici, norocul, vrând să prindă năluca gloriei.

Dacă mi-aş proiecta un destin şi dacă aş şti ce vreau de fapt, aş zice că nici eu nu aş avea voie să pierd bătălia, fiindcă tatăl meu a pierdut-o în 1948 şi tot neamul meu a pierdut-o, în 1948.

*

Am intrat în atelierul lui Traian Filip (un fel de cameră mare de baie, la parterul unei case interbelice în stil maur). Supravegheat discret de M. Ciobanu, a devenit, în anii din urmă un extraordinar gravor, poate cel mai bun din câţi am avut.

De când mi l-a prezentat Ciobanu ca pe minunea la care a lucrat în secret, l-am socotit fratele meu mai mic. Copilăros, fragil şi miop, pare să trăiască aşa cum desenează – în vis şi călăuzit de un vis. Îşi începe, fără premeditare, desenele în peniţă din cele mai neaşteptate puncte cu putinţă şi le dezvoltă, din aproape în aproape, cu mâna şi trunchiul întoarse într-o arcuire neverosimilă.

În timp ce-mi arăta şi-mi explica foarte aproape de planşă ceva, i-am simţit tremurul sufletului.

2011. Post-scriptum

Traian A. Filip s-a sinucis în 1993, în America, unde ceruse azil politic înainte de Revoluţie. Lumea bună a plasticienilor bucureşteni i-a ghicit, la un moment anume, geniul. Toma Caragiu îşi golise pereţii de tablourile pe care le cumpărase sau primise, într-o viaţă de om, pentru a aşeza în loc desenele şi gravurile lui. Au dispărut, odată cu stăpânul, la cutremur.

Dar au mai rămas, cu siguranţă, destule, aici şi în America, unde intrase, spectaculos, în circuit. În 1980, cred, Traian l-a rugat pe Marin Sorescu să-mi dea mie desenul pe care îl făcuse pentru afişul piesei *Pluta Meduzei*, care avusese premiera la Teatrul de Stat din Petroşani.

Poetul – el însuşi colecţionar – nu s-a arătat prea încântat. Mi l-a lăsat într-un sul, la revista *Ramuri*, fără nicio precizare.

După ce am aflat de sfârşitul artistului de la copiii lui Mircea Ciobanu, am încercat să-i mobilizez să facem ceva, să aducem în ţară operele rămase în America şi să organizăm o expoziţie cu ce aveam noi, cunoştinţele noastre şi colecţionarii din Bucureşti.

Sinuciderea unui artist nu are cum să nu turbure. E uneori crucială pentru consolidarea unui nume. Dar Traian a murit în plin vacarm postrevoluţionar. Cine să facă loc, în sutele de ziare apărute, unei ştiri de acest fel despre un ins mort în America şi, dacă face loc, cine să citească? Apoi ne-am luat cu grijile şi cu toate cele. Am uitat şi l-am uitat. Am şi îmbătrânit. Şi iată: indiferenţă senilă, nemernicie românească sau putere a obişnuinţei, în fiecare zi trec pe sub privirea Meduzei aşezate pe unul din pereţii apartamentului.

3 noiembrie 1977

În timp ce mă îmbrac, aud, întâmplător, la radio, *Anotimpurile*. Mă încarcă în chip concret de energie. Mă simt – ca să zic aşa – îmbărbătat.

Ora 15. Pot pleca spre comuna Unirea (fostă Risipiţi) – unde sunt serenissimul Rector al Universităţii populare (directivă recentă, venită de sus).

Am nevoie nu numai de energie, ci şi de un obraz gros, de activist în campanie.

Voi avea în faţă, în cele opt bănci aşezate pe două rânduri, pe scândurile spălate cu motorină, pe cele trei femei de serviciu din şcoală, pe cei doi învăţători loco mirosind tot timpul a ţuică de dude, pe cele două profesoare navetiste, şleampete şi cam nespălate, pe care le luăm de regulă cu noi în microbuz la Craiova şi pe cei trei tractorişti, care nu ştiu ce să facă cu mâinile lor mari, pătate de unsoare şi care picotesc de somn, aruncându-mi, din când în când, priviri ucigaşe.

La sfârşit, va veni directorul, fericit că a bifat acţiunea, cu o sticlă de ţuică de dude, cu dop de cocean.

6 noiembrie 1977. Vis

Un bărbat smead şi fălcos, cu chipul decanului Trăistaru, mă călăuzea, ca Beatrice, prin hrube şi pe străzi pustii, spre un muzeu militar aflat într-o mină părăsită, unde se păstra, *in vitro*, acoperit cu straturi de brichete de mangan, trupul eroului necunoscut, aşezat pe o puşcă ruginită.

Câteva mustăţi de crab, ca nişte antene soioase, se mişcau în ritmul unei răsuflări omeneşti horcăite, ce răzbătea din gunoiul acela ce alcătuia/sugera o formă umană.

Totul era păstrat cu mândrie, explicat şi inventariat riguros. Exista un birou de primire şi o carte de impresii. De pe vechea galerie, adia un curent umed cu miros de libărci.

7 noiembrie 1977

Primul lucru, cred, pe care ar trebui să-l înveţe şcoala şi părinţii pe copil este să ştie să spună *nu*. Un *nu* diplomatic, dar ferm, care, bine explicat în context, să nu supere.

Am realizat de mult (şi inutil) că derapajele, nesocotinţele, rătăcirile mele (devenite uneori păcate – ale mele şi ale altora), chiar devierile, cedările neliniştitoare de traseu intelectual se explică prin caracterul conciliant. Sunt consecinţa directă a moliciunii, a neputinţei de a zice *nu*.

Tresar ori de câte ori aud, citat, versul lui Rimbaud „Par délicatesse j'ai perdu ma vie". Le percep ca pe o aluzie.

Dar de unde mi se trage? De la acel „lasă, mamă, de la tine, că lumea e plină de amărâţi" cu care m-a îndoctrinat, de când mă ştiu, evlavioasa mea mamă, la care au găsit adăpost (Negrici Hotel) şi alinare sărmanii Vâlcei – chiar şi atunci când nu mai avea avere?

10 iulie 1994. Complementum

Completarea am găsit-o recitindu-l pe Grácian (*El Criticón*) la insistenţele lui Mircea Ciobanu, căruia nu am putut niciodată să îi spun nu: „Dacă una din marile învăţături ale vieţii este să ştii să refuzi, încă mai mare ar fi să ştii să-ţi refuzi ţie însuşi ceva, să respingi compromisurile" (*Mayor será saberse negar a si mismo, a los negocios*).

8 noiembrie 1977

„În străfundul acestei eternităţi, am văzut că iubirea unea toate lucrurile, ca pentru a lega, într-o singură Carte, toate foile răzleţe ale uneia şi aceleiaşi lucrări universale." (Dante)

Copleşit de măreţia viziunii, de splendoarea ei, ţi-ai dori, firește, să fie adevărată, să aibă concreteţe, să fii sorbit şi tu în spaţiul ei gravitaţional, împreună cu atâtea foi răzleţe.

*

Iubirii „toate îi stau împotrivă: morala, clasele sociale, legile, rasele şi îndrăgostiţii înşişi“. (Octavio Paz, *Labirintul singurătăţii*)

9 decembrie 1977

„Ironia ţine de o dezvoltare anormală care, asemeni aceleia a ficatului gâştelor de Strasbourg, sfârşeşte prin a conduce la moartea individului.“ (S. Kierkegaard)

De peste tot avertismente…

Anul Nou 1978

Încă o legendă întreţinută cu sarmale.

15 ianuarie 1978

Un fulger negru a ţâşnit din tufişul din faţa mea. Nu ştiu când am epolat şi cum am tras în mistreţul care se năpustea spre pădurea din spatele nostru. L-am văzut, ditamai fiara, dându-se peste cap ca un iepure. Tata, în spate, încântat. Ţine morţiş să mai vină cu mine, cât mai poate, la vânătoare.

2011. Compleo fossam

Simptomatic pentru statutul ipocrit al unui jurnal:

În însemnarea din ianuarie 1978 nu am notat decât partea glorioasă a întâmplării din pădurea Radovanu, nu şi ce a urmat. Şi ceea ce a urmat a fost umilitor şi bulversant. Pentru că nu voiam să retrăiesc momentul, m-am abţinut să-l pun pe hârtie.

La vârsta de acum, îmi pot permite să-mi exhib slăbiciunile şi chiar să fac, din această formă de alint, un joc intelectual profitabil (am un maestru în Livius).

Aşadar, iată urmarea. Tragerea la sorţi a locului mă plasase chiar pe fundul unei văi şi linia de trăgători ţinea drumul care urca spre dreapta mea, într-un unghi de 45 de grade, pe o pantă despădurită. Sus de tot se zărea coroana unui stejar. Distanţa până la tufişurile din marginea pădurii, adică intervalul unde mi-era îngăduit să trag, era de 20-25 de metri. Cum rareori se întâmplă cu această specie de vânat extrem de rezistentă, mistreţul se rostogolise, lovit mortal, până în pădure. Nu am ajuns bine lângă el, curios să-i văd trofeul de „solitar“, când am auzit

pe cineva, departe, strigând furios: „Ce faci, bă, mă împuşti?“.

Am băgat de seamă că nu era o glumă nesărată, vânătorească, abia când l-am zărit sus pe pantă, la 80 de metri de mine în dreapta, pe vecinul de stand, agitându-se în jurul stejarului de care stătuse lipit, în ţiitoare. Am ajuns, nu ştiu cum şi când, gâfâind, la el. Nervos, mi-a arătat, înfipt în scoarţa stejarului, la două palme de creştetul capului, plumbul turtit al *brenecheului* plecat din puşca mea. Mintea mea, înceţoşată brusc, nu putea pricepe. Totul era de neînţeles şi mi s-au muiat picioarele. Trăsesem după ce mistreţul depăşise cu mult linia, adică regulamentar. Pe urmă, proiectilul nu avea cum să ajungă acolo sus decât urmând o traiectorie aproape imposibilă.

Întors, în fugă, la mistreţul la care ajunseseră deja câţiva bătăiaşi, grăbiţi să-i decupeze fuduliile, am început să-l studiez împreună cu pădurarul care-i conducea. Îl mai întâlnisem: bărbat prezentabil, între două vârste, care, având o autoritate naturală, organiza vânătorile „oficiale“ cu tovii de la judeţ. Pădurarul a simţit tulburarea mea. L-am văzut sau mi s-a părut că-l văd, aplecându-se peste mistreţul uriaş, uitându-se cu luare-aminte şi pipăindu-l în zona greabănului, apoi spre grumaz. Nu găsesc decât o singură explicaţie, a zis, ţinându-şi degetele pline de sânge în dreptul gâtului. Brenecheul cred că a ricoşat dintr-unul din oasele grumazului. Dar e de mirare că a luat-o şi puţin înapoi şi în sus. Ce chestie, domnule!

Şi cu asta s-a întors şi le-a spus ceva bătăiaşilor curioşi, adică oamenii lui, ţăranilor din satele din jur, cărora le dădea voie să ia lemne de iarnă din pădure.

Vânătorul de sus, care ajunsese lângă noi, m-a bătut conciliant şi generos pe umăr. Părea să-i fi trecut enervarea. Vânase, cred, şi el un mistreţ: – Eh, asta-i vânătoarea, se mai întâmplă, tovarăşe. Exemplarul e frumos. Haideţi, că mai avem trei-patru bătăi.

Vânătoarea era abia la început şi eu nu ştiam cum să dispar. Voiam să plec acasă, dar nu mai ştiam

cum să ajung la maşini cu taică-miu după mine, care nu mai vedea şi nici nu prea mai mergea bine. M-am lăsat aşezat în ţiitori, am părut că particip la eveniment şi, din câte mi-a povestit tata, parcă tot vânatul acelei păduri fabuloase voia să treacă linia prin dreptul meu. Nu auzeam nici sunetele gonacilor, nici focurile de armă din vecini. Ridicam instinctiv puşca şi o lăsam, cu lehamite, la loc, spre disperarea lui taică-meu şi, până la urmă, şi a vecinilor de stand, care nu înţelegeau de ce las să scape vânatul.

Acasă, după câteva zile, bietul meu părinte se tot căina. Nu-i părea rău de vulpea care s-a oprit, paralizată de frică, la zece metri de mine, nici de zecile de fazani care au defilat prin faţa mea, ci de o pisică sălbatică trecând în fugă pe lângă un copac, speriată de glasurile gonacilor. De ce n-oi fi tras, domnule?... Ăsta da trofeu. Eu nu-mi aminteam mai nimic din toate astea, de parcă aş fi privit tot timpul printr-un geam prăfuit. Mi s-a părut, doar o dată, că zăresc, foarte aproape, neverosimil de aproape de copacul pe care eram sprijinit, un iepure care, ţopăind fără teamă, la doi metri de cizmele mele, a trecut drumul în parcela de pădure din spate.

A fost ultima mea vânătoare de mistreţi. Am primit-o cadou pe Ghinda, primul meu câine de vânătoare şi am fost cucerit de eleganţa vânătorii de prepeliţe, sitari şi potârnichi.

După o săptămână de la întâmplare, am aflat că domnul din spatele stejarului era membru C.C. şi instructor cu misiuni speciale trimis de Ceauşescu la Craiova să verifice acurateţea respectării indicaţiilor de partid.

16 ianuarie 1978

De ce mi se pare din ce în ce mai tentantă ideea expresivităţii involuntare? Pentru că ei îi datorează opera viaţa de după moarte. *Intenţia* unui scriitor e totdeauna în funcţie de un cod al epocii. Îl contrazice

sau îl ilustrează: avangarda sau conformismul leneş, profitabil.

Nu intenţia poate pregăti viitorul unei opere, ci numai ceea ce o depăşeşte sau o contrazice. Intenţia e, în fond, domestică, legată prea strâns (chiar în sensul negării lui) de codul epocii.

17 ianuarie 1978

Într-o lume plină de atei indecişi, timoraţi sau ipocriţi, de credincioşi nedeclaraţi sau declaraţi din superstiţie, teamă ori din oportunism în preajma morţii, Marele Inchizitor s-ar putea sluji de un test infailibil: de ce parte te situezi în raportul întâmplare/necesitate?

*

Pentru că, la urma urmelor, promovează inechitatea, altruismul ar trebui detestat.

10 decembrie 1988. Complementum

Nietzsche: „Drepturi egale pentru toţi e cea mai minunată injustiţie, căci oamenii superiori sunt cei ce suferă în acest regim.“

„Nu e vorba deloc de vreun drept al celui mai tare, căci cei mai tari şi cei mai slabi sunt toţi egali în aceasta: ei îşi întind puterea atât cât pot.“

5 februarie 1978

Nu numai îndrăgostiţii, ci şi toţi cei ce visează ca momentele sublime să dureze, nu ştiu ce vor. Nu există o cale mai sigură spre grotesc. Grotescul, sublimul care capătă durată.

Piramida pretinzând deşertul.

15 martie 1978

Expresivitatea involuntară. Demersul meu ţine cont de imposibilitatea destinatarului de a cunoaşte, de a delimita şi descrie corect nu numai intenţiile autorului, ci şi opera lui, în ansamblu. În fond, profit – spre binele operei – de această neputinţă şi de avantajele acestei ambiguităţi ce guvernează segmentul „descifrării"/decodării, atribuind semnificaţii şi multiplicând valori.

Eu, spre deosebire de ceilalţi, cei ce se străduiesc să descifreze şi chiar cred că reuşesc, eu cel puţin mă iluzionez conştient.

*

A fi obiectiv (în critică şi aiurea) ce altceva e decât a fi, cu consecvenţă, subiectiv.

7 aprilie 1978

O întâmplare psihanalizabilă a şcolarului Negrici. M-am lăudat profesoarei de geografie (care preda şi câteva noţiuni elementare de geologie) că am, în colecţia mea, roca de granit de care avea nevoie ca material didactic. Mi-a îngăduit să mă reped până acasă. Aici, ia de unde nu-i granitul. Aveam, într-adevăr, o colecţie de roci – cadoul unui inginer geolog cu care se împrietenise tata în timp ce construia ceva pe Valea Lotrului. Însă acolo erau roci arătoase, geme, pietre semipreţioase, numuliţi, malahit, tufuri vulcanice, piese spectaculoase, nu şi amărâtul de granit.

În loc să mă întorc şi să-mi cer scuze (şi cât de uşor ar fi fost primite copilului de atunci!), presat de timp şi disperat, am scos o aşchie vineţie de piatră din pavajul curţii şi am dus-o la clasă, ţinând-o sus şi tare că e granit. Profesoara a privit nedumerită piatra şi a pus-o pe catedră, spălată, cum era, de mine la robinet de praf. N-a comentat, a continuat lecţia,

trecând la altă temă. Am hotărât că nu am greşit prea mult: fie că am nimerit un fragment dintr-o piatră cubică de granit, fie că profesoara nu se pricepea şi m-a crezut. Nu mi-a trecut prin cap că profesoara, ca să-l scutească de ruşine pe premiantul clasei, a schimbat – cum s-ar zice – vorba.

S-a văzut de pe atunci că mi-e imposibil să-mi asum o situaţie umilitoare, să-mi recunosc un eşec. Şi că, din această pricină, nu voi pregeta să-mi protejez egoul, să mistific şi să mă mistific. Ca, de altfel, şi acum când scriu şi mă străduiesc să par liniştit şi împăcat cu ce mi se întâmplă, deşi abia acum 2 zile am aflat ceva profund umilitor pentru mine.

2 iulie 1978

Spre Ljubljana, la cursurile de vară de limbă slovenă. Vocile groase, bărbăteşti, fără nuanţe şi ezitări, ale sârbilor din cuşete. Ce sentiment de securitate vor fi având femeile lor! Până şi sforăitul le era demn şi decis. Nici o nuanţă, nici o clipă de slăbiciune, acelaşi ritm întreaga noapte. Mă întorceam de pe o parte pe alta, de nesomn, cu sfială.

*

Ljubljana

Faţă de ţigănia lustruită a Belgradului, aspect de capitală europeană căreia i s-au şters mahalalele. Nici un semn că nu m-aş afla într-un cartier vienez, construit între cele două războaie. Dacă nu ar fi portretele lui Tito (toate luate cu un sfert de secol în urmă), ce ar putea să mă convingă că nu sunt la Innsbruck? Miros de rufă spălată şi de apret. Umerii cu pistrui ai femeilor de vârstă mijlocie, coapsele uriaşe, şezutul inform şi legănătura oribilă a bătrânelor. Bărbaţii de peste 60 arată toţi a nemţi demni şi amabili. Când le ceri o informaţie, te ajută până la dădăceală. Abia lumea „proastă“, lumea

venită de prin sate, soldăţimea şi fauna autoservirilor trădează temperamentul slav.

*

O sală de curs înclinată vertiginos. Din colţul de sus – unde şi-a găsit un loc fiul celui ce şi-a pierdut cariera militară pentru „titoism“ – priveşte, peste torentele de păr blond, la fotografia colorată distins a unui Tito aşezat într-o atitudine degajată, aproape golănească. Mi-a fost imposibil să nu îmi amintesc caricaturile gigantice ale lui Tito – „trădătorul“, aşezate, la începutul anilor ’50, de-a lungul frontierei, în toate satele olteneşti şi, nu mai puţin, de-a lungul şoselelor ţării. Generalul nostru izbăvitor, al celor neputincioşi şi tăcuţi – Timpul.

5 iulie

Profesoara de slovenă, în ritmul formidabil pe care ni-l impune, se lasă greu observată. E uşor amuzată de obiceiul meu de a inventa mici istorii cu volute surprinzătoare, din puţinele cuvinte pe care le-am învăţat. Dar pare iremediabil desprinsă de lumea noastră. Are aerul de nobilă tristeţe pe care ţi-l dă întoarcerea dintr-o ţară civilizată: pradă de doi ani la Sorbona.

*

Brusc invadat de sentimentul ridicolului în timpul seratei de recepţie. M-am văzut gesticulând excesiv, încercuit de cele zece propoziţii pe care le poţi, în fond, spune unor străini. Şi, apoi, toate acele priviri de intelectuale cu şezuturile turtite pe băncile bibliotecilor şi cunoscând învierea tardivă, imprevizibilă şi nemiloasă, a simţurilor. Pe la toate colţurile se închegau coruleţe. Italience guralive, zbughind-o, din timp în timp, la closet, cu aceeaşi

mişcare de resort la care te provoacă braţele deschise ale iubitului.

11 august 1978. Neptun, Vila scriitorilor

Mi-am luat cu mine Márquez.

Márquez. Urmăresc, cu uimire în creştere, cum nesocoteşte, fără a ne pune în alertă, fruntariile verosimilului şi cât de puţin se sinchiseşte de acestea când împinge peripeţia, fabulaţia dincolo de locul unde noi ne-am fi oprit speriaţi.

E ceva din felul în care Urmuz face să derapeze în imposibil enunţul lui până într-un punct posibil. Numai că Márquez prelungeşte povestea nu în imposibil, ci, mai curând, în improbabil. Cel puţin aşa îl percep până acum.

*

Nu ar strica să fac, între două partide de înot, un inventar de fraze, gesturi, habitudini şi atitudini scriitoriceşti relaxate şi în situaţii neconvenţionale… Cum arătăm când nu vrem să arătăm. Deocamdată să admirăm tremurul mărunt al cărnii unei adolescente cu mersul leneş şi care străbate plaja într-o perfectă apatie, sugerându-mi lipsa de imaginaţie a fericirii.

*

Márquez: Curajul de a completa, cu detalii realistice, o intuiţie metaforică trăită ca realitate prin consemnarea – ca palpabile – a consecinţelor vieţuirii în interiorul metaforei (sau hiperbolei). Care sunt acoperirile? Ironia? Sugestia ironică a prezenţei unei uriaşe scamatorii, a unui magnific spectacol de iluzionism executat în faţa unui cititor care e invitat să nu se mai sinchisească, să realizeze miracolul artei, să nu se mai îndoiască de puterile ei vrăjitoreşti.

13 august 1978

Credinţa (ca şi fericirea pe care o aduce ea) nu ar putea fi concepută decât pe traseul de la orgoliu la iubire.

16 august 1978

Márquez sau raţionalitatea iraţionalului.

*

O idee sugerată de ultimul Aureliano Buendía: e necesar ca ideile extraordinare să fie încifrate pentru a nu se altera singure.

*

Márquez, „minunatul său simţ al irealului“.

23 august 1978

Lecţia lui Márquez:

1. Trebuie găsită *panta* cărţii şi *sentimentul* ei final: aici (ca şi în *Ghepardul*) nostalgia indusă de o lume care piere.
2. Personajele să fie în aşa fel întocmite încât să-ţi ofere pricini de nostalgie:
   – să fie cât de cât pitoreşti (pitorescul sexual nu trebuie evitat)
   – trăsăturile lor obişnuite, acţiunile lor foarte comune se cuvin exagerate. Îngroşarea trăsăturilor nu produce niciun dezastru; inconsecvenţa e singurul pericol. Care e curvar, să fie curvar într-un fel nemaipomenit; care e războinic, să fie până la capăt, zeci de ani la rând sub semnul lui Marte. Evidenţierea *consecinţelor* unor asemenea extraordinare

trăsături e obligatorie. Dacă totul e relevat prin consecinţe, nimic nu pare imposibil. Senzaţia de neverosimil se iveşte în romane din pricină că autorii uită sau evită să prelungească linia forte a faptelor în consecinţele lor.

3. Nu trebuie căutate evenimente senzaţionale, care să favorizeze epicitatea. Obţii acelaşi lucru exagerând întâmplări cu nimic deosebite şi urmărind consecinţele adoptării unei stări de receptivitate hiperbolică. Nu e nevoie de o inventivitate ieşită din comun pentru a crea suspans şi interes narativ, ci de răbdarea de a urmări consecinţele unor atari trăsături (de caracter) şi a unor împrejurări exagerate.

20 septembrie 1978

„Tovarăşele de viaţă“, doamnele lumii bune de azi, au totuşi ceva care aduce a aristocraţie interbelică: adulterul cu şoferii.

22 septembrie 1978

Sartre: „În clipa în care poetul declară în poemul său: am pierdut, nimic n-a avut loc decât locul, el a câştigat de fapt, *fiindcă a dat*, fără cuvinte sau, mai curând, *prin ruina tuturor cuvintelor, o prezenţă indirectă irealizabilului*.“ (Prefaţă la romanul *L'inachevé* de André Puig)

23 septembrie 1978

Însemnare veche

Folosindu-se de un singur instrument, unul în măsură să transcrie, surprinzător de nuanţat, istoriile sufletului, Chopin e *narativ* – în chip desluşit narativ.

Piesele orchestrate, neputând nuanţa, introduc stări de spirit, sentimente difuze precum poeziile cu semantism obscur. Ele bat spre lirică.

De scris un studiu despre elementele din afara limitelor convenţionale ale unei specii, ale unui gen, ale unei arte… şi care le dau vigoare ori le amână perimarea.

Ce e, la urma urmei, strict pictural în pictura Renaşterii, ce detalii ne atrag, de fapt, în muzee, ne provoacă ideaţia, dându-ne prilejul să reconstituim o lume şi să-i simţim parfumul?

*

Asaltat de câteva amintiri şi, printre ele, cele ce-l privesc pe tata. Plimbările zilnice pe dealuri sunt regresiunile lui în timp, o neîntreruptă întâlnire cu copilăria. E simptomatic că nu simte cine ştie ce atracţie pentru munte şi pentru călătorii în locuri necunoscute. Nu descoperă nimic, ci redescoperă nostalgic.

25 septembrie 1978

În istoria picturii, picturalul – picturalul pur şi simplu (adică ceea ce ar trebui să ne încânte sau să ne incite vizual, fără să ne trezească analogii de alt ordin) e surprinzător de rar, poate inexistent. Eu, de pildă, descopăr peste tot literatură (în formă narativă, introspectiv-analitică, poetică). Mă întreb, uneori, dacă ar putea fi vorba de altceva decât de o literatură restrânsă ca suprafaţă informaţională prin însuşi materialul pe care îl foloseşte, ori pe care îl ignoră (cuvântul). Am încetinit pasul (parcurgând sutele de metri de pânză renascentistă din muzeele din Viena şi din Dresda) numai pentru psihologia personajelor, pentru dispunere, artă compoziţională, sugestii poetice, lirism. Nu putem judeca şi, mai mult, nu putem percepe fără să proiectăm ceea ce ştim dinainte. Vedem numai ceea ce pre-concepem. Nu îmi va fi, cred, greu să literaturizez totul, încărcând obiectele cu semnificaţii literare, în tentativa mea de a crea un ţinut utopic al expresivităţii.

2 octombrie 1978

Krishnamurti: de la *a deveni* la *a fi*.

*

Aprilie, 2002. Complementum

Bunica pe linie maternă, preoteasa Mariţa din Mateeşti, avea, din câte mi s-a spus, fire de haiduc. Născuse 11 copii şi crescuse 12 fete sărace din sat, aduse de părinţi şi lăsate, din disperare, la uşa popii.

La 60 de ani – vârsta la care ajunsese când a intrat în memoria mea de copil – era o femeie voinică şi autoritară. Mi-o amintesc stând în picioare pe prispa cuhniei şi dând porunci scurte bucătăresei, fetelor din casă şi vecinelor care se pregăteau să ducă mâncarea, cu baniţele pe cap, celor ce prăşeau porumbul nostru pe Drăghia.

Un stol de avioane argintii tocmai trecea sus de tot, iar noi, adică eu şi copiii vecinilor, ne-am oprit din joaca cu căţeii pe iarba din curte ca să căscăm gura la ele. M-a strigat puternic pe nume şi ne-a indicat fără vorbe intrarea de la beci, unde am şi ajuns într-o clipită, fiindcă ştiam că nu-i de glumit. Când a auzit că una dintre fetele ei, măritată după un popă cam zurliu, a fost bătută de cuvios la beţie, a pus şaua, a încălecat şi a trecut în galop peste două dealuri, până la Lădeşti. N-a apucat să-i zică popa: – Săru-mâna, mamă!, că a şi simţit pe spinare arsura harapnicului. – „De ce-mi baţi fata, popo? Dac-o mai baţi, te dezbrac şi te leg la poartă gol!“

Mariţa avea o vorbă şi ea era cunoscută în sat: *Mă! Fii şi fii!*

Şi Krishnamurti începe în vorba aceea a preotesei din Mateeşti.

9 octombrie 1978

Mi-e lehamite să merg pe propriile urme. Cea de-a treia parte a *Expresivităţii involuntare* nu-mi mai trezeşte niciun apetit. Fiindcă nu mai am surpriză, nu mai am trăire. Mi-aş dori o nouă încercare a puterilor, obstacole, plăcere reală.

Sunt un amestec de naivitate şi profunzime. În scris primează, vai, când una, când alta.

Suflete moarte, cap. 6 – furia enumerării, *furor enumerationis*.

29-30 octombrie 1978

După o prea lungă absenţă, la Vâlcea, împărţind pacea locului cu Dulfa şi guguştiucii curţii.

Toamna la Aranghel, în toată splendoarea ei.

Intrat bine în vârsta istorisirilor, tata mă trage din ce în ce mai des spre copilăria lui, relatându-mi întâmplări neobişnuite, dintr-o lume de poveste, de nerecunoscut chiar astăzi. De mâine ce să mai spun?

Pe două dintre ele nu aş vrea să le uit, căci vorbesc de un neam de femei aprige.

1. Plecarea bărbaţilor la concentrare a dat idei tâlharilor dintr-un cătun uitat de lume, aflat într-o pădure, deasupra râpii Urzicarilor. O femeie de-a lor, un cercetaş, s-a dat în vorbă cu bunica şi s-a invitat în bucătărie cu un pretext. Mama, povestea taică-meu, a lăsat-o singură în odaia cu cuptorul şi, prefăcându-se că se duce să-i aducă o cană de lapte, s-a întors tiptil şi s-a uitat printr-o ferestruică, să vadă ce face. A văzut-o cum a scos un obiect de sub fustă şi cum face semne cu el spre lucrurile din jur şi clanţa uşii. A năvălit peste ea, a pus-o jos şi, căutând-o sub fuste, a dat peste ceva rece şi slinos. Pentru că începuse să ţipe şi să blesteme, a bătut-o cu mâna aceea uscată de mort (căci asta era) peste gură până a obosit. Au venit între timp vecinele, care au luat-o de la capăt cu bătaia. Desantul tâlharilor a eşuat lamentabil, căci şi ceilalţi membri ai clanurilor

de hoţi – Pribeanu şi Gligoroiu le zicea – au fost surprinşi de copiii veniţi de la şcoală în hududoiul din marginea satului. Goi cum erau şi cu crengile pe ei să nu fie zăriţi, au zbughit-o, care pe unde putea, prin pădure.

2. Într-o toamnă, la cules de prune gogoşele de ţuică, între neamul nostru şi cei ai lui Gligoroiu, dintr-un sat vecin, a izbucnit un război homeric, pe viaţă şi pe moarte. Maică-mea se numea Lina, dar nu frumoasa Elena era pricina, ci un prun de mejdină împovărat de roadă, pe care duşmanii începuseră să-l scuture. Nu avusesem niciodată vreun conflict – ba dimpotrivă – dar nu ştiu ce ne-a apucat pe toţi. Ne-am repezit la ei, povestea tata, care avea pe atunci 14-15 ani, şi le-am smuls căldările, îmbrâncindu-i de pe pământul nostru. S-au întors cu întăriri, dar erau mai multe femei – şi s-a încins o bătaie în toată regula, cu bâte şi pumni. Nu pot s-o uit nici acum pe fata de măritat a lui Gligoroiu, albă şi frumoasă („păpuşă de marmură“, şopteau despre ea flăcăii la horă). S-a repezit la mine, ţinând cu ambele mâini deasupra capului, ulciorul cel mare, de câmp, plin cu apă. Am apucat-o iute de încheieturi şi-am strâns-o până a dat drumul la ulcior. Când se zbătea să scape din strânsoare, i-am simţit sânii tari şi mirosul de lapte proaspăt al pielii. Mi-au rămas în minte până azi braţele ei albe. Legăturile între neamurile noastre s-au rupt definitiv, căci noi, fraţii şi verişorii mei adică, după ce i-am biruit, l-am lăsat gol şi legat de prun pe Gligoroiu cel bătrân. O umilinţă care n-a fost iertată.

Am mai auzit, de-a lungul timpului, nenumărate astfel de istorii din vremuri de demult, dar nu m-am străduit să le reţin. Parcă tot ce-mi povesteşte acum – când ştiu că sunt ultimii lui ani de viaţă limpede – sună altfel. Dar nimic nu depăşeşte farmecul povestirii unei întâmplări la care a fost de faţă şi Ionel, fratele cel mai mic din cei şase copii (patru băieţi şi două fete). Deşi rubicond, e agil, vesel, pus,

tot timpul, pe şotii, slobod la gură şi optimist. Trecut şi el de 60 de ani, îi zice lui tata *nene* şi cred că aşa îi zicea de mic, când umblau după cuiburi prin păduri. În război, a fost telegrafistul regimentului, al şefului de stat major, al părintelui meu, mai precis, care l-a ţinut, pe lângă el, la comandament, să nu moară fraged, în prima linie. Intervenind, din loc în loc, în relatare, oferă, de regulă, varianta realistă şi comică a întâmplării povestite, cu fiorituri sentimentale, de fratele mai mare.

— Când se duceau la târg, începea tata, patetic şi paseist, să istorisească, mama mergea, la cinci paşi în spatele „unchiaşului“, pe cărare şi vorbea, cu el, de una, de alta. Vorbeau atât de tare de se auzea peste două văi. Auzeam şi noi de acasă ce vorbeau.

— Eh, şi ce s-a mai auzit, şi ce tărăboi a fost când l-a prins mama, la târg, la Râureni, în coverca „naşei“ – completa Mefisto povestea, turtindu-i celuilalt elanul liric.

Dacă voiai să ai imaginea concretă, cotidiană a războiului, trebuia să asculţi versiunea lui Ionel – prâslea, degajată de ideologie; scutită de sclipiri patriotice şi doldora de amănunte spumoase şi picanterii tinereşti, care îl enervau pe tata, până într-atât încât îi interzicea până la urmă, poruncitor, să mai vorbească – de parcă Ionel ar mai fi fost copilul cel mic de pe vremuri. Prâslea de 60 de ani nu se supăra, îl lăsa să se calmeze şi, când relua poveştile despre dormitul în burta cailor morţi, despre nopţile teribile de la Cotu’ Donului şi despre cazurile de canibalism ale regimentului în retragere, Mefisto amintea, ca din întâmplare (făcându-mi cu ochiul), despre ucraineanca trupeşă, dalbă şi frumoasă, în casa căreia fuseseră încartiruiţi. „Avea doi copii mici, frumoşi şi ne-a tăiat, de Revelionul acela, în retragere fiind, singura găină pe care-o mai avea şi pe care o ţinea cu ea în casă. Ce suflet, domnule! I-am lăsat o ladă mare de marmeladă la plecare. Poate nenea i-o mai fi lăsat şi el ceva.“ Ionel e scriitorul, taică-meu ideologul.

M-am gândit, imediat, ce carte pe două voci ar putea ieşi despre aceleaşi întâmplări ale războiului, povestite când de Don Quijote, când de Sancho Panza. Taică-meu chiar avea ceva de Don Quijote.

Când s-a spart frontul la Iaşi, în 1944, şi vedeam cu ochiul liber cum vin tancurile ruseşti, „nenea“ – îmi spusese în particular, odată, Ionel – a înnebunit de-a binelea. Când a văzut că soldaţii, în grabă mare să fugă cum pot, nu mai execută nici măcar ordinul strict de a împinge tunurile şi chesoanele în râpile din apropiere, să nu fie folosite de duşman, a scos pistolul şi a început să strige, aţinându-se la cei ce o tuleau: „Unde vă duceţi, nenorociţilor, vă lăsaţi ţara bolşevicilor?“. Uite-aşa a ţinut-o până a răguşit şi a început să plângă şi eu îl trăgeam de mânecă şi mă rugam de el: „Hai, nene, acasă, dă-i în p… mă-sii pe toţi!“.

4 noiembrie 1978

Cenaclul Macedonski (oblăduit de Marin Sorescu). Poeta Ioana Dinulescu, gravidă în stadiu avansat, ignorând reguli şi tabuuri, denunţând tagma poeţilor de partid, spunând orice, înjurând oricât (şi fără precauţie…), fără ca vreunul din cei de faţă – între care şi oamenii puterii – s-o privească, s-o mai privească, cu ostilitate, ca altădată.

O libertate incontrolabilă, un curaj uimitor şi de invidiat. Maria câştiga, cum s-ar zice, statutul intangibil al Fecioarei. Devenea de neatins fiindcă, purtându-şi pruncul, părea vulnerabilă.

Libertatea pe care ţi-o dă condiţia unei fatalităţi: nebunii, bolnavii, gravidele, muribunzii; în genere, mai ales femeile şi slăbiciunea.

Ieşirea de sub autoritatea puterii şi, deci, de sub timpul istoric pe care ţi-o înlesnesc prostia, slăbiciunea, alienarea şi tot ce sugerează, într-un fel sau altul, iresponsabilitatea.

De meditat la puterea nevolniciei, la nevolnicia puterii şi, fireşte, la căile libertăţii.

6 noiembrie 1978

De ce îl stimez pe Sorescu? Fiindcă se plictiseşte abrupt, chiar mai repede decât mine.

De ce mi-e drag? Fiindcă îi percep nesiguranţa şi umilinţa urcând din aceleaşi izvoare cu ale mele. La el, fireşte, mai bine camuflate, disimulate, sublimate în literatură şi greu de sesizat, din pricina succeselor şi a notorietăţii.

*

Gorgias: „Nu există nimic: chiar de ar exista, nu am putea cunoaşte; chiar de am putea cunoaşte, nu am putea exprima.“

*

Expresivitate involuntară: „L-am lovit, într-adevăr, pe soţul meu, dar cu aparatul de radio, nu cu cuţitul.“ (Carnetul grefierului, 1978, Timiş)

*

Noiembrie 1978

Nu-i uşor să fii azi scriitor român, să aparţii, aşadar, unei literaturi periferice şi pe deasupra îngrădite de cenzură.

Să vrei, cu toată fiinţa ta de marginal, să performezi, să fii în rândul lumii, să scrii ca pe alte meridiane şi să fii constrâns să respecţi coduri şi tabuuri loco.

Să vrei să te perfecţionezi, perfecţionându-ţi în acelaşi timp, cu un consum enorm de energie creatoare, funcţiile de supraveghere.

Formula „limbaj pedepsit“ e cum nu se poate mai potrivită scrisului românesc: obstacole majore în

faţa unui elan de expresie major.

*

Gide, *Jurnal*, 1918, luni, 7 ianuarie:

„Principala dificultate vine din aceea că fraza mea totdeauna mai curând sugerează decât afirmă şi practică insinuarea – ceea ce limba engleză respinge oarecum, pentru că e mai directă decât franceza. *Mi s-a părut mereu că, în scrierile mele, gândirea contează mai puţin decât mişcarea gândirii: the gait*."

*

Fiinţa Poeziei care, cu fiecare lectură, mai face un pas spre moarte şi care îşi conţine astfel ironia propriului destin.

*

În situaţia noastră istorică, în condiţiile date, în absenţa sau în imposibilitatea biruinţei spiritului, orice eşec al materiei oarbe, orice clătinare a simbolurilor atotputerniciei materiei oarbe sunt azi o victorie.

13 noiembrie 1978

Ceva fundamental îl separă pe Platon de majoritatea teoreticienilor fenomenului artistic de dinainte şi de după el. Dacă aceştia se mulţumesc să-şi tragă deducţiile din practica artistică a predecesorilor şi a contemporanilor, Platon se ocupă de viitor. El dispune şi indică, într-un cuvânt, *prescrie*.

Iulie, 2002. Complementum

Faptul n-a fost luat în serios, n-a fost perceput cu antipatie şi n-a produs urmări, căci era în joc prestigiul colosal al autorului.

Regimurile totalitare ale secolului XX au schimbat brutal dispoziţia noastră în legătură cu tot ceea ce ţine de acest soi de îndrumare.

A prescrie a căpătat o conotaţie macabră şi a făcut din Platon primul ideolog literar, întemeietorul ideologiei literare.

Dar n-a fost de ajuns. Mai mult, ni s-a părut, de la o vreme, hidoasă însăşi ambiţia prestigioşilor întemeietori de sisteme filozofice de a înghesui viaţa în încăperile suprapuse ale demonstraţiei lor.

Acest mod de a concepe filozofia a fost perceput ca o cale a înstrăinării, în timp ce arta – reprezentând acum reversul, adică libertatea – merita întreaga noastră bunăvoinţă.

Aş zice, uitându-mă în jur, că mai ales epocile guvernate de un sistem filozofic activează sensul eliberator al artei.

15 noiembrie 1978

În anii ’50, cenzorii, culturnicii, agit-propul acţionau fără complexe, executând prompt ordinele, stabilind limite şi obligându-i pe artişti să le respecte ostăşeşte, să se încoloneze fără crâcnire. Astăzi, în orice măsură, oricât de severă, pe care se hotărăsc să o ia, se simte stânjeneala, iar sabia care se roteşte ameninţător peste capetele noastre are o sclipire potolită, mătăsoasă, nehotărâtă.

Datorăm acestei stinghereli, acestei sclipiri vlăguite, tot ce s-a publicat mai de soi în ultimii ani.

16 noiembrie 1978

Mă întrebam, acum ceva timp, de ce mă atrag textele confuze, neglijente, neîngrijite, şleampete, dezordonate, neisprăvite etc.

Pentru că, iată, ele includ, fără voie, ideea de nedesăvârşire. Or, nedesăvârşirea provoacă spiritul.

Ca şi Calder în sculptură, Michel Butor practică, în chip voluntar, nedesăvârşirea, mimându-şi propria dispariţie, absenţa care lasă locul… Dar la câte nu lasă!

17 noiembrie 1978

Cronica lui Manolescu despre ultimul volum de poezii (*Epica Magna*) al lui N. Stănescu: severă, respingând orice compromis cu imaginea sacralizată a poetului.

Aparent o probă impresionantă de atitudine critică exemplară, necruţătoare faţă de orice derogare de la valoare, de la oricine ar veni…

În realitate, cartea nu e inferioară celorlalte (publicate după 1965). Dar, între piesele de acum şi cele de acum un deceniu, să zicem, care au strălucit şi şocat în climatul de atunci, s-a tradus enorm, s-au tipărit sute de volume, au ieşit la rampă alţi poeţi importanţi, cu modalităţi neaşteptate şi stiluri noi. Orizontul de aşteptare s-a schimbat pe neştiute, ca şi gustul.

Dacă ar fi fost un interpret, un gânditor-interpret al limbajului poeziei, conştient de dinamica valorii şi de procesualitatea receptării, ar fi trebuit să prevadă simptomul de oboseală, să-l înţeleagă ca fatalitate a perimării.

N. M. e prea grăbit şi prea sigur pe ce reprezintă, pe ce portret al lui mizează ca să ia în seamă astfel de amănunte.

El trebuie să fie senzorul incomparabil al stării poeziei şi să se profileze, în conştiinţa noastră, drept singurul critic care îşi poate permite să se delimiteze nu numai de opinia generală, ori de poezia prietenilor, ci şi de el însuşi.

Şi, la urma urmelor, era atât de greu de înţeles că poezia lui N. Stănescu, prin însuşi modul

construirii ei, este, de câţiva ani buni, o experienţă închisă?

*

Mă bate gândul să scriu un articol despre excelenta noastră critică interbelică, în care să vorbesc şi despre N. Manolescu, Eugen Simion, M. Ungheanu.

24 noiembrie 1978

O noapte de poveste cu Marin Preda, descins, împreună cu echipa C.R. (a Editurii Cartea Românească, *n.m*., E.N.) şi cu numeroşi afiliaţi, la mine acasă.

Viorica a apelat la două vecine şi a mobilizat-o şi pe o verişoară de-a mea, tânără şi iute, să pregătească masa. Produsele – vorba lui Bacovia – începuseră să dispară – căci era preludiul marii penurii. Dar, în plin sezon de vânătoare fiind, în frigiderul ZIL, erau, la păstrare, un iepure, vreo trei fazani, câteva potârnichi şi, pe deasupra, un somn impunător adus de un prieten din Bistreţ, şi el vânător. La acest conţinut al frigiderului se gândise şi Mircea Ciobanu – care dormise la mine – când l-a înduplecat pe Preda să lase, pentru o seară, cina anostă de la hotel. A fost nevoie să întind masa rabatabilă şi să o completez cu ce mai aveam prin casă, căci, de cei 5-6 bucureşteni (redactori la C.R. sau prieteni, precum Petre Anghel, cu Preda) se lipiseră şi vreo câţiva intelectuali craioveni. Marin Preda, care părea ca totdeauna, şovăitor şi neîndemânatic s-a aşezat, în pofida îndemnurilor generale, nu în capul mesei, ci la un colţ unde fusese ademenit de un scaun cu speteaza mai înaltă. Nu însă înainte de a înghiţi pe culoar, lângă cuierul cu haine, un pumn de medicamente cu apa adusă într-un pahar mare de nevastă-mea. Şi când spun un pumn, chiar asta era. Nu s-a aşezat bine că, uitându-se prin

ochelarii lui uriaşi la antreurile etajate pe masă şi la comesenii deveniţi brusc guralivi, m-a rugat să o chem din nou pe soţie:

— Doamnă, nu aveţi cumva prin casă o ceapă?

Nu aveam, dar, în mai puţin de două minute a apărut una mare, roşie, de la unul dintre vecinii de palier. Preda a pus-o între farfurii şi, în liniştea care pentru câteva clipe se lăsase, a lovit-o vârtos, ţărăneşte, cu palma arcuită, făcând să sară toată vesela de pe masa noastră fragilă, cu echilibru precar. Doar 5-6 secunde au trecut până ce discuţia aprigă, dar veselă, presărată cu bancuri şi replici, dintre convivi să se reia cu un şi mai mare elan. Cred că numai noi, cei ai casei, ne mai uitam uşor speriaţi spre Preda. Care, după ce a terminat de dezghiocat şi de ronţăit ceapa muiată, din timp în timp, direct în solniţă, a adormit fulgerător, a adormit pur şi simplu, cu capul sprijinit pe speteaza scaunului. Uitasem de-a binelea de el, fascinaţi de verva lui Petrică Anghel, care, din Băileşti fiind, se simţea ca acasă şi emitea povestioare despre scriitori şi bancuri în cascadă. Şi, deodată, cam după o oră sau două, Preda s-a trezit.

— Ce faceţi, beliţilor? Mâncaţi, beţi, de mine nu vă pasă.

Şi apoi, uitându-se către Viorica:

— Doamnă, mai aveţi cumva o ceapă?

Ceapa a sosit şi a fost aşezată pe acelaşi loc între sticle şi farfurii. Iar invitaţii, aşteptând în tăcere căderea ghilotinei începuseră deja să sprijine discret, paharele, sticlele şi picioarele, şi aşa instabile, ale mesei rabatabile.

— Bă, beliţilor, hai să vă spun un banc.

În tăcerea – hai să zic – respectuoasă – care s-a instalat după strigătul de entuziasm care a însoţit propunerea salvatoare, Preda a început să spună, cu pauze de efect, nu un banc, ci o snoavă lungă, cu personaje, întorsături de situaţii şi cu un miliţian obligat, dacă pierdea întrecerea, să respecte învoiala, să mângâie şi să pupe, spăsit, falusul enorm al unui Păcală ce părea prostul satului, şi nu era. Când oaspeţii s-au oprit din râs, în secunda de pauză de

după, Preda a plesnit cu sete ceapa şi a mâncat-o cu puţină pâine, la fel de repede ca pe prima. A adormit, apoi, fulgerător şi a rămas aşa, sprijinit de scaun, până la sfârşitul mesei. Când era, la plecare, pe hol, îmbrăcându-şi paltonul, a mai cerut un pahar cu apă şi a mai înghiţit un pumn de pastile.

*

A doua zi, pe când ne spălam privirea la muzeul Craiovei, Mircea se trezeşte să-mi reproşeze clipa de îndoială pe care am avut-o în legătură cu fragmentul, din volumul III al *Istoriilor*, pe care mi-l citise acum două zile.

Acolo, reacţia de lectură a unui cititor/personaj – adică retrăirea întâmplărilor povestite de autor – era socotită drept un act de trăire cu nimic inferior celor obişnuite şi tratată pe plan de egalitate cu ele.

Avea dreptate Mircea. E o prejudecată. Povestea retrăită pe parcursul lecturii şi prin lectură şi, adaug eu, acum, şi visul (rememorat) produc aceleaşi efecte de ordin senzorial şi intelectiv cu parcurgerea cotidianului.

Viaţa ca viaţă, sub raport informaţional, e doar mai redundantă.

25 noiembrie 1978

Morala ca „limbaj figurat al pasiunilor“ (Nietzsche)

27 noiembrie 1978

Am livrat *Ramurilor* o idee pe care ar fi trebuit s-o ilustrez şi s-o dezvolt de unul singur: un *Ghid al prejudecăţilor contemporane.*

Mă consolez la gândul că nu vor avea nici puterea, nici curajul să o ducă la capăt.

*

În istorie şi în natură, necesitatea e întâmplarea în pierdere de imaginaţie ori întâmplarea e momentul de delăsare al necesităţii? Depinde cred de unde priveşti lucrurile, din amvon sau dintr-un observator stelar.

3 decembrie 1978

Nu e greu de dedus, dar e dificil de acceptat ideea că balada (cântecul bătrânesc/haiducesc) e o creaţie folclorică amorală, dacă nu cumva imorală.

Nu pentru omenia pe care ar proba-o instinctul de dreptate în numele căruia ar acţiona sunt glorificaţi, ei, haiducii, ci pentru fascinaţia pe care o exercită cutezanţa, dibăcia, vigoarea, măreţia, bărbăţia în sine a faptei – oricare ar fi mobilul ei. Şi mobilul ei e catalogat în justiţie drept jaf, tâlhărie şi crimă.

Isprăvile haiduceşti au loc în deplină ignorare a principiilor moralei creştine şi seducţia pe care o exercită ele derivă din cultul precreştin al forţei, care stabilea ierarhiile tribale.

În variantele cele mai vechi ale doinelor, ale cântecelor de dor şi de inimă amară te izbesc intensitatea dorinţei, a jindului sexual, ardenţa dragostei ce se cere trăită violent şi fierbinte, dincolo de orice regulă socială sau morală.

La nunţi, în faţa mirilor, lăutarii intră în rol de iniţiatori în practica vieţii şi nu se dau în lături să interpreteze cântece înveselitoare şi deochiate cu bătrânei iubăreţi, făloşi şi virili care fac inventarul nevestelor cu care s-au iubit în viaţă, căinându-se că n-au pus pe răboj tot satul.

I-ar fi priit, poate, literaturii noastre culte, confiscate atât de des, în scurta ei istorie, de ideologie şi de morală, acest soi de indiferenţă faţă de principii, această preocupare exclusivă a folclorului pentru efect şi pentru plăcere.

7-8 decembrie 1978

Invitat de M. Sorescu la ceremonia înfiinţării Asociaţiei Scriitorilor din Craiova şi, fireşte, la petrecerea de rigoare care a avut loc, cum altfel, în restaurantul-cantină al partidului.

N-am văzut, până acum, la un loc atâţia veleitari, atâţia grafomani, atâtea conştiinţe vândute sau destrămate. Tam-tamul marelui trib al neaveniţilor a bătut asurzitor, până la 2 noaptea, pentru a disimula impostura şi n-a izbutit.

Bucureştiul – reprezentat prin trei figuri emblematice:

Violeta Zamfirescu, căreia nici măcar menopauza nu i-a putut provoca o minimă tulburare de conştiinţă: femeia din fotografiile de tinereţe de pe coperţile cărţilor a pus pe ea straturi-straturi de compromisuri.

Radu Boureanu – golit de idei din pricina grandiosului efort de reprezentare.

Un leu de cauciuc din care s-a scurs aerul s-a recomandat drept E. Jebeleanu şi el este, după cum ştim şi ne-a spus adesea, simbolul demnităţii poporului român.

Vinul roşu de la „gospodăria de partid“ şi o cântăreaţă tinerică, trimisă tot de partid tovarăşilor scriitori, spre a ne cunoaşte talentele locale, i-au ameţit pe mulţi. Câţiva, după miezul nopţii, privind spre ea, schiţau gesturi antropofage.

11 decembrie 1978

Dacă eşti atent la felul cum îşi administrează discursul marii oratori sau, mai simplu, cum răspund studenţii eminenţi la examene, nu-ţi poate scăpa prezenţa unor tipare ispititoare, a unor trasee îmbietoare care absorb enunţul. Dau, probabil, un anumit soi de satisfacţie, de pildă, cugetarea prin opoziţii, debutul prin negaţie şi şoc, demersul cu

poantă finală, alunecarea impetuoasă pe jgheabul convergenţei retorice a argumentelor.

Pe acest făgaş care îţi organizează voluptuos gândirea eşti atras, în pofida dorinţei tale de a fi onest, spre un efect estetic, indiferent de urmările etice şi de justeţea concluziei.

15-20 decembrie 1978

După o călătorie la Bucureşti. Concluzii

Nu am, sus-pus, un înger protector, ca Manolescu. Nu am contract, discret şi de durată, cu vreun diavol liberal. Trăiesc, perpetuu, în nesiguranţă şi vigilenţă. Vorbesc reţinut şi cenzurat în toate circumstanţele. Mă surprind, chiar în intimitate, elaborând timid şi gândind supravegheat.

Coborâtă până la nivelul moleculelor sângelui şi al celulelor nervoase – şi ele micşorate, chircite, inactive – crisparea aceasta mă face suficient şi neglijabil. Îmi vine să urlu, şi renunţ. Ştiu că va ieşi un sunet molâu şi înfundat.

25 decembrie 1978

Cursă muncitorească Craiova-Piatra-Olt. În compartiment, vizavi, un bărbat de 50-55 de ani, fălcos, liniştit, cu pantalonul desfăcut pe cusătură în sensul pulpei, spre interior. Peste cămaşă, un jerseu pestriţ, tricotat neglijent şi cu ochiuri rare, deschis larg la gât. Părea…

Ianuarie, 2011. Complementum

În caietul din 1978, textul e abandonat la „Părea…“.

Îmi aduc aminte că omul acela, din vorbă în vorbă, s-a deschis, la suflet, mie şi tovarăşului de drum (nu mai reţin cine era). M-a auzit evocându-l pe prietenul meu vânător, inimosul nenea Gogu din Comana, care bătuse clopotele şi strânsese femeile la

venirea activiştilor şi a forţelor MAI cu ordin de colectivizare. Participase, şi el, la o răscoală a ţăranilor de undeva din Oltenia şi fusese arestat după înfruntările cu organele, în campania de colectivizare.

Ne-a povestit, calm şi detaşat, câteva întâmplări năucitoare, cu comandanţi sadici şi inventivi, dintr-un lagăr de muncă din Dobrogea. Nu le-am însemnat, la întoarcere, din teamă. Astăzi nu mi le mai pot aminti cu acurateţe: scenele relatate atunci se suprapun peste altele, aflate după Revoluţie, din sute de surse, acum la îndemână.

Povestea, parcă, despre un comandant de lagăr care, dimineaţă de dimineaţă, îi punea să se culce aliniaţi şi la distanţe perfect egale unii de alţii pentru ca să-i numere, zicea, armăsarul său alb, care trecea la trap peste trupurile lor înlemnite de spaimă.

Era un om simplu şi m-a uimit felul degajat în care se raporta la rănile vieţii lui. Am consemnat cele câteva amănunte vestimentare cu gândul că îmi vor stimula memoria şi mă vor ajuta mai târziu să reconstitui istoria.

Tocmai eu, care am vituperat, nu o dată, împotriva capacităţii de uitare a românilor, a „nemerniciei româneşti“, tocmai eu am uitat de caiet, am uitat episodul, am uitat că aveam datoria să completez când voi putea să completez. Însă nu pot să nu mă întreb ce impuls misterios m-a făcut să cred că aş putea continua vreodată textul – în vremuri mai bune, când logica îmi spunea că asemenea vremuri nu vor veni niciodată.

26 decembrie 1978

În timpul vacanţelor, oricât de scurte, V. devine o fetiţă peltică, dolofană şi nătângă, pe care o auzi din când în când burzuluindu-se la păpuşile ei, undeva prin ungherele casei.

*

Un chibrit cu măciulie de vată umblând delicat, dar insistent, prin fosele urechii – cea din urmă voluptate bărbătească, o veritabilă întoarcere la clasicism, sub semnul virgilianului *utile dulci*.

Două sunt momentele vieţii când femeia e demnă de literatură: când vrea şi când *mai* vrea să-şi probeze puterea de seducţie.

*

Filmele din perioada mută sunt uimitoare prin fantezia lor neînfrânată de grija pentru rigorile verosimilului. Infirmităţile tehnicii filmice s-au dovedit benefice, dând frâu liber imaginaţiei compensatoare. Stăpânirea deplină a meşteşugului filmic, a tehnicilor, precizia instrumentelor de înregistrare au canalizat atenţia spre adecvare, spre redarea fidelă şi realism vizual. La începutul istoriei filmului, regizorii, producătorii de fapt, nu erau îngrijoraţi să redea, să fie verosimili şi rezonabili, ci doar să impresioneze şi să reţină astfel pe client în sălile închiriate cu sacrificii. De unde, asociativitatea dezlănţuită, absurdul involuntar, comicul nebun şi senzaţia de dezmărginire suprarealistă.

15-16 ianuarie 1979

În ţara băgătorilor de seamă, televiziunea bate toate recordurile. Altceva însă mi-a sărit în ochi la prima mea descindere în clădirea de pe Pangrati: bestiarul hollywoodian *in nuce*: operatori guralivi cu aere de regizori faimoşi, prezentatoare de emisiuni – palide şi obosite de lumină şi glorie, monteuze binevoitoare şi bovarice, pipiţe agitate – neştiind ce să mai facă spre a monopoliza o clipă privirile.

Şi toate astea sub ploaia neobosită a complimentelor ce se schimbă, generos, pe culoare, la bar, în holuri, în lifturi şi pe scări, în drumul spre maşină.

În atât de puţini ani, în condiţii de sărăcie relativă şi sub o teribilă şi constantă presiune ideologică, s-a ivit o faună perfect conturată (tocmai pentru că e caricatural conturată) şi un repertoriu de gesturi, atitudini şi formule lesne de recunoscut.

Sunt produse secundare, comune tuturor fabricilor de iluzii sau e un fenomen de imitaţie, din marea specie a formelor fără fond? Ele ar merita aprofundate, căci, în evoluţie fiind, şi sub ochii noştri, ne-ar înlesni extrapolările.

17 ianuarie 1979

Fundalul muzical al filmelor hollywoodiene din anii ’30-’40-’50-’60 etc., cu cele două variante primăvăratice (coruleţul îngeresc şi bucheţelul de violine) era menit să înmoaie privirea, să abată atenţia de la insipidul situaţiilor.

Este uimitor să constaţi că astfel de adjuvante sonore au reapărut şi se aud, astăzi, şi din ce în ce mai des, în emisiunile de televiziune cu mesaj. Ele însoţesc, ca un fum de tămâie, textele de omagiere, recitările din spectacolele patriotice. Adică apar

oriunde e nevoie, propagandistic vorbind, de mistificare.

Lenin a spus odată, din câte îmi amintesc, că nu poate asculta muzică în timp ce lucrează pentru că nu poate să mai gândească precis, scrutător, demistificator.

Poate că opus limbajului ştiinţific nu este limbajul artistic – cum susţine şi argumentează Solomon Marcus – ci muzica.

20 ianuarie 1979

Transcriu aici, de pe casetofon, întreaga serie de supoziţii care mi-au jalonat lectura povestirii *Deşertul tătarilor*, de Dino Buzzati. E pur şi simplu o experienţă. Vreau să consemnez şi să surprind mersul ezitant al gândirii mele, care încearcă să afle, să ghicească semnificaţia textului. Nu mai înregistrez ora exactă pe care o anunţam, la fiecare activare a microfonului, în cele două zile de lectură. Sunt mai uşor de urmărit, astfel, graba mea copilărească şi nerăbdarea celui care vrea să dea de sens, care vrea să-l prindă repede şi să-l ţină bine în palme, pentru că e convins că acesta există cu adevărat. Iată, deci, înregistrarea gândurilor de popas şi de răscruce:

— Cred că ar putea fi o carte despre obişnuinţă, despre puterea ei neînchipuită… nu, mai curând despre măreţia aspră a singurătăţii, despre fascinaţia singurătăţii.

— Autorul pare, în orice caz, preocupat şi de forţa hipnotică a presimţirii unui eveniment grandios. Să fie vorba de setea de eroism, de râvna de a face ceva deosebit? Revin la prima impresie, pare a fi doar o carte despre obişnuinţă.

— Ah, da, ar mai fi şi hrănirea noastră cu iluzii, ocupaţia umanoizilor, mecanismele psihice ale iluzionării. Mecanisme… mecanisme… Cel al consolării, pârghiile şi dialectica ei. Despre om ca fiinţă ce se iluzionează fără încetare până la sfârşit. Începe să se limpezească.

— De ce n-ar fi şi o parabolă a artei? Poezia, literatura îmi par a avea ceva din fortăreaţa de la hotarul deşertului tătarilor. Sunt, în artă, o mulţime de lucruri meschine, dezamăgitoare, dar ea adăposteşte, ca şi fortăreaţa, umbrele unor întâmplări presimţite.

În exilul în care ne aflăm, ca oameni, există totdeauna o cât de mică supapă. O putem avea. Şi poate aşa s-a născocit, printre ofiţerii fortăreţei, povestea despre deşertul tătarilor.

Culoarul de refugiu la care trebuie să recurgă singurătatea şi deznădejdea noastră.

— Mai curând despre nevoia de vis a omului – o temă mai la îndemână.

Sau poate, mai simplu, nevoia de scop în viaţă. Un pic dezamăgitor, dar plauzibil.

— Se adânceşte, aproape educativ, ideea anterioară: ca să poţi rezista vieţii, trebuie să-ţi plăsmuieşti un vis, un mit sau un sistem.

— Nu, nu, e o carte realmente complexă şi poetică şi personajele ei sunt aşteptarea şi presimţirea. Mai mult, ea vorbeşte şi despre speranţa nebună, iraţională a oamenilor.

Şi, mai precis, trăim ca şi Giovanni Drogo (Drogo, ce nume aluziv), într-o permanentă aşteptare, aruncându-ne, spre a nu pieri, în faţă, momeala zilnică a speranţei.

— Surpriză, ce surpriză! Totul se taie şi o luăm de la capăt. Duşmanii iată că au venit exact cum doriseră cu toţii. Dorinţa a creat obiectul. Să fie oare vorba de credinţa născătoare de obiect pe care au propovăduit-o şi marii mistici?

— Nu, tonul melancolic îmi spune că nu despre împlinire se vorbeşte aici, ci despre împlinirea care vine totdeauna prea târziu, când nu mai are pe cine bucura.

E aici ceva asemănător Nopţii de Decembrie; norocul nu-i aşteaptă pe cei care (Simenoni-Drogo) îl merită şi care mor fără să-l fi cunoscut.

— O pantă nouă, dar întrucâtva previzibilă: inutilitatea, ridicolul, zădărnicia sacrificiului, a

căutării, a trăirii întru ideal.

Despre farsa care e subiectul şi sensul oricărui destin şi care îi aşteaptă, după colţ, pe toţi cei care cred ori speră să facă ceva pe lume. Pe noi toţi.

— Nu acolo sus, întru ideal şi vis, în Fortăreaţă, ci jos, unde clocoteşte viaţa şi se aude clopoţelul bucuriilor simple, acolo trebuie să ne ducem zilele, câte sunt. Ar mai fi puţine pagini şi n-ar fi exclus ca acesta să fie sensul cărţii. Puţin cam etic şi simpluţ. Nu cred, nu pot să cred… la atâta risipă de rafinament.

— Mi se pare că mă apropii: există o luptă pe care o pot câştiga şi păguboşii întru ideal, şi exilaţii, leproşii vieţii acesteia. O biruinţă neaşteptată. A muri în singurătate, în mizerie, părăsit de toţi, fără copii, este un extraordinar act de eroism, o victorie de care şi Drogo, păgubosul Drogo, a avut parte.

22 ianuarie 1979

Suntem în preajma zilei de 26. Televiziunea a revenit la spectacolul de varietăţi din anii ’50, anii tinereţii lor robuste şi promiţătoare, şi platoul s-a umplut cu figuri decrepite şi cântăreţe ridate.

Oamenii, de la o vârstă încolo, visând cu ochii închişi, îşi revizitează întâmplările şi priveliştile luminoase ale juneţii.

Ăştia doi vor şi pot, printr-un singur telefon, să-şi vadă – cum s-ar zice – visul cu ochii. Şi sunt, probabil, convinşi că tot printr-un telefon, vor ordona, într-o zi, să i se „dea viaţă“ visului luminos al umanităţii. Vor cere să li se dea la televizor *comunismul*.

23 ianuarie 1979

Şi acum câte ceva despre carte, *post festum*. Până spre sfârşitul ei, un gând reuşise, după zeci de şovăieli, să se instaleze. Începusem să consider că această carte vorbeşte despre nevoia de mister, care

merge până la sacrificiu şi ignorare de sine. A survenit, apoi, în text farsa pe care i-o joacă idealistului viaţa.

Lui Drogo – bătrân şi vlăguit, în pragul morţii –, după ani de aşteptare, îi este interzisă, tocmai lui, împlinirea visului.

Dintr-o dată, am fost obligat să urmăresc un destin individual şi, parcă, de povestea unui biet om părea a fi vorba la un moment dat. Dar povestea reintră într-un spaţiu simbolic şi generalizator prin sensul eroic pe care îl atribuie Buzzati morţii în singurătate şi părăsire. Eroul moare cu această certitudine eroică. Întrebarea este dacă, realmente, certitudinea este a amândurora, adică şi a autorului. Dacă nu cumva este cea din urmă iluzionare din şirul de iluzionări al vieţii ofiţerului, al vieţii… Seria ezitărilor noastre între explicaţiile pragmatice (carieră, obişnuinţă) şi cele metafizice (nevoia de mister, aşteptarea, speranţa, idealul, absolutul) sfârşeşte într-o altă ultimă bifurcaţie. Dacă suntem iremediabil sceptici sau într-un moment de luciditate neiertătoare, dar robustă, împăcată, vom zice că este încă o mistificare a eroului pentru a putea, de data aceasta, să moară, nu să vieţuiască. Dacă suntem vitali, imbecili sau deznădăjduiţi, vom cădea cu nerăbdare în cursa autorului şi ne vom decide să credem că, oricât de nefericit ar fi omul, oricât de umilitor destinul său, îi rămân demnitatea şi măreţia înfruntării morţii. Şansa unei bătălii fără şanse.

*

Din inepţiile cântecelor pionereşti:
Cu ghiozdane şi planşete
Ca un zbor de albatros

*

Dacă vreţi să mai trăiţi
Veniţi cu noi să munciţi

(lozincă din anul 1947)

23 ianuarie 1979

Mi-a fost dat să văd laboratorul în care se moşeşte „telegrama“ şi să asist la naşterea ei.

1 iunie 2011– Oratio commentata

Cum-necum, s-a întâmplat ca pe Marin Lungu, noul primar al Craiovei, să-l cunosc bine şi încă de câţiva ani, adică de când, absolvind „Ştefan Gheorghiu“, îşi începuse cariera de activist.

Am intrat prima oară în vorbă – ca pasageri ai unei Skode hărtănite, care ne purta prin noroaiele Olteniei, fără ca stăpânul, doctorul Filip Popescu, să se înduioşeze vreodată de soarta ei.

Vârstele noastre apropiate, tovărăşia vânătorească cimentată de Filip însuşi, cu cinismul lui fermecător şi cu fabuloasele întâmplări de viaţă, ne-au făcut să ne simpatizăm. Nu părea – ca mulţi alţii – un activist guraliv şi fals. Avea ceva drept şi un aer hotărât în ceea ce spunea – ceea ce i-a şi netezit cariera, în acele vremuri ce începuseră să pută.

Nu-i displăcea, cred, să se ştie că are un amic universitar, despre care Filip, neîndoielnic, îi şoptise de bine.

În plină ascensiune fiind şi ocupat cu probleme de tot felul, în vremuri în care mecanismele puterii începuseră să ruginească, în viaţa lui Marin s-au rărit de-a binelea vânătorile. Vânătorile obişnuite, vreau să zic, cu inşi rebegiţi şi câini plouaţi, înghesuiţi în maşini ponosite.

Pe cele oficiale, organizate de ocolurile silvice pentru activiştii de rang înalt şi pentru miniştri descinşi în inspecţie – nu le-a scăpat. Voia putere, era în ascensiune şi aflase că, la partidele de vânătoare şi la chefurile de după, se ţes relaţii şi se fac cariere.

Nu-l mai văzusem de foarte multă vreme – vreme în care, cum se întâmplă cu cei ambiţioşi, s-a

oţelit, s-a robotizat, şi-a tăiat singur, spre a putea ajunge sus, ramurile omeneşti de pe trunchi (trunchiul puterii).

Când am primit, prin telefon, invitaţia să mă prezint urgent la cabinetul tovarăşului primar, nu am ştiut ce să cred. Mi-am făcut repede anamneza şi inventarul erorilor posibile.

— Aţi cam întârziat, mi-a zis secretara care, deşi cu surâsul pe buze, era vizibil agitată,

— Au venit toţi tovarăşii… Compunem telegrama.

Am realizat imediat că era momentul astral al carierei noului primar – prima lui telegramă.

Marin L., solemn cum nu-l mai văzusem, era înconjurat de un adevărat stat-major: tipografi, ziarişti, poeţi-loco, redactori de la ziarul *Înainte*, scriitori de discursuri oficiale (între care şi câteva persoane cunoscute, cărora nu le bănuisem, până atunci, rolul). Am dat cu ochii şi peste un vechi amic, care câştiga un ban în plus din stilizarea textelor revistei mitropoliei.

La dreapta şi la stânga unui fotoliu, pe două mese lungi, se aflau câteva dicţionare de sinonime şi, împrăştiate pe toată suprafaţa, zeci de decupaje din ziare, cu telegramele, expediate în anii trecuţi, din Dolj şi din alte zeci de oraşe şi judeţe.

După figura obosită a primarului, care abia mai avea răbdare să asculte, pe rând, părerile, susţinute cuviincios şi grav, de cei din colectivul de redactare, am dedus că era descumpănit ca în faţa unei bătălii cu prea multe imponderabile şi prea mare pentru forţele puse în joc.

Ceva nu era în regulă, ceva nu era la înălţimea momentului. Era nevoie de sânge proaspăt, de idei şi metafore noi, de un nou suflu. Şi mie mi se repartizase rolul rezervei strategice în această campanie napoleonică.

S-a ridicat măreţ şi, prezentându-mă ca pe scriitorul Craiovei, a dat ordin colectivului de lingvişti să-mi pună la dispoziţie listele cu cuvinte

vechi, hiperbole, epitete şi superlative absolute şi să continue conştiincios scotocirea prin dicţionare.

A îndemnat, apoi, colectivul de redactare să nu lâncezească şi să pună pe masă, până seara, o nouă variantă.

Dându-ne întâlnire a doua zi, a ridicat şedinţa şi, uitându-se cu încredere spre mine, a zis: „Vreau ceva cu totul nou, nemaivăzut, tovarăşi“.

Apoi, deşi era ora mesei, dând un exemplu combatanţilor, a luat maşina şi s-a îndreptat spre argăsitoria de la Făcăi, unde îl aşteptau coperţile legate în piele ale telegramei. Prima variantă.

*

Am plecat împleticindu-mă: nu putea să mi se întâmple ceva mai grotesc. Mie, care evitam, cu orice preţ, în scris superlativele şi îmi reprimam tentaţia encomiastică şi acolo unde era meritată, mie, care nu scrisesem niciodată numele lui Ceauşescu şi căruia deschiderea *Scânteii* îmi dădea greţuri să-mi revină această măreaţă sarcină! Şi nici să nu o pot refuza, venită cum era din partea unui amic – singurului meu amic politic – şi având şi o încărcătură politică periculoasă.

Nu am niciun chef să-mi reamintesc ce s-a întâmplat în noaptea cea lungă a telegramei.

A doua zi, la ora fixată şi în prezenţa, curioasă, a celor două colective de creaţie şi a primarului însuşi, am citit o telegramă de cinci rânduri, simplă, uscată, aproape onestă, cu urări, la final, de sănătate.

Am adăugat că tocmai această simplitate face tot farmecul şi reprezintă surpriza veritabilă în competiţia naţională în care epitetele s-au uzat.

Câteva priviri ironice de ziarişti m-au fulgerat după un timp şi, în sală, s-a instalat o tăcere stânjenitoare. Eram, totuşi, pila primarului.

După câteva secunde bune, Marin a tuşit şi, luând de pe masă, la întâmplare o tăietură de ziar şi uitându-se la ea şi nu la mine, mi-a mulţumit pentru participare: „O să luăm în calcul toate propunerile“.

Dacă mă gândesc pe lângă ce am trecut şi că figura pe care i-am făcut-o primarului n-a avut urmări urâte, ba chiar m-a scutit, pentru totdeauna, până la Revoluţie, de astfel de corvezi, aş zice că ar merita să-i redactez astăzi o telegramă de mulţumiri şi, dacă e în viaţă, cu urări de sănătate.

25 ianuarie 1979

Pe jumătate adormit, aud un comentariu radiofonic la un film al lui Bergman despre o artistă căreia i s-a întâmplat să realizeze că fiecare dintre izbânzile ei profesionale a lăsat în urmă o ruină. Nu se referea – sper, ar fi prea banal – la urmele însângerate ale marilor voinţe, la hybrisul ambiţiei funeste, la ceea ce ne comunică expresia „a călca pe morminte“ – ataşată carieriştilor.

Îmi place să cred că era vorba de ceva realmente interesant, de un fel de lege asumată în genul, să zicem, al legii concordanţei timpurilor, de a cărei „funcţionare“, însă, îţi dai seama (sau ţi se pare că îţi dai seama) doar accidental. Dar pe care ai tendinţa să ţi-o impui şi să-i dai caracterul implacabil al unei legi. Începi să crezi că fiecăreia dintre faptele tale importante îi corespunde un neajuns, o dramă, o boală, o pagubă, de parcă destinul ar fi gelos pe ce ţi-a dat sau pe ce i-ai smuls.

Atât de puternic e mitul sacrificiului creator, încât el induce, zi de zi şi ceas de ceas, superstiţia şi incită la asocieri obligatorii. Zidită în fiecare gest, în fiecare faptă importantă, Ana noastră cea de toate zilele.

28 ianuarie 1979

Firește, nu de iubirea stăpânilor ar avea nevoie artiştii. Dar dacă tot trebuie să fie iubiţi de vreunul (mai nobil numit *protector*), măcar să fie iubiţi cu gelozie. E profitabil în toate sensurile (vezi relaţia Iulius-Michelangelo).

31 ianuarie 1979

Aceşti poeţi remarcabili care denominează expresiv, operează, dezinvolt, transferuri semantice, meditează speculativ, primenind obiectul, şi probând o uimitoare capacitate imaginativă, absolut poetică, aceşti fantaşti incurabili se mulţumesc doar cu titlul de psihiatri.

*

Numărul lucrărilor semnate de Michelangelo şi neterminate pune pe gânduri: *Madona din Pitti*; *Sf. Matei*; *Ziua*; două sau trei din *Pietà*-urile lui, culminând cu *Pietà Rondanini* – care, cum se ştie, e testamentară.

Specialiştii, istoricii, muzeografii, custozii ar oferi sau au oferit deja – sunt sigur – explicaţii.

Mi-e imposibil, însă, să dau la o parte ipoteza că sculptorul s-a oprit şi a lăsat la o parte dalta şi periile pur şi simplu când a simţit că a performat, că a atins un maximum de expresivitate.

Istoricii artelor nu contenesc să vorbească despre idealul de perfecţiune al Renaşterii, deşi răsar, de peste tot, probe că adevăraţii ei artişti îl înlocuiseră, deja, demult, că erau fascinaţi de forţă, de vitalitate, de grandoare, într-un cuvânt – de expresivitate.

2 februarie 1979

Tatăl soţiei lui Vîrlan, moartă la 30 de ani – în faţa gropii şi a coşciugului acesteia:

— Nu, nu! Să vorbim organizat! Acum are cuvântul tovarăşul director. Se pregăteşte…

6 iunie 2011. Complementum

După apariţia, în anii ’90, a articolului *Schiţă pentru o patologie stilistică totalitară* şi a antologiei de poezie propagandistică, am fost acuzat că exagerez şi că am o viziune excesivă asupra vremurilor trecute. S-a spus atunci – făcusem de curând o revoluţie, nu-i aşa? – că propaganda şi modul de viaţă comunist au înrâurit superficial societatea, nu au infestat conştiinţele şi nu au produs mentalitate.

8 februarie 1979

Să scriu o carte de călătorii (firește, cu titlul *Peregrinul craiovean*), cu toate reverenţele şi cu tot dichisul cărţilor de acest fel (pregătirile, clipele tainice ale aşteptării, neliniştea apropierii de „obiectiv“, atingerea lui tulburătoare, răstimpul încântării pioase, starea prelungită de graţie, momentul cugetării sfioase), pentru voiajele mele: la piaţă, la magazinul Mercur, la librăria „Cartea Rusă“ şi la farmacie.

9 februarie 1979

Am instalat pe bloc o antenă specială ca să prind televiziunea iugoslavă. O pădure de antene pe toate blocurile şi toate indică aceeaşi direcţie. După trei decenii, limba rusă, cu ajutorul căreia mai pricepem câte ceva, îşi ia, cât de cât, revanşa. Adică ne plăteşte daunele de atunci.

Ghinion. Primul film văzut era din repertoriul patriotic (patriotic sârbesc). Un neamţ exercita un extraordinar şantaj asupra unui sat: dacă era ucis, 50 de săteni ar fi fost executaţi în gaj. Banal în esenţă, cam tras de păr ca subiect, dar febril, reuşind să te ţină treaz prin încordarea pe care o transmite *iminenţa*.

Mi-am amintit imediat de *Garoul* lui M. Ciobanu, ca memento palpabil al unei morţi oricând posibile.

Ce tensiune poate da unei povestiri şi cât de iute ascute conflictele şi conturează personajele prezenţa, la vedere, a sabiei destinului!

Despre iminenţă, despre starea de iminenţă.

12 februarie 1979

Lapsusurile şi alunecarea în digresiuni – specifice senilităţii incipiente – înmulţind momentele de suspans, sunt la originea unor mari performanţe narative. Nu numai marii povestitori (Neculce, Ghica, Sadoveanu) „profită“ de această slăbiciune fecundă, ci şi oamenii simpli, indivizii fără notorietate, care devin, dintr-o dată, demni de urmărit.

La vârsta cu pricina, profesorul Gadidov nu e un om prea însemnat, dar, când începe să povestească, are aură. – E nevorbit, zice cinicul Filip. Dar cu cine să schimbe o vorbă şi el: nevasta surdă, băiatul, matematician, plecat.

Şi ce poveşti are în tolbă, ce amintiri din lumea mitică – azi pierdută – a vânătorii? După cocori, în cotigă; „– Trage, încarcă şi trage, că se face moroi!“; vânătoarea de mistreţi cu barda, „la brazii căzuţi“; Fraţii Cărăbulea şi cuvântul călcat de orăşeni… etc. etc. O pasiune a avut şi el şi a renunţat la ea de dragul demnităţii. Şantajat cu ridicarea puştilor (de către *Sec*.), le-a aruncat pe toate pe gura fântânii.

17 februarie 1979

Mircea Ciobanu, în poezie: efectul himeric pe care îl produce descrierea lentă, din aproape în aproape, a unui gest.

Tehnica e asemănătoare cu aceea a pictorilor suprarealişti, la care te uimeşte felul cum alunecă în ocult, cum începe să secrete mister simpla reproducere meticuloasă, exactă, realistică a unui obiect bine luminat.

Artiştii ne-au făcut acest dar, ne-au oferit, vasăzică, această revelaţie.

Şi dacă tot ştim cât mister poartă obiectele din jur, gesturile noastre cotidiene, simplele noastre gesturi, nu ar fi, poate, momentul să regândim lumea?

18 februarie 1979

Bucureştiul în fierbere. Cazul Barbu, cu tragicomedia lui cu tot (Piru, Crohmălniceanu). Apărarea dezvoltă teoria colajului – nu lipsită de interes. Paradoxal, plagiatul lui Barbu ne obligă să reconceptualizăm realismul.

„Colajul“ ar putea fi plauzibil dacă ne-am decide să admitem existenţa unei realităţi a cărţilor, a literaturii, a livrescului, în genere, ca realitate. Atunci am putea imita, „reda“ şi utiliza „în toată complexitatea ei“ această realitate pentru a obţine o literatură de gradul II.

L-am putea, astfel, încadra pe E. B. la naturalişti. Ar fi primul nostru naturalist livresc.

2011. Post-scriptum

Dacă nu ar dăinui senzaţia de jenă din jurul cazului, sunt sigur că postmoderniştii – care îşi caută febril înaintaşii – şi-ar fi luat inima în dinţi să-l declare un postmodern *avant la lettre*.

21 februarie 1979

Shakespeare: „Soarta unei glume nu depinde de gura care o rosteşte, ci de urechea care o ascultă.“

*

„Asigurările“: singura instituţie socialistă în care e autorizat pesimismul.

*

Margareta P. – iată că e posibil şi un hieratism cu buci.

*

Când spumegam împotriva turismului modern, o făceam din postura, azi complet uitată, a unui pelerin – a călătorului fascinat de obiectul sacru.

22 februarie 1979

Márquez, *Fantastica şi trista poveste a candidei Eréndira şi a nesăbuitei sale bunici*

Regăsesc procedeul dilatării metaforei, al amplificării şi narativizării acesteia.

Aluatul metaforic dospeşte narativ, se umflă fantasmagoric peste marginile raţiunii, cu o neruşinare consecventă, care forţează verosimilul. Căci consecvenţa este secretul imaginaţiei lui artistice. În carte apare acest autodenunţ: „Ceea ce îmi place la tine – i-a spus – e seriozitatea cu care inventezi tot felul de lucruri neadevărate“.

23 februarie 1979

Prins, fără speranţă, în schema vieţii mele.

24 februarie 1979

Instinctul puterii nu iese la pensie. Deveniţi, *in corpore,* preşedinţi ai asociaţiilor de locatari, foştii activişti îşi exercită, temeinic, atribuţiile asupra femeilor de serviciu, chemate, din oră în oră, la

ordin, sâcâite cu observaţii, terorizate cu termene imposibile. Şi, firește, asupra copiilor, cărora li se interzice orice. Au glasuri fonfăite, dar privirea ţinteşte încă fioros victimele, ca în şedinţele teribile din anii ’50: „Să-l punem în discuţie pe ăsta… Nu vine la şedinţele de bloc!“.

8 aprilie 1979

Cumpăna mea. Mlaştina bălţii Bistreţ.

Octombrie 2011. Compleo fossam

Nu am pus pe hârtie atunci întâmplarea pentru că eram prea plin de ea. Înecat în ea. Mai târziu nu e exclus s-o fi amintit într-un interviu.

Pe scurt, a fost cam aşa:

Soţia lui Filip – proaspătă posesoare de permis de conducere – ne-a invitat într-o mini-călătorie cu Skoda, până la Dunăre, la Bistreţ.

— Ia-ţi puşca, mi-a zis Filip – că mie mi-e lene s-o curăţ. Poate dăm de becaţine, că e vremea lor.

Cum eram încă un entuziast şi cum altceva nu mai aveam voie să vânăm, la începutul lui aprilie, mi-am luat vechiul meu F. N., împreună cu douăzeci de cartuşe, alică mică de 2.

Ca de obicei, am făcut loc, la capătul cartuşierei, celor cinci cartuşe – alică mare – păstrate pentru vreo vulpe zăpăcită de focuri. Am plecat pe lumină, dar vremea s-a dovedit înşelătoare. Când am părăsit şoseaua pe drumul îngust de pe digul dintre bazinele piscicole, ne-am pomenit mitraliaţi pe capotă şi pe parbriz de o măzăriche măricică. Coborând din maşină, am constatat că bătea în rafale un vânt tăios, unul de februarie. Eu m-am repezit să-mi iau din rucsac hanoracul cu *trişte* despre care taică-meu zicea că e finlandez şi că îl are de la Cotu’ Donului, iar Filip s-a întins fără jenă, s-a uitat peste ape şi a întrebat-o pe Viorica dacă a adus cu ea ţuica de Vâlcea. A întins braţul apoi spre un bazin pe

jumătate secat, cu ceva vegetaţie la mal şi unde părea să fie mişcare de păsăret:

— Acum trei sau patru ani am împuşcat aici nişte „duble“. Eram cu Severică, abia îşi luase puşcă şi trăgea în ce vedea cu ochii. Dar ce, tu parcă erai mai înţelept?

— Hai, Filipe, şi tu – te mai mişti puţin, îţi mai întinzi oasele – până pregătesc fetele mâncarea.

— Păi, ce mi-e! De la cine e ţuica, de la unchitău, popa, sau de la Ocne, de la noi?

Am luat-o pe sub digul destul de înalt al eleşteului şi am ajuns, trecând aplecat printre câteva sălcii pitice, cam unde bănuiam că, de cealaltă parte, s-ar afla locul preferat de specia aceea după care se dau în vânt francezii. Urmând digul de pământ, abia am apucat să văd luciul apei când am zărit becaţina, mai bine-zis am dedus că ar fi ea după zborul croşetat. S-ar fi putut crede, după ecoul dintre bălţi, că am tras două focuri. Pasărea mă aştepta, cu o aripă lăsată, la 5-6 metri de mal. Am intrat fără întârziere după ea, călcând, cu cizmele mele înalte, pe stratul imperceptibil de nămol de la fundul bălţii. Am trecut pe lângă trei moviliţe acoperite de floarea galbenă a becaţinelor – care arătau ca un mic arhipelag.

Când m-am aplecat să o ridic, pasărea a zvâcnit scurt şi s-a oprit doi metri mai încolo. Era bun un câine acum, mi-am zis, dar n-am ezitat să păşesc prin apă după ea. Când am întins mâna, a săltat din nou, chemându-mă încet în larg. Ajunsesem la zece metri de mal şi, cuprins de un soi de îndârjire, abia de am băgat de seamă că trag din ce în ce mai greu cizmele din noroiul cleios de la fund. Aplecându-mă a treia sau a patra oară, am simţit că alunec ca pe schiuri într-o adâncitură. Apa, rece ca gheaţa, mi-a intrat în cizme, ajungându-mi foarte repede până la brâu. Rămăsesem paralizat, în poziţia în care eram, cu faţa spre larg, şi pe care nu mi-o mai puteam schimba spre a reveni la mal, căci nu-mi mai puteam trage cizmele din mlaştina vâscoasă care mă sorbea încet.

Încercând să mă răsucesc şi să mă întorc, am alunecat şi am căzut pe spate. Puşca pe care o

ţinusem până atunci cu grijă să nu se atingă de apă – mi-a scăpat din mână. Ghemuindu-mă şi zbătându-mă să o găsesc, m-am umplut de noroi pe braţe, pe hanorac, pe jerseu şi pe faţă. Am căzut apoi pe o parte şi din nou pe spate. Era un chin să mă mai ridic în picioare prins cu cizmele în clisă ca în ciment. M-a cuprins panica şi am început să mă uit cu disperare spre maşina care, nefiind prea departe – poate două sute de metri – se zărea destul de bine. În timp ce-i strigam răguşit de spaimă, când pe Filip, când pe Viorica, am auzit răpăiala măzărichii pe pânza aspră a hanoracului şi le-am văzut pe doamne cum intră iute în maşină. Un grup de 7-8 pescari sau muncitori au trecut pe cărarea dintre bălţi, cocoşaţi sub măzărichea ca o grindină, fără să mă vadă şi să mă audă.

Inima îmi bătea înspăimântător în urechi, în gât şi în tâmple şi mai tare pe măsură ce înţelegeam că sunt tras încet spre adânc. Leoarcă de sudoare, înnoroit pe păr, pe sprâncene, pe ceafă, nu uitam, din reflex, să ţin, deasupra apei, cu mâna îngheţată şi lipicioasă, vechea mea puşcă. Ceea ce îmi îngreuna mişcările şi îmi împuţina iniţiativa. Mai era şi gândul că ar trebui să-mi caut cartuşiera, care era şi ea acum undeva la fund, pe lângă cizmele mele înfipte în clisă.

Câteva minute bune au trecut fără să pot face ceva spre a opri afundarea mea lentă – de neoprit. Judecata mi se întuneca treptat, lăsând loc unui soi de indiferenţă şi ceea ce s-a întâmplat apoi n-a fost urmarea unei hotărâri lucide.

Tot zvârcolindu-mă, am smuls, nu ştiu cum şi cu ce putere, piciorul din cizmă. Contactul direct cu clisa, senzaţia aceea nouă mi-a schimbat dispoziţia. Simţeam acum că am o gheară la îndemână şi că am în ce împinge. Smulgând şi celălalt picior din cizmă şi reuşind să mă întorc cu tot trupul spre mal, am început să câştig încet – foarte încet – teren, încurcat de puşca care devenise alunecoasă şi pe care o treceam dintr-o mână în alta.

Am lăsat zălog Bălţii Bistreţ şapca de vânătoare, cartuşiera, cizmele, o pereche de ciorapi de lână, cheile de la casă şi de la maşină şi o geantă de umăr ponosită.

Doamnele, speriate de cum arătam, au încercat să mă spele pe faţă şi pe mâini cu apa clocită a aceleiaşi bălţi. „– Ai cam întârziat“, a zis Filip luându-şi ochii de pe sticla jumătate aşezată lângă parbriz şi întorcându-se să mă vadă.

Am tras şi eu din sticlă două înghiţituri mari şi m-am lăsat fricţionat şi acoperit de păturile rezervate câinilor de vânătoare îngheţaţi. Când, curioşi, pasagerii maşinii mi-au cerut să le arăt locul, nu am avut ce să le arăt. Pierise până şi pasărea aceea care mi se păruse a fi becaţină.

30 aprilie 1979

În tot locul ţi se vorbeşte de legi obiective, de necesităţi şi cauze obiective. Ca produse ale inteligenţei speculative, toate îmi trezesc îndoieli. Efectele da. Ele, numai ele, sunt palpabile şi, vai, fără nicio excepţie, obiective.

1 mai 1979 De ce să ne surprindă frecvenţa şi prestanţa inadaptatului ca personaj al prozei româneşti?

El e fie proiecţia dezideravă a subconştientului unui popor de adaptaţi, fie una din acele excepţii pitoreşti, care interesează, ca orice abatere, pe scriitorii incapabili să aprofundeze, amatori de efecte imediate.

*

„Prejudecăţi râncede“ (Céline)

5 mai 1979

Cât de spectaculoşi, de elocvenţi sunt cei ce nu se află sau nu se mai află în cursă (Carianopol, Păunescu etc.).

În schimb, irelevanţa lui Sorescu, năuceala şi incertitudinea lui împiedicată.

12 mai 1979

„Eşti singurul om care anulează răutatea din mine.“

18 mai 1979

Înregistrez mirosurile, de-a lungul drumului, de la Liceul Buzeşti până acasă:
– miros de chiftele de la restaurantul *Craiova*
– duh adânc de gang, cu senzaţia de răcoare a gangurilor strâmte
– cartofi vechi dintr-un subsol
– fum de vatră de ţară
– cauciuc ars
– persistent: cauciuc uzat sau ars
– mireasmă de poiană şi de pământ reavăn dintr-un scuar nou
– de fân cosit
– de floricele
– de borâtură (în două jeturi, de altfel, vizibile pe trotuar)
– de cameră închisă şi dinspre o fereastră joasă
– de beci (când se lasă uşile deschise, primăvara)
– de friptură cu cartofi prăjiţi, dintr-o curte mică
– de benzină arsă, miros violent
– de plantă meliferă – nu-i ştiu numele
– de sudoare (o pereche trece înfierbântată între noi şi autobuz)
– puternic parfum de iasomie
– de ţigară Snagov, de la un bărbat care-şi conduce amicul până la poartă
– de măduvă de floarea soarelui

– de praf
– adiere de cârtiţă moartă
– de câine plouat (nu altfel decât vulpea mea de la pădurea Panaghia)
– de măceş înflorit
– de praf
– de peşte prăjit
– de pâine
– de vanilie
– de ladă cu gunoi deschisă
– de coajă de lămâie
– de moloz, lângă bloc
– de var, tencuială, ciment
– de bibliotecă împuţită – camera mea de lucru.

Concluzii: Ca experienţă romanescă, itinerariul olfactiv mi se pare esenţial pentru definirea unui specific de epocă şi de loc. Amprenta olfactivă e, poate, mai pregnantă, mai puternic expresivă decât oricare altă circumstanţă narativă. Sociologii de peste un veac ar fi, poate, în măsură să extragă din astfel de inventare de emanaţii, din astfel de explorări olfactive, date semnificative despre felul cum evoluează o societate care se urbanizează, deruralizându-se sau se ruralizează, dezurbanizându-se.

Eu am prins momentul în care s-ar putea deduce felul cum îşi schimbă mirosurile un oraş care, industrializându-se, s-a ţărănit: Craiova.

19 mai 1979

Sosite, cu mari sacrificii, de pe coclaurile unde au fost „repartizate“ fără nicio şansă de întoarcere, fostele absolvente – cele mai bune – strânse în jurul dicţionarului profesoarei Hati Iliescu ca în jurul steagului alb cu cruce. Sunt carmelitele doamnei Iliescu – logodite, pe veci, cu ştiinţa. Ce credinţă nebună, ce speranţă deşartă motivează acest zel

intelectual, când ştii că barbarii au şi venit şi sunt aici, printre noi şi peste noi?

20 mai 1979

Dacă ne gândim la repertoriul excepţional de trucuri jupiteriene, s-ar zice că, în lumea noastră mediteraneeană (cel puţin), şiretenia bărbatului decis să câştige şi să posede femeia are tradiţie şi gir zeiesc.

La nordici (slavi, germani etc.), problema e fără interes şi pare să lipsească. Femeile barbarilor au un fel deschis şi avântat de a asalta şi cuceri bărbatul. Au iniţiativă şi sinceritate.

Aşadar, în ce ne priveşte, cred că am putea fi de acord că viclenia bărbatului intră într-un cadru al jocului subînţeles; e o virtute ludică şi, ca atare, se cuvine să ne inspire încredere. Nu sunt motive să o blamăm.

*

Întristat, deodată întristat, de constatarea că toţi cei ce vin în atingere cu mine mă iau, într-o măsură prea mare, în serios.

*

Căutând, cu frenezie, prin gunoaie, chiştoace de adevăr – cerşetorii gloriei (Păunescu et comp.).

*

4 iulie 1979

Cu trenul, la Timişoara, ca să obţin caracterizarea prof. Tohăneanu. Din gară chiar, reconfirm teoria amprentei olfactive. Mirosul oraşului mi-a adus,

violent, în memorie Bratislava. Toată Europa centrală pute la fel. Ăsta da imperiu, să izbuteşti să-ţi adaugi un miros la stemă.

*

Oricât de reputat, intelectualul român poate fi văzut cărând toamna damigene. Complacerea în devălmăşie, întreţinută de regim, e pricina atâtor abandonuri intelectuale şi, în genere, a incapacităţii noastre de a rezista în zonele înalte ale spiritului. Ea favorizează păşunismul, revenirea ciclică a puseelor sămănătoriste, explică gustul pentru romanul popular cu plăceri rustice, uşurinţa cu care alunecăm în vulgar şi accesibil. Nu ne-ar strica, poate, o cură anuală de sictir aristocratic: mănuşi, servantă, discrete interdicţii, ignorarea civilizată a celor de altă condiţie şi a faptelor de speţă joasă.

*

Celebritatea, în istorie, dobândită mai lesne prin manii decât prin virtuţi şi, cel mai sigur, prin atrocităţi.

„Orice istorie nu e altceva decât respingerea, prin experienţă, a propoziţiei relative la pretinsa ordine morală.“ (Nietzsche)

Ce face eveniment, ce înregistrează istoria, care sunt lucrurile demne de povestit?

Herostrat din Efes (356 î.e.n.), pentru a deveni celebru, a dat foc templului Artemisei din Efes (una din cele şapte minuni ale lumii). Efesenii au interzis, prin grele pedepse, ca numele lui să mai fie pronunţat. Zadarnic. Numele incendiatorului a rămas pe buzele tuturor, aducându-i celebritatea şi, cu ea, nemurirea.

2014. Post-scriptum

Într-un eseu târziu, scris în engleză şi neterminat, Pessoa plusează, susţinând că Herostrat „intră deîndată în tovărăşia tuturor oamenilor care au devenit mari prin forţa invidualităţii lor. El împlineşte sacrificial sentimentul, pasiunea […] ce caracterizează calea spre nemurire“ (*Cronica vieţii care trece*).

*

Despre fascinaţia răului:

Sallustius: „Mă hotărâi să povestesc faptele poporului roman pe ales.“

Nu am fost prea surprins ce alege şi cu ce începe. Cu Catilina, fireşte, „căci socotesc această nelegiuire printre cele mai vrednice de amintit“.

*

„De altminteri, cea mai mare parte a tinerilor, mai ales dintre nobili, părtineau planurile lui Catilina, ei, care puteau trăi în tihnă, fie în strălucire, fie în trândăvie, *doreau mai degrabă cele îndoielnice decât cele sigure şi mai curând războiul decât pacea*.“ (Sallustius, *Opere,* p. 90)

Mă declar, eu însumi, sedus de măreţia unui damnat romantic de talia lui Catilina.

Catilina zise: „Deoarece sunt împresurat de duşmani şi împins în prăpastie, voi stinge sub ruine incendiul ce mă ameninţă.“ (Sallustius, p. 99)

O astfel de magie a *răului* poate fi confirmată cotidian de întâmplările străzii. Ieri, pe strada Înfrăţirii din Craiova: „– Fire-ai al dracu’, cu mă-ta aia care te-a fătat şi îţi dă educaţia asta“. Apoi, pe ton dulce: „– Gabi, Găbiţă, treci aici, nu te mai juca cu animalu’ ăla, nu vezi că ţi-a spart capu’?“. Găbiţă, însă, plânge şi zgâlţâie picioarele cu încăpăţânare. Găbiţei îi place animalul.

5 iulie 1979

Vremurile fără certitudini şi în care guvernează scepticismul şi relativitatea (şi care le şi îndreptăţesc), nu sunt prielnice caracterelor tari. Nici literatura nu ar trebui să se grăbească să le facă loc, căci au încetat să mai fie verosimile.

Apariţia caracterelor şi interesul pentru ele ar trebui să fie dependente (şi condiţionate) de forţa convingerilor noastre, de speranţă, de credinţă, de încrederea în victoria raţiunii. Da, numai că literaturii îi prieşte nostalgia pentru toate aceste lucruri pierdute. Şi mai are la îndemână chiar şi nostalgia nostalgiei.

10 iulie 1979

Strania măreţie a făpturilor oropsite, degradate, cretinizate, îndobitocite, coborâte sub pragul animalităţii (precum negrii din serialul *Rădăcini*), care, într-un anume moment al vieţii, plâng.

Zăgazurile emoţiei se rup şi o senzaţie răscolitoare de adeziune te inundă. Participi la o reumanizare instantanee. E un efect – unul din puţinele – de care doar imaginile sunt capabile. Narată, descrisă cu cuvinte, deci în durată, situaţia îşi diminuează impactul.

11 iulie 1979

Searbăda vanitate reductivă ce se ghiceşte în spatele oricărui sistem filozofic. Dezamăgit de cât orgoliu zace la temelia edificiilor marii şcoli germane de filozofie, mă gândesc, cu multă plăcere, la cei vechi, la meditaţia lor fără răgaz, la ucenicia lor întru moarte.

*

August. Skoplje – cursuri de vară de limbă şi civilizaţie macedoneană.

Muzeul de artă modernă – iritant, pe alocuri vulgar. Suprarealismul cu tuşă nesigură, fără decupaj şi lumină, eşuează.

*

Ca şi altădată, în peregrinările mele prin muzee, constat că nu pot localiza picturalul, picturalul pur şi simplu. Dau mereu peste:

– literatură istorică
– literatură păşunistă
– literatură aluziv-demagogică
– literatură de călătorii
– literatură poetică sau poetizantă
– literatură militantă
– literatură sentimental-filantropică

*

Bisericile creştine. Ce e important e aurit.

S-ar putea face o exegeză pornind de la ce se considera că trebuie aurit.

*

Amfiteatrul Institutului de lingvistică. Şi iată că mirosul comun de sudoare multiculturală face ceva în întâmpinarea idealului Internaţionalei comuniste.

*

Smocul firav de maci zbârliţi de vânt, uscaţi de soare de pe mormântul lui Clement de Ohrid.

*

Colecţia de icoane din secolele 13, 14, 15. Viţa bizantină din incrustaţiile din argint în care sunt prinse icoanele înlocuită, de la un moment anume, cu arabescuri: otomanii. Puţine locuri în Europa în care să se perceapă mai pregnant transmiterea ştafetei. Totul e făcut aici pe o altă, mai veche, temelie. Nimeni nu a abandonat nimic şi turcii nu în ultimul rând. Bisericile se chircesc doar un pic spre a nu fi luate la ochi; turlele, apăsate parcă de o mână uriaşă, sunt teşite şi puţin rotunjite în felul cupolelor de giamii.

18 august 1979

Program folcloric. Dansurile nu ating frenezia celor româneşti, dar graţie au. Cele albaneze – narative, tematice, educative. În schimb, cele turceşti sau de factură turcească, remarcabile, cu o scenografie fastuoasă de Halima, ritmate, persuasive, terorizante prin recurenţă. Ce imperiu al bărbaţilor a fost acest Imperiu Otoman. Templieri ai Orientului. Aristocraţie masculină, bărbăţie, inteligenţă, forţă. E reconfortant să mă gândesc la o ţară în care totul era făcut între bărbaţi şi pentru bărbaţi.

Septembrie, 1979

Nu ar mai fi trebuit să citesc cartea din moment ce nu am fost invitat să intru, cu Raskolnikov, în camera bătrânei.

23 octombrie 1979

Recitit *Intrigă şi iubire.* Mă simt determinat să continui *Veştejirea capodoperelor*, carte căreia nu-i întrevăd un sfârşit. Sensul comic al tuturor metamorfozelor provocate de timp, de schimbările de decor, de viziune artistică.

24 aprilie 1980

A murit acum trei zile (că sufletul nu avea cum să şi-l dea) Sartre. Aleg din caietele de însemnări mai vechi câteva fraze sartriene despre om în general şi despre scriitor în special.

„Individul este responsabili totdeauna de ceea ce s-a făcut din el – chiar dacă el nu poate face nimic altceva decât să-şi asume această responsabilitate."

„Omul este o pasiune inutilă."

Omul: „acest mare animal divin şi fără dumnezeu".

Scopul scriitorului (după Sartre) e să facă din „son être-dans-le langage expression de son être-dans-le monde" (*Situations*).

„A scrie este a te pune în cauză şi a pune în cauză scriitura însăşi."

„Orice scriitor desemnează, demonstrează, ordonează, refuză, interpelează, imploră, insultă, convinge, insinuează."

27 iulie 1980

Unul din fraţii tatălui a crescut de mic un pui de găină, investind în el iubirea lui de copil. Puiului i-a zis Leonida – după numele unuia dintre avocaţii bunicului. Lumea ţărănească nu e sentimentală şi cocoşelului – devenit cocoş – i-a venit rândul să fie sacrificat în locul unei găini outoare. Când s-a întors acasă – povestea taică-miu, reţinându-şi cu greu emoţia, deşi trecuseră şaptezeci de ani şi mai bine de la întâmplare – şi când a văzut trupul frăţiorului lui l-a apucat un plâns disperat. Noi – spunea tata – gândindu-se la ceilalţi patru fraţi – eram cu ochii pe el, îngroziţi de ţipetele, văităturile şi de gesturile lui nefireşti. A luat în braţe trupul şi capul cocoşului (pe care tot încerca să le unească), a sărit pârleazul din spatele casei şi a început să alerge, hohotind, spre

Coasta Ularilor, şi apoi în jos spre o vale cu mărăcini înfloriţi.

— L-am găsit leşinat sub nişte crengi aplecate, ţinând la piept pe Leonida, prietenul lui. Sora noastră cea mare, care era inimoasă, a luat repede o hotărâre. A scos încet trupul cocoşelului şi capul acestuia de la sânul lui şi ne-a făcut semn nouă, băieţilor, să îl luăm şi să-l îngropăm, repede, undeva, cât mai departe de casă. Când s-a trezit şi când ne-a întrebat de Leonida i-am spus că habar nu avem ce s-a întâmplat, că pe el l-am găsit singur, adormit sub o tufă. Şi că, pe Leonida, Doamne-doamne cel bun l-a ridicat la cer la el.

*

„Stăm între *da* şi *nu*, la *ghici*, că aşa sunt vremurile.“ (auzită la o inspecţie de gr. 1 în Dolj)

1 august 1980

Sunt uimit de numărul în creştere al celor care se exprimă, pe urmele lui Ion Gheorghe, despre absenţa scrisului la daci, ca despre un fenomen subtil şi unic.

Vom fi în curând mulţumiţi, fericiţi şi mândri cu cultura noastră precară şi, firește, cu ceea ce o explică: absenţa şcolilor şi a ştiutorilor de carte, dezinteresul general (remarcat de Cantemir), împărtăşit de biserică, domni, boieri, pentru ce înseamnă strădania intelectuală şi lumea miraculoasă a literelor.

Biserica a hirotonisit, până la jumătatea secolului al XIX-lea (vezi Iorga), preoţi analfabeţi, obligaţi doar să înveţe pe de rost *Crezul* şi *Tatăl nostru*. Cu mici excepţii, mănăstirile nu au favorizat cultul scrisului şi cititului.

Nu am avut determinarea, împrejurările favorabile şi o biserică la înălţimea misiunii ei – să devenim un popor al cărţii, precum evreii, care, prin

ea, prin carte (apărată şi păstrată cu preţul vieţii), au făcut istorie, rezistând istoriei.

Nu am avut tradiţia scrisului – şi cultul prezervării scrisului. Şi câte nu ni s-au tras de aici, nouă, românilor, căci istoria e istoriografia.

3 iunie 2011. Compleo fossam

Căpitanul Nicu Negrici a terminat războiul în septembrie 1944, la Oarba de Mureş.

A avut, ca să zic aşa, norocul să fie rănit grav pe „frontul antifascist“ şi nu la Cotu' Donului sau cine ştie unde, pe câmpiile Rusiei.

Ca atare, primul val al epurărilor din armată a trecut pe lângă el. Mai mult, cineva din conducerea „armatei populare“ în plin proces de reorganizare a considerat că un ofiţer de 35 de ani ar putea fi recuperat şi folosit pentru cunoştinţele lui militare şi organizatorice, cu condiţia să fie reciclat.

În 1946 – cred – a fost trimis de Regimentul 2 Dorobanţi-Vâlcea la Breaza, la cursurile ECP. Erau la mijloc şi mai vechile lui idealuri umaniste şi egalitariste şi speranţa naivă, împărtăşită de mulţi intelectuali, că noile vremuri vor aduce cu ele progresul şi democraţia.

După câteva săptămâni de studiu, de cursuri şi seminarii, şi-a dat seama că, la Breaza, era locul unde cursanţii nu erau doar cursanţi (ce luau prima dată contact cu ideologia marxist-leninistă), ci şi „obiective în lucru“ – ca să folosesc limbajul de mai târziu al organelor de urmărire.

Pentru a li se cunoaşte limitele şi reacţiile, ofiţerii recuperaţi din vechea armată, încă încrezători în libertatea cuvântului, erau provocaţi, puşi în situaţii dificile, supuşi, noapte de noapte, torturii alarmelor, urmăriţi de vecinii de pat, interogaţi „colegial“ pe diverse chestiuni.

Primul dispărut a fost un ofiţer de geniu care, auzind versiunea sovietică asupra Basarabiei, nu s-a putut abţine, în inconştienţa lui, să întrebe – îmbiat să

vorbească liber – de ce cetăţile de pe Nistru au zidurile de apărare orientate spre răsărit. Până la terminarea cursului, câteva paturi rămăseseră fără stăpân. Când la sfârşitul stagiului a fost chemat la conducere, tânărul, încă ofiţer, care credea că şefii vor să-l cunoască şi să-l felicite pe şeful de promoţie – s-a trezit în faţa unor chipuri sumbre în uniforme de procurori militari.

Fusese reclamat de cineva că e un antisemit notoriu şi că participase, în Ucraina, la masacrarea evreilor dintr-un sat. Şi nu întâmplător, căci era căsătorit cu o moşiereasă. A urmat un lung interogatoriu stalinist. A dat în scris declaraţii, completări de declaraţii, declaraţii la declaraţii, a scris autobiografii, i s-au cerut nume de persoane care i-ar fi putut adeveri mărturiile. Nemaifiind la mijloc cariera militară, ci libertatea, s-a străduit – din câte îmi spunea – să aducă toate argumentele de care îşi amintea. A figurat pe o hartă traseul urmat de regimentul său(unde fusese, deşi tânăr, şef de stat major şi ofiţer cu operaţiile) şi care nu avea nicio legătură cu locul masacrului; a demonstrat că cei care luptau în linia întâi nu aveau habar de ce se întâmpla în spatele frontului, unde bănuia, doar bănuia – că ar fi fost active jandarmeria şi SS-ul. A pus pe hârtie numele evreilor pe care îi cunoscuse şi nu s-a dat în lături, în disperare de cauză, să amintească de idila lui de la Bucureşti, din vremea Şcolii militare, cu fata militantului socialist Moscovici, în ziarul căruia a şi publicat o poezie cu temă socială.

Aici, cred că procurorii şi ceilalţi indivizi care foiau (intrând şi ieşind din sală) trebuie să fi schimbat între ei un surâs, privind spre tăieturile din ziarele militare cu poeziile care răpuneau fiara roşie de la Răsărit – semnate tot de Nicu Negrici.

Zadarnice au fost argumentele, toate argumentele invocate. Un tribunal militar ad-hoc a fost convocat peste două săptămâni, timp în care căpitanul Negrici rămânea consemnat în şcoală, fără dreptul de a lua legătura cu cineva de acasă. A avut, poate, timp să regrete că n-a murit la Dalnic, că n-a

îngheţat la Cotu' Donului şi că are un copil de 4 ani de crescut.

În ziua fixată – într-o sală mai mare – unde fuseseră aduşi să asiste câţiva cursanţi – a fost aşezat pe un scaun în faţa unei comisii în care a remarcat câteva figuri noi în uniforme ce păreau atunci îmbrăcate pentru prima oară.

S-au citit capetele de acuzare, s-au pus pe masă probele cu tăieturi din ziare şi cineva, din oficiu, a rezumat, anemic, argumentele inculpatului. Bătălia părea pierdută şi chiar era pe punctul să se încheie, când s-a deschis o uşă şi prin ea a pătruns impetuos un grup de şase persoane. Între ele nu i-a fost greu căpitanului să-l remarce pe nenea Stern – vecinul nostru cu care împărţeam casa-vagon, unde locuiam cu chirie. Era şeful minusculei comunităţi evreieşti din oraş, cu sediul chiar în partea lui de casă, şi la drept vorbind, venise cu reprezentanţii tuturor familiilor.

Nu are rost şi nu pot să ştiu ce-a spus acolo în sprijinul ofiţerului. Nici măcar nu a fost el martorul cheie, ci un tânăr din delegaţie care a pus pe masă un plic. A cerut voie să citească bileţelul ce se afla în el şi care suna, în esenţă, cam aşa:

Dragă Mitică: Te rog insistent să-l sprijini, pe cât poţi, pe acest tânăr care vrea să se căsătorească şi să-şi aducă soţia – croitoreasă la Râmnic. E şi el un biet om, şi eu ştiu ce suflet mare ai tu. Nu trebuie – cred – să uităm că toţi ne-am născut... goi. Cu drag, vechiul tău prieten, Nicu Negrici

Mi-a fost dat să aud de mai multe ori povestea, şi de fiecare dată – cel ce-o spunea se arăta la fel de uimit. Nu de conţinutul bileţelului cu jocul lui de cuvinte – trimis omologului de la Craiova – ci de însuşi faptul că fusese păstrat şi exista, intact, după atâţia ani şi după atâtea evenimente teribile.

Abia îşi mai aducea aminte de momentul – iarna lui 1941, când se întorsese, pentru două săptămâni, cu regimentul în refacere – în care a venit la el tânărul croitor, cu lacrimi în ochi.

Evreii aveau – îmi amintea el – interdicţie de deplasare, şi legile lui Antonescu îi obligau să cureţe zăpada, să spele tonele de rufe murdare şi pline de păduchi ale soldaţilor şi să facă toate muncile umilitoare ale oraşului.

— Cum de l-ai păstrat şi de ce e la tine?, l-a întrebat, mai târziu, când apele se liniştiseră, pe croitorul devenit amic.

— Am profitat de momentul când colegul dumneavoastră a ieşit după ordonanţă să-i dea ordin să aducă pe cineva de la evidenţa populaţiei.

— Dar de ce mai aveai nevoie de el?

— Nu ştiu, aşa mi-a venit, să-l păstrez.

*

În jurnalul său (august 1972), Mircea Eliade notează două reflecţii asupra scrisului, descoperite în izvoarele unor populaţii semitice:

„Orice cunoştinţă care nu e [înregistrată] pe hârtie e pierdută“;

„Ce se păstrează în memorie dispare, dar ce e scris durează“.

Par simpluţe, dar şi ele – cum se vede – durează.

1981

Dacă e adevărat că, prin noi, natura se transformă continuu în cultură, epocile ar trebui evaluate după cât au izbutit în acest sens să facă. Chiar şi personalităţile. Fericită ipostaza – apusă de mult – a culturalizatorului, a îmblânzitorului de stihii, a creatorului de forme. Astăzi nu mai avem cine ştie ce şi cât de transformat, de formulat. Ne este dat să zărim, peste tot, reluări, variante, versiuni, ramificaţii, încropiri analogice, analogii, analogii. Barthes avea dreptate să exclame înciudat: „omenirea pare condamnată la analogie“ şi să remarce strădania artiştilor adevăraţi de a o aboli.

22 martie 1981

Deşteptătorul meu: scrâşnetul robinetelor ce se deschid, aproape simultan, la toate etajele blocului, şi vuietul apei din căzile ce trebuie umplute repede-repede până nu se opreşte.

1-3 iulie 1981 – Bucureşti

Şedinţă de alegeri la Uniunea Scriitorilor. Prima la care asist. Luările de cuvânt – în limita ţăţăriei: şicane mărunte, ricanări, puneri la punct retorice sau numai viclene. Confruntarea cu „politicul“ amânată sau obnubilată de jerbele efectelor retorice – căutate de dragul efectelor de către vorbitori. Toate momentele-cheie pierdute, începuturile de confruntare – abandonate sub povara dulce a frazelor frumoase.

Am avut două momente de groază:

1. Într-una dintre pauze a pus ochii pe mine Nina Cassian. A venit hotărâtă spre grupul în care eram, m-a luat de mână şi m-a plimbat aşa printre

zecile de inşi care fumau, bârfeau şi se zgâiau, mimând un oarecare interes pentru cărţile unei librării ambulante. Eram, nu-i aşa, noul ei trofeu.

2. Am ieşit, la un moment dat, să dau un telefon de la o cabină din apropierea sălii care se afla pe latura de nord a palatului regal. La întoarcere, după ce am fost, din nou, legitimat la intrare, am dat cu ochii de vânzătoarea de la librăria improvizată în hol. Era o fată nu foarte frumoasă, dar care părea plăsmuită din porţelanul dinastiei Ming. I-am făcut câteva complimente răsfoind mecanic cărţile expuse şi am plecat rumegând gânduri necurate. Deschizând, distrat, uşa sălii de şedinţe – sau ceea ce credeam că e – am rămas fără grai. Într-o încăpere lungă, care părea un fost coridor al palatului regal, erau aşezaţi la mese 10-20 de inşi cu căştile la urechi şi cu privirile spre foile de hârtie pe care notau, din când în când, câte ceva. Deasupra fiecărei mese, fixate pe peretele din faţă, se aflau câte două role mari în mişcare. Mi s-a părut că revăd o scenă dintr-un film de spionaj şi, cam speriat, dar mulţumit că nu fusesem observat, am închis binişor uşa şi am bâjbâit năuc după intrarea în sala mare de şedinţe. Mi-am regăsit repede locul, căutând din ochi profilul lui Caraion. Lângă el apucasem să stau de la începutul şedinţei.

Aprilie, 2009. Compleo fossam

După nu mult timp de la faimoasa şedinţă, am realizat cum am fost manipulaţi şi cât de uşor am căzut în cursă şi am acceptat „soluţiile“ partidului, sprijinite, indirect, tocmai de cei mai vehemenţi „luptători pentru libertate“ dintre noi. Când mi-am citit *dosarul de urmărire*, am remarcat că unul dintre informatori, cu nume de cod Arthur, era din Bucureşti. După câţiva ani, am aflat că Arthur nu era altul decât Caraion. De ce o mai fi avut nevoie de atâta aparatură şi de atâtea costisitoare mijloace tehnice *Securitatea* nu ştiu!

*

Retrăiesc, prin Sallustius, atmosfera anilor ’50:

„Iar când avea mai puţine prilejuri de rele, căuta cu atât mai mult ca ei să prindă în cursă oameni fără vină, de-a valma cu cei vinovaţi şi să-i sugrume; bineînţeles, căuta să-i facă mai degrabă răufăcători şi cruzi fără pricină decât să i se moleşească braţele şi curajul“ (Sallustius, p. 87).

„…se grăbeau, tremurau de frică, nimeni nu mai avea destulă încredere nici în locuri, nici în oameni, nici nu se aflau în război, nici nu se bucurau de binefacerile păcii, fiecare îşi măsura primejdiile cu propria sa teamă“ (Sallustius, p. 99).

1 septembrie 1981

Labradorul se bucura de-adevăratelea.

1 septembrie 2010. Compleo fossam

Dezvolt acum acest enunţ sibilinic.

Fusesem anunţaţi „cu emoţie în glas“, încă de pe 26 august, că iubitul conducător ne face onoarea de a deschide anul şcolar pe 1 septembrie, la Craiova. Singura clădire mai reprezentativă din oraş fiind cea a Universităţii, s-a decretat o deschidere ad-hoc a anului universitar. În consecinţă, am fost mobilizaţi şi noi, universitarii, care, teoretic, eram încă în vacanţă.

Nu a fost greu să ne dăm seama că nu era nevoie nici de noi, nici de studenţii chemaţi prin telefon şi nici de cei câţiva restanţieri pe care conducătorii universităţii s-au grăbit să-i prindă cu arcanul. Zeci de tineri îmbrăcaţi decent, prea decent ca să nu se observe, foiau pe culoarele mirosind a motorină, spălate şi curăţate, zi şi noapte, de o armată necunoscută de femei de serviciu.

Pe scări şi în holul cel mare de la intrare activitatea era sisifică. Pavoazarea lua alte aspecte de

la o zi la alta şi de la o oră la alta, în funcţie de descinderile succesive ale unor inşi în costume închise la culoare care dădeau din mâini şi se contraziceau, arătând, congestionaţi, spre pereţi, veşnic nemulţumiţi de ceva. Era căldura turbată a sfârşitului de vară. Până la un punct lucrurile au mers bine, adică după tipicul altor vizite princiare de care îmi aminteam: covorul roşu pe treptele de la intrare, profesorii şi studenţii – câţi vor fi fost studenţi – înghesuiţi pe scări şi repetând la nesfârşit *Gaudeamus igitur* împreună cu un cor profesionist, nu ştiu de unde adus; pe străzile din faţa clădirii şi pe Calea Bucureşti – şiruri de liceeni, pionieri şi şoimi ai patriei, păziţi de profesori asudaţi, aşteptând de ore în şir, în soare, trecerea mereu anunţată şi mereu amânată a conducătorului.

Printre noi, câteva figuri cunoscute de ofiţeri în civil, dintre cei care se vedeau, adesea, cu secretarele facultăţilor, după ore. Bănuiam că, pe lângă cei „de-ai casei“, mai erau, firește, şi alţii – detaşaţi cine ştie de unde şi cu ce misiune.

Cei cu vocaţie de miştocari, numeroşi printre filologi şi bineveniţi în astfel de situaţii, se produceau în *sotto voce*, cu glumiţe inofensive, la care se râdea mecanic; hârjoanele celor tineri erau fără vlagă şi avansurile erotice temperate. Din timp în timp, un zvon venit de departe trecea de-a lungul mulţimii, a şirurilor de elevi şi pionieri şi ajungea la organizatorii noştri care se însufleţeau brusc în toropeala mohorâtă a amiezii, căci se făcuse amiază.

Femeile de serviciu se repezeau să mai mături o dată covorul şi suprafaţa pe care nu aveam voie să stăm noi şi studenţii noştri pleoştiţi.

Obosiţi de aşteptare şi de ştirile care nu se confirmau, cu stocul de bancuri epuizat, nu aş zice că nu întrevedeam un deznodământ rezonabil, un ordin de retragere pe vechi aliniamente, o reprogramare a vizitei sau ceva asemănător.

Şi, deodată, exact când începuserăm să ne sprijinim letargic unii de alţii ori cerându-ne voie, câte unul sau în grup, la WC, dinspre Primăria

Craiovei s-a văzut venind încet, pe strada pustie, un Aro nou care părea să aibă pasageri. Abia atunci un organizator a observat, cu năduf, o băltoacă aproape de bordură. Nu era mare, dar era acolo unde nu trebuia să mai fie, după atâtea mişcări tactice. O femeie cu o mătură cu coadă în mână, pe care o alertase cineva, a fost întoarsă din drum. Era prea târziu şi, la drept vorbind, gândul liniştitor că era destul loc pentru parcare îşi făcuse loc în minţile noastre obosite.

Maşina de teren cu alură de jeep, în care îl mai văzusem, în telejurnale, pe Ceauşescu, a oprit, fireşte, ca atrasă de o forţă nedreaptă, în dreptul bălţii. Dar, cum se ştie, există un dumnezeu al activiştilor. În maşină se aflau şoferul şi, în picioare, pe bancheta din spate, un câine negru, bine conturat şi cu o ţinută fermă. Labradorul – a şoptit cineva bine informat, ordonând regruparea – căci labradorul era semnul unei apariţii iminente.

Şi în vreme ce câteva mii de ochi urmăreau silueta încordată a labradorului care fixa ceva prin fereastra maşinii, s-a auzit undeva, în spatele meu, un glas gâtuit:

— A cui e geanta, a cui e geanta asta?

Câteva zeci de capete, aproape toate de pe partea noastră, s-au întors fulgerător, ca la un semn. Sprijinită de o coloană, la trei-patru paşi în spatele grupului meu de filologi, se afla o servietă maro scorojită.

Întrebarea s-a repetat, pronunţată mai autoritar de o altă persoană, şi apoi, de mai multe deodată, din ce în ce mai răstit, pe măsură ce răspunsul întârzia.

— A cui e, e a ta, nu, a ta, nu, a ta, nu...

Din mulţime şi din interiorul clădirii, alte şi alte persoane îşi făceau loc cu coatele, străduindu-se să ajungă la noi şi repetând mecanic şi din ce în ce mai strident întrebarea. Niciunul dintre oamenii aceia vizibil îngrijoraţi nu se hotăra să o ridice deasupra capului spre a o arăta celor de pe treptele de jos şi de pe trotuar.

Lumea începuse să se bulucească într-o parte şi în alta a perimetrului, fără a îndrăzni să-l părăsească. Un soi bizar de nelinişte ne cuprinsese pe toţi, chiar şi pe cei ce nu se aflau aproape de stâlp. Instinctiv ne trăgeam cât mai departe, îmbrâncindu-i şi sufocându-i pe cei din faţă, de pe scări. Servieta burduşită rămânea neatinsă şi la locul ei, dar spaţiul dintre ea şi noi creştea văzând cu ochii. Numeroasele persoane încruntate care vociferaseră şi se răstiseră fioros la noi nu se mai zăreau prin preajmă. Nici întrebarea nu se mai auzea, iar noi ne-am simţit ca şi cum am fi fost părăsiţi. Şi tocmai atunci, o maşină albă a poliţiei a trecut în mare viteză, urmată de alta cu megafoane. Priveam când spre coloana de maşini negre care se deplasa încet spre noi, pe Calea Bucureşti, când, pe furiş, în spate, la servietă. La un moment dat, un coleg care se nimerise lângă mine şi care se uita numai în spate, m-a tras de braţ şi m-a întors să văd cum un tehnician TESA, pe care îl ştiam de băiat cumsecade, alerga spre colţul clădirii Universităţii, ţinând servieta într-un fel ciudat, departe de trup, ca şi cum ar fi mirosit urât. A aruncat-o peste gardul de fier, fugind iute înapoi ca să-şi ocupe locul. Mişcările acestea nu fuseseră observate de cei din faţă care păreau la fel de încordaţi ca înainte.

Câteva din limuzinele din coloana oficială au părăsit-o, trecând mai departe, altele s-au poziţionat în evantai, lăsând maşina alfa să se apropie şi să oprească în dreptul covorului roşu, la câţiva metri în faţa Aro-ului. Labradorul a început să se agite, înviorat. Îl vedeam întorcându-se când la un geam, când la altul şi chiar mi s-a părut că-l aud scâncind.

Era de fapt imposibil să-l aud, căci elevii îmboldiţi de profesoare şi de megafoanele intrate în microfonie, îşi strigau cu sârg lozincile care se încrucişau în aerul înăbuşit. Cântat fără vlagă, Gaudeamusul nostru, şi aşa anemic, abia se putea distinge. Mi s-a părut că nici lozincile scandate de băieţii îmbrăcaţi decent nu aveau cine ştie ce vigoare.

O apăsare, o teamă difuză, o încordare, ne cuprinseseră pe toţi.

Când cei doi au trecut la un metru de mine, am putut să-i văd altfel decât la TV. Am fost uimit de puţinătatea lor trupească. Cum eram cu ochii mai ales pe el, i-am observat chipul gălbejit, tras, cu pete mari maronii, acoperite pe alocuri de pudră. Avea expresia posacă a unui om obosit de o zi grea, indiferent la ovaţii şi artificii. Am rămas pe scări, afară, în aceeaşi formaţie vlăguită, la fel de încordaţi şi de livizi, încă o oră, o oră şi jumătate, cât a durat vizita în incinta Universităţii, la Rectorat. Noi l-am întâmpinat cu *Gaudeamus*, cu urale şi cu entuziasm nedezminţit. El ne-a oferit acelaşi chip de cadavru pomădat şi rujat strident.

Când, luându-şi de mână consoarta care păşea greu şi legănat, au trecut pe lângă Aro, labradorul şi-a arătat din nou bucuria, sincer, de dincolo de geam.

10 septembrie 1981

Ocupat, de câteva zile, de la şapte dimineaţa cu vânarea de pile şi cu schimbul de pile, asudând, cu o listă în mână, de alergătură, cu ochii roşii, extenuat, nu de învăţătură, ci de bâjbâirea după adrese, îngrijorat, nu de vreun subiect neştiut, ci de starea borcanelor cu brânză, profesorul S.P., venit în Craiova la examenul de grad, pare atins de o neurastenie a relaţiilor utile. Fiindcă nimic nu mai merge fără ele, ieri era în pragul apoplexiei: ultimul curcan încurcase adresele.

19 septembrie 1981

Mi-ar plăcea să pot concepe cărţi cu stiluri şi sensuri inversate. Să se mişte în primele pagini ca un brontozaur şi să sfârşească şoim. Sau, o carte care să inverseze sensul iniţierii sapienţiale, cartea dezintoxicării de înţelepciune: de la înţelepciune la destrămare, de la moarte la viaţă.

27 septembrie 1981

Anii mei de succese – ca şi ai altora (îmi vine în minte Mircea Ciobanu) sunt, de fapt, anii derogării. Am observat cât de rău îmi merge când sunt autentic şi cât de bine când, asurzit de vanitate, sunt alături de mine, de fiinţa mea morală. Sau când mi-o alterez ca să plac sau să impun. Prefăcându-se distrat, Demonul succesului trece pe lângă tine ca un Regent decepţionat de mediocritatea vieţii tale particulare – *désappointé.*

22 noiembrie 1981

Două întâmplări povestite, acum două săptămâni, la un chef vânătoresc, de bătrânul activist, care, parcurgând toate etapele socialismului românesc, a căpătat o detaşare simpatică şi cam periculoasă, dacă nu ar fi fost jucată la limită, în marginea cinismului. Mă mirosise ce îmi place să aud.

În primii ani ai campaniei de colectivizare, la Măceşu, însărcinat să constituie o celulă de partid, activiştii de la regionala Oltenia au pus ochii pe brutar, singurul, nu-i aşa, reprezentant al clasei muncitoare din sat. Au nimerit rău. Era sau părea cam mocofan. Dar asta nu i-a împiedicat pe băieţii de la centru să îi facă dese vizite „de dumirire“ la brutărie, unde reprezentantul clasei victorioase în plan istoric contribuia cu „cele cuvenite“: zaibărul, brânza, puiul la cuptor, lipia, başca nevasta şi două fete frumuşele prin preajmă. Încet, încet brutarul-prostovan a devenit ţinta miştourilor grosolane. La un moment dat, cu sau fără gânduri pidosnice, băieţilor, nu ştiu cum le-a căşunat, să îi pună o condiţie pentru intrarea în partid: plecarea brutarului, ca voluntar, în Coreea, să facă pâine eroicului popor coreean. După un moment de descumpănire, brutarul le-a răspuns inimos:

— „Mă duc, taică, mă duc. Da’ să pot şi eu să ajung acasă să-mi scot pâinea“.

*

A doua e, cronologic, mai nouă. Pe când mai era încă instructor regional de partid, R. a fost invitat, pe post de pilă, la masă, de o veche cunoştinţă – omul lui de nădejde din sat, ce sărbătorea angajarea la Craiova, la Electroputere, a băiatului. Mai erau acolo, cu el, în camera „a bună“ – cu nelipsitele muşcate la ferestrele acelea de două palme ale caselor de la câmpie – câţiva activişti UTC din sat. Când s-a ridicat să se ducă la privată, a dat cu ochii de ramele unor tablouri mari aşezate după sobă, cu faţa la perete. Formatul lor i s-a părut cunoscut şi, revenit din fundul curţii, înveselit şi uşurat, a băgat mâna, curios, după sobă şi l-a scos pe primul, atent să nu ia prea mult praf pe mâini. Era mareşalul Tito, din vremurile lui bune. Urma Vasile Luca şi Ana Pauker. După deviaţionista Pauker, cu părul ei sur, zăcea Stalin în poziţia lui clasică. Mai erau două-trei din vechile cadre din CC şi apoi, la urmă, Dej.

— Ce-i cu ăştia, bre, aici? De ce-i mai ţii?

— Ba-i ţin!

— Fă focul cu ei, aruncă-i la gunoi, să nu-i mai văd când mai trec pe aici!

— Păi, ce mi-e! Nu ştii, taică, când ies iar.

15-16 noiembrie 1981

Figuri amărâte de femei şi bărbaţi străduindu-se, după cozile de la patru dimineaţa şi de după serviciu, în interviuri şi la manifestaţii, să-şi exprime indignarea faţă de instalarea rachetelor în Europa Centrală. Feţele lor căzute, ochii lor obosiţi, frazele pe care le recită somnambulic. La televizor a revenit, cum am prevăzut, Adrian Păunescu, care e Diversiunea însăşi. Vreau să-i dau foc cărţii aceleia a lui, care a indus în eroare pe atâţia: foaie cu foaie.

21 noiembrie 1981

Cei de la *Săptămâna* mă atacă, în sfârşit. Cam fără vlagă, de parcă şi diavolul i-ar fi părăsit. Revista nu trebuie subestimată. Nu există alta, în istoria noastră recentă, care să reprezinte mai exact mizeria culturii româneşti. Nu o citim: ne uităm în oglindă.

*

O însemnare veche, nedatată, dar reconfirmată cotidian: Adrian Păunescu întruchipează confuzia eului empiric cu eul poetic şi ne arată unde duce ea.

Şi apropo de temele acestui poet şi ale altora, de mai mică anvergură, puţină semiotică nu strică:

1. Poezia patriotică ilustrează, convingător, faptul semiotic că *expresia nu e motivată de obiect, ci de conţinutul lui cultural,* care e, după cum se ştie, rezultatul convenţiei, al codificării. La acest conţinut codificat cultural, rezultat al convenţiei, se gândesc zilnic, poeţii noştri pentru a mai scoate ceva din subiect. Dar, ca să scoată mai trebuie ceva: mai trebuie să-şi şteargă, dacă pot, din memorie *obiectul* – care arată cum arată.

2. Poate că, pentru poezie, ar trebui statuat al treilea tip de raport între *expresie* şi *conţinut*: nici numai *ratio facilis* (iconism, imagine), nici numai *ratio difficilis* (cuvântul). În poezie, *motivaţia*, (d.p.d.v. semiotic) se obţine nu imediat (ca în imagini şi fotografii), ci printr-un efort de acceptare a unei convenţii sau de impunere brutală a unei convenţii. Aici e cheia.

12 decembrie 1981

În falsa noastră istorie literară postbelică, generaţia lui Sorescu, Blandiana, Nichita şi ceilalţi a jucat rolul unei false avangarde. Au adus cu ei nu noul, ci firescul: nu au dinamitat (ei şi criticii care îi sprijină) scleroza, ci aberaţia. Fiindcă nu s-au luptat cu cine trebuia, tare mi-e teamă că vor temporiza procesele şi

vor juca, cândva, rolul unor legitimişti subtili, al unor cripto-legitimişti.

*

E amuzant de urmărit felul cum poeţii iraţionali (cum e adesea Nichita) folosesc, ca element de dezorientare, consecvenţa.

23 martie 1982

L-am întâlnit, pe strada din spatele Comitetului Judeţean, pe Marin Sorescu. Era, ca niciodată la Craiova, singur. Păşea, cam „în dorul lelii“, şi părea abătut. Când şi-a lăsat să-i fie strânsă mâna chircită, ca o frunză uscată, am văzut că era tulburat, de nu cumva speriat.

În felul lui bâlbâit şi nehotărât, care enervează pe mulţi, nu şi pe mine – fiindcă ştiu că e semnul geniului poetic – mi s-a plâns de ce păţise la Teatrul din Craiova cu piesa *Există nervi*. O dată sau de două ori s-a uitat în spate, în timp ce încerca, cu interjecţii, poticneli şi începuturi timide de înjurături să exprime un fel de uimire furioasă. Părea şi mai circumspect decât de obicei. E nedumerit de cum se face că o piesă jucată la Bucureşti, la *Casandra*, în 1968, e respinsă acum, în 1982, la Craiova. E furios pe cei care ieri îl elogiau abuziv, în stilul jegos, oltenesc, şi care azi, la „vizionare“, l-au înfierat cu sete: primarul, primul-secretar, secretarul cu propaganda, un anume Marinescu, activist şi profesor, câţiva haidamaci gălăgioşi şi vehemenţi din grupul de „tovarăşi muncitori“.

Cineva de la Bucureşti îi şoptise că pe adresa Ministerului Culturii fusese expediată o scrisoare indignată, un denunţ oficial, redactat de însuşi securistul teatrului, temutul tovarăş Vâlceanu. Era semnată: „un soldat al partidului“.

24 martie 1982

Încerc să dau de dedesubturile întâmplării de la teatru, ale sângeroasei execuţii cu public a unui scriitor intrat în manuale, iubit de toată lumea şi, până acum cel puţin, şi de cei de sus, care îl socotesc, probabil, un produs cultural excepţional al socialismului românesc. Un bun de export. Marin nu

are stofă de disident. S-a opus, uneori, abuzurilor şi erorilor evidente, dar, cu şiretenia lui ţărănească, a evitat, cu succes, până azi, toate gesturile fără întoarcere ale unui veritabil oponent al regimului. Nu-mi vine să cred că e vorba de un nou caz *Revizorul* şi de semnalul de declanşare a unei alte campanii, a unei alte minirevoluţii culturale, după aceea de acum un deceniu.

Şi poate, oare, o piesă ca *Există nervi*, o scenetă în fond, să stârnească atâta nervozitate, când ea e un simplu joc de replici, presărate cu calambururi, paradoxuri, vorbe în „doi peri“. Şi care pun în evidenţă inteligenţa speculativă şi umorul absurd al autorului dintr-o fază reflexivă depăşită a producţiei sale dramaturgice. Şi iată că poate! Ghinionul (sau, cine ştie, norocul) lui Marin e că orizontul de aşteptări s-a schimbat şi s-a schimbat dramatic. În 1968, spectatorul lui era în situaţia să se amuze sau să se lase uimit de flecăreala sclipitoare a eroilor şi de postúrile absurde în care se complac abulic. Era o mică lecţie despre teatrul absurdului, un exerciţiu „à la maniere de“, trecut de pe ciornele poetului – pe scenă. Vremurile înseşi erau, ca să zic aşa, bune: se reluaseră legăturile cu Occidentul, instinctele noastre patriotice fuseseră satisfăcute. Dar a urmat un deceniu şi mai bine de derapaje, de ferocităţi inutile, de gesturi politice iraţionale, debusolante şi, în esenţă, absurde. Şi totul, în această piesuţă, a început să vibreze aluziv politic, pentru cei care o văd azi. Ce să mai zic de cei care nu o văd, ci o scrutează cu gândul la alte şi alte texte cu şopârle comentate „duşmănos“, la Paris, de M. L.

Nu am fost în sala teatrului la „dezbaterea tovărăşească“ de după, dar îmi imaginez tonul observaţiilor, mai bine zis al întrebărilor insinuante de felul: – De ce plasează tovarăşul autor acţiunea într-un tren care călătoreşte aiurea, fără vreo destinaţie precisă şi cu călători sau un fel de călători ţicniţi, care vorbesc o limbă păsărească, imposibil de înţeles de muncitorul din sală, venit să înveţe ceva, după orele grele de muncă. Nu cumva tovarăşul

scriitor… etc. etc. Dacă nu i-aş fi citit în ochii buimaci o teribilă îngrijorare şi un fel de presimţire a unei cotituri de destin, i-aş fi dat, ca altădată, un telefon înveselitor, sugerându-i să facă din chiar scena respingerii piesei un soi de teatru grotesc cu personaje cinice, perfect conştiente de rolul lor (în care nu cred), dar pe care trebuie să-l joace cât mai bine în acea competiţie de intervenţii pe linie, viguros demascatoare.

14 ianuarie 2011. Compleo fossam

Sunt surprins, recitind aceste vechi însemnări de neputinţa mea de a mă lăsa dus de un elan al compătimirii, de a mă înduioşa, de a mă înduioşa, pur şi simplu, de păţania cuiva. În acest caz, a unui prieten la care ţineam cu adevărat, pentru că era fragil, avea har şi era neîndemânatic. E vorba de neputinţa de a renunţa, măcar în astfel de cazuri, să mai storc întâmplărilor sensul, de tendinţa urâcioasă a teoretizării, „din toate poziţiile“ şi cu orice preţ, sub presiunea obsesiilor mele şi în căutare febrilă de argumente şi exemple. Căci, de la *Expresivitatea involuntară* încoace, sunt obsedat de chestiunea, atâta vreme ignorată la noi, a dinamicii receptării.

Am aflat, între timp, că întâmplarea de la teatrul din Craiova avea o explicaţie simplă de tot, dar definitorie pentru acele vremuri. Marin era deja asociat „cazului meditaţiei transcendentale“ şi bănuit de apartenenţa la această „sectă periculoasă“. Informaţi, din vreme, de „organele“ care gestionaseră diversiunea spre a-şi arăta utilitatea, tovarăşii de la partid au schimbat brusc foaia şi au revenit, instantaneu şi fără mari eforturi şi mustrări de conştiinţă, la limbajul anilor ’50.

Primiseră semnalul, aveau mână liberă să pună la colţ pe unul din „intelectualii ăştia cu ifose care mai mult ne-ncurcă, scriitoraşul acesta care mai şi îşi închipuie că noi nu pricepem unde bate“.

Şi iarăşi nu mă pot abţine să nu observ că astfel de episoade vădesc esenţa regimului comunist (ceauşist) şi a raporturilor lui reale cu scriitorii. Ele sunt în măsură să servească de pildă, să dea o lecţie istoricilor literari, care încă tratează perioada ca pe una aproape normală şi pe scriitorii ei ca pe nişte eroi ai „rezistenţei prin cultură“.

După 1964, tot ce s-a publicat, mai bun sau mai rău, mai critic sau mai puţin critic, la adresa regimului – s-a publicat cu voia celor de sus, pentru că au acceptat ei să o facă din diverse considerente de etapă. Scriitorilor, mai bine zis unora dintre ei, li s-a oferit, din când în când, şansa de a deveni „eroi“ ai libertăţii de expresie. Dar numai în limitele date şi numai când comandamentele de etapă cereau să avem scriitori care să sugereze posibilităţile democraţiei socialiste. Temerarii deveneau, fără s-o ştie, instrumentele diversiunii sugerării libertăţii (pentru ochii miopi ai Occidentului) şi deversori ai energiilor negative ale unei populaţii umilite, chinuite de foame, de frig, de restricţii de tot soiul. Orice s-ar zice, pentru mulţi, curajul devenise rentabil. Merita să încerci să păşeşti pe terenul minat al interdicţiilor, al tabuurilor ideologice şi „să forţezi trecerea“, căci lucrurile oricum ieşeau bine pentru toată lumea. Dacă izbuteai să fii ignorat, cum-necum, de patrulele cenzurii şi, deghizat în vălurile înşelătoare ale parabolei, „să treci“ şi să fii publicat, erai citit „cu viu interes“, recenzat cu simpatie de criticii de întâmpinare şi, prin ecou, şi de cei de la Paris, care închegau reputaţii. Cenzorul însuşi, cu degetul arătător îndreptat spre piept, sugera între prieteni sau apropiaţi contribuţia lui decisivă: ehe, fără mine, domnule… Dacă erai respins, te puteai bucura de gloria refuzului, aveai acces în acel select „salon des refusés“. Ţi se pregătea, cu alte cuvinte, ca pedeapsă, un viitor. În orice caz, de dragul respectului de sine şi al propriei conştiinţe, nu era chiar rău să ai ceva probleme cu cenzura şi să se ştie de ele. Nu exclud ipoteza ca, într-un moment de cumpănă creatoare, aflându-se în plină campanie de

promovare în lume a scrisului său printr-o puzderie de traduceri, festivaluri internaţionale de poezie, spectacole de teatru, complet edificat fiind asupra motivaţiei politice a premiilor Nobel, Marin Sorescu să fi plusat, încercând să readucă în conştiinţa unui public nou o veche piesă de teatru (*Există nervi*), într-un moment al domniei ceauşiste când nervii naţiunii erau gata să plesnească. Şi mizând, evident, pe forţa, pe omnipotenţa aluziei. Neştiind ce i se pregătea lui şi celorlalţi „transcendentali“, a nimerit rău, a călcat pe o mină.

Pentru că a venit vorba, întâmplarea din 1982 e de-a dreptul instructivă şi pentru cei care meditează la potenţialul aluzivităţii în comunism (şi nu numai).

Cu puţină atenţie se poate urmări creşterea constantă a numărului textelor considerate de public drept subversive, pe măsură ce sporesc erorile regimului şi spaima, neputinţa noastră de a le denunţa public.

Până şi Ştefan Agopian va ajunge să fie socotit prozator subversiv şi să fie citit în grilă politică nu numai la Europa liberă (1984), ci şi în ţară.

Tipărită în 1969, cu doi ani înaintea „tezelor din iulie“, 1971, cartea unui fidel al partidului (*Princepele* de E. Barbu) va fi percepută, peste un deceniu, ca o parabolă anticeauşistă.

*

Fenomenul ar trebui analizat, cândva, în profunzime. Câteva sugestii putem primi din direcţia semioticii receptării şi a acelor teorii ale intertextualităţii, care vorbesc despre virtuţile globalizante ale intertextului.

Numeroasele cărţi, care ni se păreau, la sfârşitul anilor ’80, aluzive şi cărora un număr mare de cititori le confereau conotaţii politice, aparţin categoriei de texte hipercodificate (o hipercodificare validată de un grup). Aluzivitatea este un caz particular al intertextualităţii, iar aceasta e condiţionată de hipercodificare. Numai în virtutea acestei

hipercodificări suntem în măsură „să raportăm un text, ce trebuie interpretat, la o serie de texte anterioare“ (vezi U. Eco, *Tratat de semiotică generală*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982, p. 183). Ocupând porţiuni din ce în ce mai mari de discurs, hipercodificarea va reuşi, la un moment dat, să producă un subcod de recunoaştere, pe care societatea, până la urmă, îl acceptă. Nu poate fi ignorat (dimpotrivă, e decisiv) sistemul „ideologic“ de aşteptări al cititorului care e hotărâtor în procesul validării. El hipercodifică mult mai întinse porţiuni de discurs decât ar impune-o logica şi cronologia. Şi o face sub impulsul unui eveniment sau altul care echivalează cu prezenţa unui text analog.

Această extensie, această perspectivă largă asupra noţiunii de intertextualitate era prezentă în studiile înaintemergătorului Bahtin şi în primele aplicaţii semnate de J. Kristeva şi de teoreticienii grupului Tel Quel, în anii ’60, în care se vorbeşte de dialogism intertextual şi de virtuţile globalizante ale intertextului. Sensul primar al intertextului (în viziunea Bahtin – Kristeva) a fost apoi deturnat în studiile lui Genette (*Palimpsestes*), Riffaterre, prin restrângerea extensiei date termenului de text şi prin insistenţa asupra „practicilor textuale“, analizate detaliat. Kristeva apropia termenul de conceptul de *ideologem* (preluat tot de la Bahtin) şi susţinea că înţelegerea textului ca ideologem determină ivirea unui demers semiotic, care, studiind textul ca intertextualitate, îl gândeşte astfel în textul societăţii şi istoriei (v. *Séméiôtiké. Recherches pour une sémanalyse*, Seuil, 1969, p. 114).

Aşadar, am zice că o parte din marele text al vieţii, seriile de erori politice şi sociale ale regimului, de care era conştient cititorul, funcţionează ca texte sau ca metalimbaj, forţând apariţia unor presupoziţii de recunoaştere şi a unor operaţii intertextuale. Cititorii identifică, peste tot, coduri şi presupoziţii de recunoaştere şi sunt convinşi că ele au intrat, în chip

intenţionat, în procesul de producere al discursului, remodelându-l.

*

Nu e cazul să-i contrazicem şi să venim cu precizări. Simpla conştientizare a prezenţei acestor coduri şi presupoziţii le validează ca aparţinând procesului de producere, din moment ce aşa sunt percepute la nivelul lecturii obişnuite, al receptării. E un caz de lectură „în profit“ şi ea ţine de demersul specific al expresivităţii involuntare. Dacă acceptăm ideea că, prin întâmplările şi personajele ei, viaţa joacă rolul unui mare text, textele propriu-zise ale literaturii pot intra în relaţii intertextuale, pot intertextualiza nu numai între ele, ci şi cu acest mare text. Realitatea, comportamentele, întâmplările şi personajele ei se schimbă neîncetat. Evoluează, uneori, într-un fel „ingenios“ şi confirmativ, oferindu-se drept argument cititorului de literatură aflat în *stand by*. În comunism, aşteptările lui în raport cu scrierile autorilor români erau enorme, neverosimile, nefireşti şi, nu de puţine ori, lectura avea caracter detectivistic. Prin urmare, în privinţa acestui caz particular de intertext era important ca sistemul de aşteptări (al cititorului) să ajungă să fie puternic îmbibat ideo-politic (chiar şi prin prezenţa, în memoria lui a altor texte validate ca subversive). Acest cititor trebuie să se simtă motivat psihologic şi îmboldit să stabilească presupoziţii de recunoaştere, să perceapă sau să i se pară că percepe (să-şi dorească de fapt) – cu minime argumente adesea – raporturi de tip analogic. Când optzeciştii antrenau, în fluxul poeziei lor, sintagme recognoscibile din Caragiale sau din limbajul şedinţelor, ei intrau într-un dialog intenţionat cu ceea ce reprezentau ele, urmărind un efect, imediat aluziv, de lectură. Dar istoria şi societatea pot antrena, spontan, episoade de viaţă ce intertextualizează, intră în dialog cu cele din literatură, preschimbându-le pe acestea în involuntar aluzive. Sub presiunea acestor situaţii de viaţă (care

într-un regim totalitar devin foarte vizibile), dicţionarele de figuri ar trebui, poate să introducă la paragraful dedicat „aluziei“ – subcapitolul *aluzii involuntare* (ca variantă a intertextualităţii involuntare). Într-un fel sau altul, prin mecanismul atotputernic al analogiei, mai curând sau mai târziu, orice text poate deveni aluziv scoţând din mânecă un cod involuntar aluziv, părând să aibă la dispoziţie coduri de recunoaştere universale. Totul în literatură şi în lume e potenţial aluziv (deci intertextualizabil).

E imposibil să gândim un text în afara ansamblului discursului global, iar pentru cine meditează asupra actului lecturii, este fascinantă chiar această virtute globalizantă a intertextului. Dacă ne-am încorda auzul, am simţi în ce măsură totul în jur vibrează analogic – aluziv. Ar trebui să ne bucurăm şi să profităm de imposibilitatea (despre care scria R. Barthes în *Le plaisir du texte*) de „a trăi în afara textului infinit“.

Aş zice că unii au şi făcut-o deja şi cu succes deplin. Când Călinescu vorbea de necesitatea de a supune textul unei continue intelectualizări, îşi rezuma metoda. Când ne ajuta să vedem într-o lumină nouă un text medieval prăfuit, el chiar aşa proceda: extindea aria analogiilor, exploatând zestrea bogată a lecturilor sale şi câştigul adus de timp, timpul ocupat de evenimente, oameni, comportamente şi fireşte, de alte texte. Dar asta ne obligă (aşa cum am demonstrat pe larg în *Expresivitatea involuntară*) să renunţăm, în sfârşit, să mai legăm, strict, ideea de valoare de noutatea absolută ivită în clipa producerii textului, de capacitatea de insolitare a „creatorului“. Semeaţa nelinişte creatoare a lui Valéry (cel din *Caiete*: „vreau ca orice imagine să semnifice. Nu ştiu să accept nonvaloarea ei“) – mi se pare, în aceste condiţii, lipsită de fundament. Cheia oricărei valorizări trece în mâinile destinatarului.

Valoarea fiind, de fapt, valoare de atribuire, ea va depinde de ce posedăm (inclusiv de zestrea noastră de lectură, care are capacitatea de a

intertextualiza), de felul cum e constituit şi orientat sistemul de aşteptări, de voinţa noastră, a destinatarilor de a ne implica, de a interacţiona, de a sesiza vibraţia analogică a textelor şi a marelui Text, de a lansa ipoteze interpretative, de a extinde aria analogiilor şi dinspre prezent spre trecut, de a supune textul unei continue intelectualizări. Graţie marelui Text infinit, a posibilităţilor asociative şi amplificatoare deschise de procesul receptării active, (proiectate să înmulţească, prin retrointertextualizare, efectele involuntar-expresive) signifianţa textelor va putea fi menţinută şi amplificată. Cazul particular al piesei *Există nervi* şi al textelor ce devin involuntar aluzive ilustrează această solidaritate peste timp a creativităţii umane.

*

Suntem la două decenii distanţă de această „dramă“, care nu a avut, în cazul lui Sorescu, cine ştie ce consecinţe. Din păcate, aş zice.

Dacă ar fi avut tăria să se lase, ca să ne exprimăm în spiritul lui, un pic crucificat sau „trecut prin ţepi“, şi dacă s-ar fi auzit că un scriitor de talia lui e hăituit de autorităţi, dacă ar fi devenit un caz internaţionalizat şi subiect de presă, numele lui Sorescu ar fi contat astăzi în lume.

Şi, cine ştie, dacă nu s-ar fi împlinit visul *nobeliar* al scriitorilor români. Nu avea, însă, stofă de martir, nici cine ştie ce vigoare psihică, deoarece biruinţele, prestigiul câştigat în timp, locul validat deja în istoria literaturii române îl făcuseră dependent de ovaţii. S-a simţit uşurat şi fericit când Păunescu, mobilizat de câţiva scriitori prieteni, a pus o vorbă bună unde trebuia, scoţându-l dintr-o situaţie ce părea, doar părea, teribilă. Lăsându-se „salvat“ de Păunescu şi de partid, şi-a pierdut aplombul, a devenit un ins de plastilină şi a rămas aşa până la sfârşitul regimului, mulţumit că scăpase uşor. La doar două luni de la apogeul dramei, era în drum spre Festivalul de poezie din Mexic. Îşi relua astfel

călătoria spre glorie, fără să realizeze că momentul în care i se făcuse acel bine îl despărţise de Potul cel mare. Facerea de bine… Omeneşte îl înţeleg foarte bine, dar sunt, până azi, convins, şi nu cred că exagerez, că literatura română a pierdut o mare şansă, chiar atunci când unui mare scriitor român i s-a făcut dreptate.

28 martie 1982

Dacă ar fi mai puţin precare decât acum posibilităţile mele de informare la Craiova şi dacă aş mai fi tânăr, aş încerca să scriu o *semiotică a doctrinelor salvării*. Căci pe ce se bazează, în fond, cele câteva *doctrine ale fericirii* şi acele miraculoase *căi ale salvării*, care au inflamat imaginaţia noastră, a muritorilor, dacă nu pe trucul impunerii unor noi, ingenioase şi promiţătoare grile de lectură a vieţii.

18 aprilie 1982

Anunţ de pus la Stamora Moraviţa: Pe partea aceasta de lume e închisă circulaţia: se demolează o ţară.

1 mai 1982

Pentru prima dată o demonstraţie de 1 mai, cu defilare, steaguri, portrete ş.cl., pe scenă. Cântăreţii, aşezaţi pe rânduri, ca la o vizită de lucru, „coruri reunite“, din ce în ce mai reunite. Trebuie, vom, se va… substantivizarea generalizată şi alte semne lingvistice ale instalării în nemişcare, ale spaimei de primenire.

*

Transcriu o însemnare veche.

În *Nausée*, Sartre scrie nervos, agil, percutant, despre starea sa limfatică. E simptomatic. Scriitura nu vrea să se adapteze. Le va juca francezilor, nu o dată, feste, căci ea respectă modele de redactare şi tradiţii retorice puternice. Şi le respectă indiferent de conţinut.

28 mai 1982

Mircea Ciobanu, care e pe punctul să publice un volum de versuri, mă somează să îi caut un titlu de carte în latină. Din tezaurul primei medievalităţi şi din preaplinul scolasticii, am ales câteva care mi s-a părut că nu au mai fost folosite – *Involutio spherae*, *De motu coeli*, *Via antiqua*, *Supra mente*, *De Somniis*, *De summo bono*, *Lex aeterna*, *Tractatus spherae*, *De aeternitate mundi*, *Liber de felicitate*.

În afară de *De Somniis*, care, într-un anume fel se potrivea poeziei lui, celelalte, chiar dacă păreau să reverbeze mister, evocând o lume pierdută, în lumea noastră sunau pedant.

Până la urmă, fiindcă era hotărât să aleagă un titlu cărunt, a ales *Viaţa lumii*.

Septembrie, 1982

Cârciuma *Ţărăncuţa* se afla peste drum de casa unde, la primul etaj, locuiam împreună cu doi prieteni, în primul nostru an de asistenţie la Craiova. La întretăiere de străzi fiind, era mereu plină cu amatorii de secărică şi „adio mamă“. Părea a nu se fi închis vreodată şi, când treceai pe lângă uşa mereu deschisă, aflată la capătul unei scări de trei trepte, prea multe şi ele pentru beţivii cartierului, te izbea vara un fel de răcoare înmuiată în motorină şi poşircă vărsată.

Sprijinită de peretele dinspre noi al *Ţărăncuţei* se afla la post, în picioare, 24/24 de ore, preoteasa templului – Florica. Întreg cartierul o ştia şi, mai cu seamă, o auzea, căci din gâtlejul ei nefiresc de lung şi

de subţire, ca al femeilor lui Modigliani, ieşeau tot timpul zilei sunete bizare, acute, văietături, proteste tulburi care nu reuşeau să articuleze niciodată propoziţii. Părea că vorbeşte oracular, în dodii.

Primul nostru *1 mai* defilat la Craiova l-am sfârşit într-o căldură de august. Ne-am repezit, ca tot leatul, spre corturile cu bere şi mici. La întoarcere, cartierul era înecat într-o linişte *post-festum*. Nici măcar acordeonul cârciumei nu se mai bâlbâia. Am ajuns acasă cuprinşi de toropeală. Pe la patru după-amiază, când picoteam cu geamurile deschise, deodată s-a auzit urletul înfricoşător de lung, ca de lup, al zeiţei zălude şi costelive – *Auuuo! Auuu!* Urletul reluat de câteva ori se întrerupea brusc şi după câteva secunde de linişte răsuna un enunţ pătrunzător, perfect inteligibil în liniştea somnolentă a după-amiezii: *Dormiţi, fir-aţi ai dracului! Şi noi murim de foame!* Apoi, după un scurt răgaz meditativ, răsuna un fulminant „*Trăiască 23 august*“ răcnit, strigat din toţi bojogii.

Ţi-era greu să crezi că mai putea continua cu aceeaşi intensitate, dar după mai puţin de un minut, strigarea aceea sălbatică şi restul recitativului se reluau aidoma: *Au! U! U! Dormiţi, fir-aţi ai dracului! Şi noi…* Şi tot aşa până pe aproape de miezul nopţii, când s-a întrerupt brusc. Nu am mai văzut-o niciodată pe preoteasa zăludă, şi costelivă a cartierului. Vocea ei puţin răguşită, dar neobişnuit de puternică, mai răzbate, uneori, până la mine de undeva de peste văile timpului.

Septembrie, 1982

Am înţeles, în sfârşit, că efortul de convergenţă nu e riguros necesar. E chiar neavenit: nu prin el obţii impresia de organicitate.

28 septembrie 1982

Reiau o însemnare din 22 martie 1982, care înregistra o remarcă a Paolei Polito (lectoriţa de italiană) în legătură cu noi. Din tot ce spunem şi mai tot ce ne comunicăm unii altora, zilnic, din felul cum ne jeluim fără istov ar rezulta că noi, românii, suntem inapţi de mari, copleşitoare, naive bucurii. Paola nu vorbea de „bucuriile planificate“, incluse în ritual, de cele de la nunţi, botezuri, chefuri etc., ci de cele mărunte, legate de felul de a vedea şi de a trăi, cotidian, viaţa. Părem, într-adevăr, o rasă mohorâtă ce crede în atotputernicia Răului şi se închină, fără să o ştie, Lui, anesteziaţi, covârşiţi parcă sub greutatea adevărului evanghelic că „lumea aceasta e a Lui, a Răului“.

La facultate, nu se deschide o uşă fără să nu intre pe ea o veste proastă şi e greu să întâlneşti un amic care să nu aducă o informaţie neliniştitoare. E uimitoare lăcomia cu care adunăm de peste tot şi colportăm ştiri ameninţătoare, zvonuri teribile. Să vedem, însă, dacă acest soi de atitudine deprimantă ţine de *genă* sau de altceva. O ştire proastă, se ştie, întreţine, în lipsa ideilor, o discuţie şi, la serviciu, blochează, o vreme, tentaţia şefului de a fi sever. Şi apoi, când ai avut o cât de mică izbândă profesională, un câştig, un eveniment fericit în familie sau mai ales când te întorci dintr-o deplasare în străinătate, e bine să începi prin a te plânge de ceva, de vreme, de preţuri, de hemoroizi, dacă ştii că, de pildă, şi şefului i se mai întâmplă. Trucul acesta copilăresc temperează invidia şi consecinţele ei şi s-ar zice că intră în reţetarul de mici diversiuni ale cotidianului socialist. Dar acest comportament aparţine el exclusiv epocii acesteia (care o prelungeşte pe cea din anii ’50, când disimularea era calea noastră de supravieţuire)? Numai cine nu a trăit printre ţărani le poate lua în serios văietăturile lor în legătură cu recolta, cu porumbul, cu vremea bună de arat, cu cât lapte dă vaca, cu fânul culcat de vijelii, cu ploile ce nu mai vin sau vin prea târziu, cu furtişagurile vecinilor. Dacă îi vei spune, cu voioşie, că a legat bine porumbul şi nu ai pe unde să treci de pădurea de

drugi, îţi va răspunde, cu o faţă împosocată, că „ar fi fost cum ar fi fost, dar l-a mâncat tăciunele la începutul verii“ sau că „a plouat prea mult“. Un chip posomorât dă bine, contează în acest joc moromeţian. Chipuri posomorâte cred că se străduiau să arate şi boierii, voievozii trimişilor Stambulului. Nimeni pe aici nu trebuie să ştie că eşti mulţumit. E la mijloc, firește, şi felul de a fi al celui ce simte că nu poate fi niciodată stăpân pe soarta lui. Pe lume el a văzut multe şi, nu o dată, s-a rupt gheaţa cu el la mal. Ţării înseşi, în care i-a fost dat să trăiască, i-a scăpat, nu o dată, copilul din poală. Poate doar Polonia a mai avut astfel de ruperi dramatice de destin, suişuri vertiginoase şi mai ales coborâşuri ruinătoare. Pe urmă, organizarea socială. Depinzi de atâţia factori subiectivi, de atâtea umori schimbătoare, de atâtea pile şi foruri coruptibile, de legi ce se schimbă peste noapte, încât de o relaţie sigură, consecventă, logică între ceea ce te străduieşti să faci şi ceea ce iese, rareori poate fi vorba. Reuşitele sunt aleatorii, nesigure până în ultima clipă. Se aude mai des „i-a ieşit“ decât „nu avea cum să nu-i iasă“. Se vorbeşte, mai des, de noroc decât de stăruinţă. Bafta e numele reuşitei, oricât de oneste. În orice caz, sentimentul prezenţei imprevizibului e mai puternic aici decât aiurea. Românul a învăţat că norocul vine cum pleacă, pe neştiute, pe negândite. E bine să te prefaci că nu-l vezi şi să nu arăţi cuiva că ştii că e cu tine.

2011. Compleo fossam

Recitesc acest comentariu în 2011. De câţiva ani, televiziunile ne asaltează cu sondaje despre fericirea la popoarele Uniunii Europene. În toate ieşim rău. Şi vom ieşi mereu rău, chiar dacă vom trăi ca în Danemarca, dacă întrebările vor suna cum sună de regulă: „consideraţi că o duceţi mai rău sau mai bine decât anul trecut?“.

Octombrie, 1982

O femeie, îmbiind surâzătoare şi pacientă, cu o pasăre în braţe, pe bărbaţii care trec prin preajma porţii. Pasărea, zvâcnind, din când în când, resemnată, lucirea lamei cuţitului, întreaga atitudine – care e aceea de a fi în aşteptarea Celui puternic şi nemilos, au toate datele unui ritual. El reface inconştient, dar cu aceleaşi efecte asupra psihologiei actorilor, o atitudine arhetipală, figurând actul ancestral al jertfirii Fecioarei.

*

Un câine urlă lung, a pustiu, în vecini. Ce-aş mai face-o şi eu, aşa, fără motiv.

*

Pentru că s-a întâmplat ca, în viaţă, să nu fiu chinuit de mari lipsuri, m-am surprins că pot judeca sever cumpătarea tatălui meu, căruia nu i-a picat nimic din cer fără trudă, nici înainte, nici după ce l-au dat afară din armată. Indiferenţa mea faţă de câştig şi bunuri materiale – ca păcat al trufiei.

4 octombrie 1982

Recitit, cu creionul în mână, Gib Mihăescu şi Adrian Maniu. Au rezultat trei titluri de proiecte de cărţi: *Inactualitatea consacraţilor*, *Îmbătrânirea limbajului*, *Pietricele în pantofi celebri.* Uluitor cât de iute a evoluat limbajul prozei, dar şi al poeziei. Puţini ar mai înfrunta astăzi ridicolul unui asemenea limbaj, fie el raionat de mitul interbelic.

*

Heraclit: „Lumea nu e una şi comună decât pentru cei care sunt treji, dar în timpul somnului fiecare posedă o lume aparte.“

Nu e, de fapt, una cu totul diferită, aşa cum nici lumea artei (poezia în speţă) nu e o lume cu totul diferită, deşi e una aparte.

14 august 1983

Împreună cu Ţoiu, la Moscova. Îngreţoşaţi de senzualitatea (lascivitatea) birocratică a picturii franceze din secolul al XVIII-lea, de grotescul oficializării desfrâului şi a privirii vicioase şi meditând la veritabila voluptate care e de găsit doar în epocile puritane.

19 decembrie 1983

La 4 zile după înmormântarea lui Nichita – prima emisiune TV cu el şi despre el. Abia acum am aflat ce se clocea. Au greblat sistematic arhiva televiziunii, căutând apariţiile lui de la sfârşitul anilor ’60, din anii mai buni ai regimului, când scriitorii erau încă băgaţi în seamă. Şi, bineînţeles, au decupat toate declaraţiile conjuncturale şi „la plezneală“, nevinovatele concesii politice, proclamaţiile măreţ-ridicole ivite de nepăsarea suverană a unui ins care trecuse de mult apele responsabilităţii. Au ales, ca să zic aşa, derapajele pe linie şi l-au anexat, şi pe el ca şi pe mulţi alţi posibili eroi rectilinii, în angrenajul propagandei. L-au compromis ca pe Blaga şi cum au făcut-o cu atâţia care ar fi putut deveni făclii şi ar fi putut avea un rol în trezirea speranţelor naţiunii. Instantaneu, mi-au venit în minte antologia cu articole ridicol proletare şi odios servile ale lui Călinescu (din anii ’44-’47), publicate la Craiova şi „iniţiativa“ revistei *Contemporanul* de a ne oferi o serie de poezii partinice, semnate de diverse personalităţi creditabile, începând, vai, cu Baconski însuşi, eroul de la 1956 şi 1971.

15 ianuarie 2011. Complementum

Şi noi care ne mai amăgeam că cedările întâmplătoare, micile, neînsemnate erori de parcurs vor fi trecute cu vederea şi că toate umbrele pier sub lumina, care intimidează, a creaţiei impunătoare. Aviz celor care încă mai cred că nu totul se trece la răboj, că important e ansamblul, „marea creaţie“. Diavolul – cu felul lui de a răsplăti în istorie – are două măsuri şi două rânduri de agende: unele pentru păcate mărunte şi altele pentru păcate „strigătoare la cer“. Când te aştepţi mai puţin, vigilent şi necruţător, el va sufla aer cald peste acele excremente uitate, activându-le duhoarea.

1984

Aceşti domni cumsecade, supuşi, disponibili, colaborând perfect – chiar cu un plus de precizie – aşezându-şi gâtul pe butuc cu un anume elan, coerenţi şi rezonabili, mai prompţi decât casapii lor.

*

„Opusul păcatului nu e virtutea, ci libertatea.“ (Kierkegaard)

*

22 martie 1984

Deşi datele disponibile sunt puţine şi setul de argumente sărac, aş dori să pot aproxima viziunea cronicarilor noştri asupra istoriei şi, din ea, să deduc câte ceva despre felul cum înţelegea lumea omul medievalităţii noastre târzii.

Partea istoriografică a *Vechiului Testament*, minuţioasă cum e în înregistrarea faptelor, ne obligă să ne gândim că a devenit atât de densă, atât de bogată în date, pentru că s-a străduit ca, sub ameninţarea de foc a unei porunci divine, să ofere *evidenţa binelui şi a răului*. Impunând civilizaţiei umane o veritabilă tradiţie a consemnării – care a dat tărie multîncercatului popor evreu şi a făcut din el poporul care este – această evidenţă ceresc-pedagogică a faptelor plăcute sau nu lui Iahve şi, mai ales, a consecinţelor *pământeşti* imediate ale acestora suplinea, ca efect moral, spaima unei judecăţi ulterioare care să distribuie pedepse şi recompense după moarte. Era justiţia Dumnezeului unic, gelos, neiertător, care se manifesta prompt, coerent,

răzbunător sau munificent, dând un curs anume evenimentelor, unul circular şi previzibil.

Dăruind oamenilor Judecata de Apoi şi perspectiva împărăţiei drepţilor, Evangheliile au retras consemnării caracterul ei justiţiar, rolul de *memento* moral înfricoşător. La drept vorbind, au anulat istoria politică, arătându-i inconsistenţa şi nimicnicia.

Sărăcia istoriografică din primele epoci creştine (se vor fi făcut statistici?) se explică şi prin faptul că acum se ştia că răul va fi, oricum, amendat la Judecata de Apoi… Aşa trebuia să fie, căci Isus luase cu el istoria lumii. Dar iată că, în secolul al XVII-lea, în opera acelor câţiva cărturari români care – nefiind simpli adnotatori sau slujbaşi în solda cuiva – pot purta numele de cronicari, apare, reapare mai bine-zis, acel tip de viziune istorică întemeiată pe circuitul faptă-răsplată. Scriind acum ceva timp studiul *Naraţiunea în cronicile lui Grigore Ureche şi Miron Costin* am fost frapat de satisfacţia ciudată, crudă, cu care, scormonind înfiguraţi printre faptele şi întâmplările domnilor, aceşti cronicari descoperă sau provoacă dovada că fărădelegea este totuşi, într-un fel sau altul, uneori foarte târziu, pedepsită.

Trufia satanică, în special, travestită în setea de putere a domnilor sau boierilor de rang, în râvna de glorie militară, ori vădită în crime sau în împilările şi umilinţele aduse celor sărmani, necăjiţi şi nevinovaţi pare a fi ţinta furiei pedepsitoare a cronicarilor. La Ureche, un capitol ilustrând implacabila ispăşire a păcatului trufiei se numeşte în limba liturgică a acelor vremuri *Nacazanie silnîm* – „Certare celor puternici“. Este vorba de superbia lui Lucifer care – cum se ştie – reprezintă, după Sf. Augustin, obârşia tuturor relelor, rădăcina tuturor păcatelor simbolice şi teologice.

Johan Huizinga a remarcat, nu o dată, „neînfrânatul şi puternicul simţ al dreptăţii caracteristic pentru omul medieval“, „siguranţa neclintită că orice faptă îşi cere răsplata extremă“. Şi tot el avansează concluzia care ne ajută să înţelegem

şi viziunea preceptistică a istoriografilor noştri: „Simţul dreptăţii era încă pe trei sferturi păgân. Era sete de răzbunare“ (Johan Huizinga, *Amurgul Evului Mediu*, Buc., 1970, p. 33). Despre cronicarii români putem spune că nu sunt nici măcar pe departe nişte moralişti sobri şi detaşaţi precum erau, poate, marii istorici latini din epoca imperială. Sunt justiţiarii severi şi încrâncenaţi ai poporului lor pătimit, ai vremurilor lor cumplite. Înclinaţia de a dori violent, uneori dincolo de orice logică, o ispăşire oricărei nemernicii, are gustul de cenuşă al celor ce cunosc deznădejdea şi teama. Amestec de fatalism şi sete disperată de dreptate şi răzbunare, această viziune istorică e prea puţin creştinească. Dar, oricum ar fi, ea a favorizat încropirea unei tradiţii a consemnării, ceea ce, în condiţiile date, nu e puţin lucru.

*

De exploatat: literatura fantastică se naşte din imaginea deformată, adică din *hiperbolă*.

Literatura realistă – din restrângeri de câmp, adică din *metonimie*.

Hiperbola şi metonimia – cele două structuri generatoare de proză.

*

Atins – pentru a câta oară – marginea scârbei şi centrul deznădejdii.

*

Filmul *Lişca* (după Fănuş Neagu) şi metehnele spiritului nostru creator din acest moment istoric. Perversităţii calofile a prozei contemporane evitând, graţios, adevărul social îi corespunde, aici, odioasa frumuseţe a cadrelor sărăciei, mizeriei, neputinţei.

*

Ce aparţine cu adevărat diavolului – răul sau acomodarea cu el?

2 iulie 1984

Nu ştiu dacă e un reflex al stării noastre de fapt politice, dar constat că, în multe din volumele de poezie apărute în aceşti ani, efectul (emoţia) lirică e legată de figura umilă a personajului, pe care ne lasă să-l imaginăm configuraţia textului, felul cum vorbeşte poetul din peştera cuvintelor, el, abandonatul, înstrăinatul, decerebratul, muribundul. Ce deosebire de ce se întâmpla în poezia anilor ´60? Îmi vin în minte numeroase poezii din care aflam cum tinerele, pe atunci, poetese, abia coborâte din pat, îşi strigau, deschizând larg fereastra şi lăsându-se îmbătate de razele soarelui, fericirea de a fi tinere. Scena putea fi, eventual, deplasată pe plajă – unde, lăsându-se îmbătate de razele soarelui, poetesele îşi strigau, acompaniate, nu-i aşa, de valuri, fericirea de a fi tinere. Cititorul obişnuit nu e, de regulă, dispus să separe *eul empiric* de *eul poetic*. El e, cred, pe punctul să alcătuiască, azi – cu închipuirea – poetului un nou portret fizic etalon. Acesta are însemnele stirpei bacoviene, face figură de om sărman, smerit, umilit de viaţă, dispreţuit, neînsemnat, înjosit de toţi şi de toate, spăsit, milog la poarta fericirii, îngăimând abia câteva propoziţii distincte. Unde sunt vremurile când contau personalitatea înflăcărată a autorului, robusteţea şi energia lui, remarcate în saloane şi când funcţiona, încă, mitul scriitorului ghidat de muze, frumos ca un zeu, veşnic biruitor. Şi care nu putea, nu-i aşa, să aibă decât o operă pe măsură.

Noiembrie, 1984

O scrisoare pierdută împlineşte un secol.

Scrisoarea pierdută are, după cât se pare, un statut semiotic special. În orice caz, diferit de cel pe care îl relevă, de regulă, „capodopera“, adică, să zicem, textul care durează, nu datează. Cum arată, de regulă, un asemenea text sau ce elemente conferă mesajului artistic caracterul unei opere viabile? Un asemenea text – care dobândeşte statutul de superfuncţie-semn – corelează corelaţii şi posedă în cel mai înalt grad caracteristica autoreflexivităţii. O structură de acest tip impune o receptare de o factură particulară. Destinatarul, surprizând *un surplus de expresie* (pe care nu reuşeşte, însă, să-l analizeze complet) intuieşte, vag, şi un surplus de conţinut. El va fi împins să bombardeze cu ipoteze aparenta opacitate, să caute aluzii alegorice şi iconologice. Tradiţia artistică şi sistemul de coduri sunt, fără încetare, repuse în discuţie. Ca urmare a descătuşării mecanismelor semiotice, sensurile se multiplică la nesfârşit. Un asemenea text poate produce noi norme, o revizuire de cod şi, nu o dată, de mentalitate socială. El contribuie la schimbarea felului în care o cultură dată vede lumea, întrucât relaţia dintre „sistemul“ conţinutului şi stările lumii este pusă sub semnul întrebării şi un nou tip de interacţiune între emiţător şi destinatar se stabileşte. Nimic definitiv într-un text de acest fel. Şi analiza este sortită să devină tot mai profundă, de la o lectură la alta. Procesul interpretativ capătă aspectul unei „aproximări infinite“.

Care este starea cititorului pe parcursul lecturii unui asemenea text? El încearcă un sentiment imprecis, care e semnul „tensiunii abductive“ (Eco). Cititorul se află în faţa unei complexităţi structurale care rezistă la analiză, dar şi provoacă. E normal să se întâmple aşa, căci avem de-a face cu o structură cu multiple nivele, cu conexiuni imprevizibile, cu denotaţii ce se transformă în conotaţii, într-un soi de „fugă semiozică“, suscitând un „spor de cunoaştere conceptuală“.

În niciun caz nu de o operaţie de decodificare corectă va fi vorba în interpretarea textului ideal,

adică a aceluia imposibil de explicitat metalingvistic fără reziduuri. Destinatarului i se va cere mereu o colaborare imaginativă pentru a umple golurile semantice, pentru a multiplica sensuri, a alege propriile căi de lectură sau mai multe căi simultane.

Aproape niciuna din aceste operaţii nu are loc astăzi, pe parcursul lecturii *Scrisorii pierdute.* Prin nimic ambiguu, acest text conţine un mecanism dramatic care funcţionează precis şi clar. El produce *efecte de recunoaştere* şi nu efecte disturbative de *surpriză*. Dialectica de acceptare şi respingere a codurilor emiţătorului aproape că nu funcţionează aici. Ca şi dialectica fidelitate-libertate, ca şi starea de nelinişte, de tensiune abductivă a interpretului.

Cititorul nu avansează coduri ipotetice pentru a dezambiguiza situaţii insuficient codificate. Prin destule elemente, codul său e apropiat de cel al lui Caragiale, ca şi mentalitatea, în bună măsură. Cu greu, cel puţin până astăzi, cu greu va putea opera cineva noi deschideri interpretative. El, destinatarul, ştie prea bine regula emiţătorului. Şi nu are nevoie să o extrapoleze din datele experienţei sale istorice. Multe s-au schimbat într-o sută de ani, dar ceva a rămas neprimenit în fondul moral, în modul nostru de a privi, fără turburare, cu înţelegere, impostura, corupţia, mizeria morală, minciuna. Cititorul român (cu orizontul său de aşteptare) nu a fost mai niciodată obligat să reelaboreze cunoaşterea circumstanţelor psihosociale şi a codurilor perioadei artistice de acum un veac. *Scrisoarea pierdută* nu a modificat mentalitatea, a exprimat-o, mai curând, a fixat-o, prin aerul de veselie şi înţelegere cu care priveşte lucrurile.

Umberto Eco completează, în felul următor, celebra formulare din 1963, a lui Barthes din *Tel Quel* („opera de artă este o formă pe care istoria o umple“): „Opera de artă e un text care este adaptat de destinatarii săi astfel încât să satisfacă diferite tipuri de acte de comunicare, în diverse circumstanţe istorice şi psihologice“. Cu *O scrisoare pierdută* nu a fost nevoie de acest efort de adaptare. Parafrazându-l

pe Barthes, s-ar putea spune că e o formă pe care istoria a confirmat-o printr-un exces de argumente. Şi atunci de unde succesul centenar al piesei, misterioasa ei vitalitate? Să fie la mijloc doar plăcerea tautologică, masochistă, a reconfirmării neîncetate a neseriozităţii noastre, în fond, a aptitudinii noastre neparticipative, a capacităţii noastre de acomodare, de normalizare, pe care nu e exclus ca opera aceasta, prin prestigiul ei, să o fi şi consacrat? Să pară, oare, tocmai acest exces de redundanţă, care vine din coincidenţa mentalităţii eroilor şi a cititorilor, din frivolitatea cu care privim evenimentele şi actele importante ale vieţii noastre – o abatere de la normă, să nască bănuiala că mesajul e mult mai ambiguu decât pare?

1985

Dacă remarcabilul prozator Ştefan Agopian a învăţat, cu adevărat, ceva de la Márquez nu este atât formula narativă, cât nepăsarea cu care sud-americanul face loc neverosimilului. „Nepăsarea“ aceasta intră în dezacord flagrant cu mărginitele noastre idei (curente) referitoare la ceea ce poate sau nu poate fi verosimil. Ea indică limpede faptul că ar putea exista o estetică superioară, aşa cum există o morală superioară – aparent şi, nu pentru puţini, amorală. Căci judecăm verosimilul în roman cam la fel cum judecăm principiul convieţuirii sociale, adică morala, în funcţie sau nu de un scop.

*

Îmi vin în minte nietzscheenele formule:

„pentru cine caută cunoaşterea, toate instinctele se sanctifică“ sau

„Bărbatul care caută cunoaşterea trebuie să ştie nu numai să-şi iubească duşmanii, ci, de asemenea, să-şi urască prietenii“.

Septembrie, 1985

Poleirea, fără precedent, a realului din raţiuni politico-propagandistice are deja consecinţe: revenirea puternică, în prim plan, a persoanei I singular, a mărturiei, chiar a narcisismului naratorial, a documentului, a poeziei constatative, a autenticismului declarat.

Dacă aş fi trăit într-o societate liberă, normală, aş fi considerat că această sete de adevăr este o vocaţie a speciei noastre scriitoriceşti care, la intervale de timp, e activată, animând, oxigenând, ozonificând grădina ofilită a literaturii. E „meritul“

acestui regim că m-a făcut să înţeleg că există un anume soi de determinism socio-politic şi că forţa lui ne obligă să nu ignorăm, cu totul, gradul de dependenţă a literaturii de factorii extrinseci. Tot fugind de „determinismul simplist“ proclamat de „estetica“ primilor ani comunişti şi, în genere, de orice miroase a dialectică marxistă, am ajuns să visăm la o istorie literară care să mizeze exclusiv, pe *intrinsec*, închipuindu-ne evoluţia literaturii române ca pe una organică, procesuală.

19 septembrie 1985

„Les affres du style“; „Il n’y a que des rapports...“

În timp ce transcriu aceste formule flaubertiene din studiul Irinei Mavrodin despre *Jurnalul* lui Stendhal, un acordeon – în mâinile neîndemânatice ale unui copil, un copil dintr-una din miile de familii de ţărani emancipaţi peste noapte – încearcă, silitor şi nesigur, să sfârşească, printre poticneli – „Şi-ai să mă uiţi că şi uitarea…“. Clopotul de la biserica de lângă regimentul de intervenţii al MAI bate, timid şi el şi la fel de trist, sfârşitul slujbei.

*

În roman şi în economie efectul asfixiant al planificării. „Je ne sais oú je vais“ – minunatul, preamodernul meu Stendhal.

Materia appetit formam.

19 octombrie 1985

Încep să adun materiale pentru *Sistematica poeziei*. Am recitit W. Kayser, Bousoño şi, firește, H. Friedrich. Am nevoie de texte explicite. Să se vadă mecanismul producerii chiar dacă – şi adesea tocmai din pricina asta – poezia aleasă nu e dintre cele mai izbutite.

20 octombrie 1985

Să nu uit să scriu despre poeziile care nu exprimă, ca atare, cunoştinţe despre lumea personală şi colectivă, dar se bazează pe ele, le presupun. *Presupunerile* formează preestetica poeziei. Mă întreb dacă aceste *presupuneri* (de care vorbeşte Bousoño), care condiţionează, în bună măsură, efectul, un ţin de aluzivitate, de marele mecanism al aluziei care se pune în mişcare, devenind o cauză tacită de expresivitate. Pentru că, în fond, orice apariţie, orice gest, orice aspect paticular al unui enunţ, orice consemnare, în poezie, a unui fapt te obligă să presupui ceva ce le condiţionează, le fac posible.

În orice caz, în definirea poeziei metonimice (de destructurare aluzivă) va trebui să evoc *presupunerile* şi să le redefinesc. Din perspectiva modului meu simplificator de a vedea lucrurile, poate ar trebui să le numesc *corelaţii implicite.*

21 octombrie 1985

Am dat peste o poezie de N. Stănescu, fişată de mult pentru carte – şi m-am emoţionat. Metafora iniţială, odată produsă, e dezvoltată apoi ca şi cum ar fi deja realitate. Ce victorie extraordinară a iluziei!

16 mai 1985

Greu să-mi explic consecvenţa morbidă cu care, zi de zi, ascult, reascult, supraascult, ore în şir EL, BBC, RFI, Deutsche Welle. Şi, de la capăt, EL şi celelalte, aceleaşi ştiri, exact aceleaşi ştiri, furnizate de aceeaşi agenţie de presă, despre noi şi despre ale noastre. Mă adâncesc în disperare ca înspre adâncul întunecos al oceanului, cu ochii nemişcaţi, uşor năuc.

13 februarie 1986

De ce se arăta Marin Preda dezamăgit de propria lui clasă socială? Plecând de curând din sat, proaspeţii activişti, sau, mă rog, intraţi, într-un fel sau altul, în mecanismul puterii, fără să facă proba sângelui albastru de „proletar“, au exact psihologia şi comportamentul unor desţăraţi, a unor emigranţi, a unor „degrabă adaptabili“, ce vor să fie asimilaţi cu orice preţ: se agită, plusează, fac figură de preasupuşi, nu ezită să se pună în slujba stăpânirii, ca slugi de nădejde. Ca să se uite şi să uite.

*

Femeile, spiritualizate în două împrejurări: când cântă într-un cor şi când sunt acţionate de sucul gastric.

*

La ştirea reînceperii violente a războiului din Orientul Mijlociu, colegii, manifestându-şi prin exclamaţii şi gesturi oroarea. Se aud comentarii sceptice despre destinul neodihnit al planetei. Dar ochii, ochii celor mai mulţi emană lumina aşteptării şi a curiozităţii, vestesc brusca însufleţire a ieşirii din apatie. Căci suntem mai avizi de nou decât de bine.

*

Despre genuri şi specii

Vechea mea antipatie pentru teatru. Anexat, de-a lungul epocilor, moralei, religiei, politicii, servind tuturor iniţiativelor demagogice, teatrul este un inegalabil instrument de persuasiune, un auxiliar propagandistic iremplasabil, o formă de artă dedicată

inepţilor imaginativi. Teatrul poetic îmi pare de-a dreptul odios pentru că reprezintă, ca un fel de material pedagogic intuitiv, simboluri şi idei poetice care ar trebui să rămână mereu în apanajul imaginaţiei noastre.

Postura teatrului îmi sugerează existenţa, exploatabilă interpretativ, a unei posibilităţi de ierarhizare a artelor în funcţie de calitatea proceselor intelectuale pe care le provoacă receptorilor.

*

Romanul – un lung şir de renunţări, o abdicare repetată.

*

Ar trebui să ne întrebăm de ce noile generaţii de albume de artă dedicate Renaşterii şi altor venerabile curente sunt alcătuite, într-o proporţie din ce în ce mai mare, din detalii.

*

Când vine vorba de shakespearienele anacronisme involuntare, nu ştiu de ce mai ezităm să le socotim voluntare şi să vedem în ele voinţa de sugerare a puterii nelimitate a artei, conştiente, în sfârşit, de dreptul absolut al fanteziei în regatul ei suveran.

Aprilie, 1986

Despre *nedesăvârşire* – vechiul meu proiect care îşi tot caută exemple. Ce utilă mi-ar fi o grupă de studenţi entuziasmaţi de idee, care să scotocească metodic, în stil american. Am dat ieri, din întâmplare, peste un album Theodor Aman: neînchipuit de modern în tot ce nu termină, nu conturează, nu

definitivează. De revăzut şi Nicolae Grigorescu, perioada albă.

28 noiembrie 2011. Compleo fossam

Am observat că – fapt neobişnuit în epocă – Nietzsche atribuie un rol determinant, în judecăţile lui estetice, procesului receptării şi posibilităţilor formative şi performative ale destinatarului. Cu excepţia terminologiei (înlocuite cu echivalente senzoriale, analogii psihice şi viziuni poetice) el utilizează mai toate unghiurile de situare şi abordare ale semioticianului de azi, atent la datele ecuaţiei actului comunicativ. Iată cum explică, în *Ştiinţa voioasă,* „atracţia imperfecţiunii“ – „Văd aici un poet care, ca mulţi oameni, exercită, prin imperfecţiunea sa, o atracţie mai mare decât prin tot ceea ce se încheagă şi prinde o formă perfectă sub mâna sa, – ba are chiar avantajul şi gloria mai degrabă de pe urma ultimei sale neputinţe decât de pe urma bogatei sale forţe. Opera sa nu spune niciodată în întregime ceea ce ar vrea de fapt să spună, *ceea ce ar fi vrut să fie văzut*, pare să fi avut numai gustul anticipat al unei viziuni, şi niciodată viziunea însăşi, dar în sufletul său a rămas o poftă nebunească după această viziune şi din ea îşi culege elocvenţa la fel de nebunească a dorinţei şi foamei sale năpraznice. (…) Este spre binele gloriei lui de a nu fi ajuns de fapt la ţintă“ (*Ştiinţa voioasă*, Humanitas, ed. a II-a, 2006, p. 95).

*

Fragmentul de mai sus vorbeşte despre nedesăvârşire şi despre rodnicia ei. Dar, pentru că am ajuns la Nietzsche, să mai citǎm câteva fraze care anticipează unele din temele semioticienilor anilor ’70 şi ’80. Iată tema, adesea vizitată de teoreticienii receptării, a publicului-ţintă, a lectorului-ţintă şi a lectorului ideal: „când scrii nu vrei numai să fii

înţeles, ci, la fel de sigur, vrei să nu fi înţeles. Faptul că cineva nu consideră o carte de înţeles nu este deloc o obiecţie împotriva acestei cărţi, poate că tocmai aceasta făcea parte din intenţia autorului său – el nu voia să fie înţeles de oricine“. „Orice spirit şi gust mai distins îşi alege auditoriul când vrea să îşi comunice gândurile; alegându-l, el pune în acelaşi timp stavilă în calea *celorlalţi*. Aici îşi au obârşia toate legile mai subtile ale unui stil; ele îndepărtează, creează distanţă, interzic «intrarea», înţelegerea, cum am mai spus, în timp ce deschid urechile celor care ne sunt înrudiţi prin auz…“ (*ibidem*, p. 277).

Iată, de asemenea, cum îşi închipuia Nietzsche momentul fast în care orizontul de aşteptare devine, dintr-o dată, favorabil revelării, dezvăluirii „frumuseţii operei“, văzute ca o femeie care îşi apără pudoarea.

Vita femina: „Toată ştiinţa şi toată bunăvoinţa nu sunt de ajuns pentru a vedea ultimele frumuseţi ale unei opere; e nevoie de cele mai mari şi fericite hazarduri pentru ca vălul norilor ce înconjoară aceste piscuri să se destrame odată pentru noi, lăsând soarele să le aurească. Trebuie nu numai să ne aflăm tocmai în locul potrivit pentru a vedea, însuşi sufletul nostru trebuie să-şi fi tras la o parte vălul de pe înălţimile sale, năzuind la o expresie şi un simbol exterior ca pentru a avea un reazem şi a rămâne stăpân pe sine însuşi. Toate acestea se petrec însă atât de rar în acelaşi timp, încât aş vrea să cred că cele mai înalte culmi a tot ceea ce este bun fie operă, fie faptă, om, natură au rămas pentru cei mai mulţi şi chiar pentru cei mai buni ceva ascuns în învăluit – dar ceea ce ni se dezvăluie nouă, *ni se dezvăluie o singură dată*! Pe bună dreptate cereau grecii, prin rugăciune «de două şi de trei ori tot ce este frumos» – aveau aici un motiv serios să facă apel la zei, căci nelegiuita realitate nu ne dă frumosul de fel sau ni-l dă doar o singură dată! Vreau să spun că lumea este plină de lucruri frumoase şi totuşi săracă, foarte săracă în clipe frumoase şi în dezvăluirile acestor lucruri. Dar poate că acesta e marele farmec al vieţii,

că e acoperită de un văl întreţesut cu fir de aur, un văl de posibilităţi frumoase, promiţătoare, potrivnice, sfioase, batjocoritoare, milostive, ademenitoare. Da, viaţa este o femeie!“ (*ibidem*, p. 217).

*

Acel moment fast echivalează de fapt cu o „năzărire“ de o clipă. Ideea că viaţa ridică de pe „frumos“ doar o singură dată vălul, după care acesta cade la loc pentru mult timp sau pentru totdeauna ne duce gândul la dinamica şi la condiţiile receptării, la nepotrivirea sau la potrivirea de o clipă a aşteptărilor receptorului cu „oferta“ operei, la posibilitatea ca viaţa (deci condiţiile receptării) să evolueze în aşa fel încât să se piardă mult timp sau definitiv contactul „vizual“ cu opera.

*

Recurgând la inepuizabilul său arsenal de analogii şi antropomorfisme, Nietzsche ne oferă povestea îmblânzirii şi aproprierii unei compoziţii (muzicale şi nu numai) şocante prin stranietatea ei: „Trebuie să învăţăm să iubim – Aşa ni se întâmplă cu muzica: mai întâi trebuie să învăţăm să auzim în general o temă, o melodie, să o înţelegem, să o deosebim, să o izolăm şi să o retrăim ca trăire în sine, apoi este nevoie de efort şi bunăvoinţă pentru *a o suporta* în pofida ciudăţeniei sale, pentru a exersa pe ea răbdarea faţă de forma şi exprimarea ei şi indulgenţa faţă de straniul pe care îl conţine; vine în sfârşit clipa în care ne-am obişnuit cu ea, când o aşteptăm, când bănuim că ne-ar lipsi dacă ar lipsi – şi ea ne ţine mai departe prinşi în mreje, cuprinşi de vrajă, mereu, tot mereu şi nu se opreşte până când n-am devenit adoratorii ei umili şi încântaţi, care nu-şi doresc alt bun pe lume decât pe ea şi iar pe ea. Dar nu numai cu muzica se petrec aşa lucrurile, la fel am învăţat să iubim tot ceea ce iubim astăzi. La urmă,

suntem întotdeauna răsplătiţi pentru bunăvoinţa noastră, pentru echitatea şi blândeţea noastră faţă de ceva străin, prin aceea că lucrul străin îşi aruncă încet vălul, arătându-se ca o nouă şi nespusă frumuseţe, este recunoştinţa sa pentru ospitalitatea noastră. Chiar şi cel care se iubeşte pe sine însuşi va fi învăţat acest lucru pe aceeaşi cale, căci alta nu există. Şi iubirea trebuie învăţată“ (*ibidem*, p. 209).

Excesivă, chiar obositoare, la Nietzsche, asociativitatea de acest tip este parcă de preferat schemelor abstracte şi terminologiei tehniciste din *Tratatul de semiotică* al lui Eco. Acesta face din receptarea unui text modern (avangardist, deci a unui caz particular de idiolect estetic cu reguli noi de sistem şi puţine ghidaje formale) un câmp de luptă pentru acceptarea unei noi convenţii în care se folosesc „inferenţe“, „complicităţi formatoare“, presupoziţii, corelaţii implicite, apte să te ducă la *orgasmul abductiv* aşteptat.

Mai, 1986

După Cernobîl, neliniştea din plan social a coborât şi în natură.

*

Nu am găsit în *Albumul civilizaţiilor dispărute,* Franţa.

*

Preocuparea obsesivă a sculptorilor medievali pentru rana de sub coaste a lui Iisus.

*

Răscruci. Povestea repartiţiei

La examenul oral din cadrul Licenţei – care era unul complex – preşedintele comisiei, nu altul decât George Ivaşcu, urmărea atent răspunsurile noastre, completându-şi cunoştinţele. La sfârşit m-a chemat la el şi mi-a şoptit, nu atât de încet încât să nu audă toată lumea:

— Ce cauţi dumneata printre mediocrii ăştia de lingvişti? Vino la mine: înfiinţez o revistă de politică externă. Am nevoie de un cap limpede şi de cineva care să corecteze fraze. Ştii cum scriu oamenii politici şi mă gândesc să te pun, după aia, secretar de redacţie.

Nu dădeam două parale pe cursurile lui (de la care am şi chiulit masiv). Dar măgulit, ca orice provincial ce se simte băgat în seamă şi, nu mai puţin, împins de gândul că mi se deschide şi accesul la *Contemporanul,* am acceptat. Şi, la două-trei zile, vreme de trei săptămâni, am luat autobuzul 31 până la Casa Scânteii, unde se afla sediul noii reviste *Lumea.* Cele câteva birouri vechi erau ocupate de trei-patru persoane mai în vârstă, amabile şi curioase. M-au descusut, ca să zic aşa, cu delicateţe. Şi, ca din întâmplare, unul dintre ei mi-a pus în faţă un text răvăşit de anacoluturi, prefăcându-se că vrea să-l ajut să înţeleagă. Am pus puncte, am excizat determinările inutile, am fragmentat fraza şi am dat un mic spectacol de cunoştinţe stilistice, în faţa celui despre care am aflat că era marele ziarist interbelic Carandino. Începusem să mă simt în largul meu: treabă nu prea era de făcut, lumea era binevoitoare, ca la început de epocă. Între timp, avusese loc banchetul de sfârşit de facultate, iar colegii mei, două sute optzeci la număr, au făcut o călătorie obositoare până la Cluj, unde avea loc spectacolul dramatic al repartiţiilor. Şi ce mai repartiţii! Cătune neştiute, sate izolate din munţii Moldovei sau din Secuime, cotloane uitate de lume, de unde nu ştiai dacă mai ieşi. Eu nu am fost cu ei şi ar fi trebuit să fiu invidiat. M-am numărat printre cei 6-7 inşi din anul nostru neobişnuit de mare, care au beneficiat de repartiţii speciale (guvernamentale) în presă, în cercetare şi în

învăţământul superior. Fusesem repartizat, ca preparator, la Institutul Pedagogic de trei ani de la Craiova. Dar asta nu mă făcea fericit, căci mă aşteptasem să fiu oprit la catedra de limbă, eventual ca asistent al teribilului Boris Cazacu. După un examen faimos de dialectologie, în care, ca să-mi dea 10, am răspuns la optsprezece bilete, devenisem studentul lui preferat. În vara de dinaintea anului 5, mă luase cu el într-o anchetă dialectală, în nord-vestul Olteniei. Nu ar fi fost rău să fiu repartizat măcar cercetător la Institutul de Lingvistică şi Dialectologie din Bucureşti. Oricum, în Bucureşti, în Bucureşti, în Bucureşti. Am aflat peste două decenii, şi chiar de la fostul meu profesor în vizită la Craiova, victima cărui intrigant fusesem. Atunci, însă, la vârsta aceea vreau să zic, nu-mi putea trece prin minte că un coleg, aflat şi el în preajma profesorului şi care îmi devenise bun amic, ar fi fost apt de o josnicie. Mă încărcam cu vini imaginare, mă dojeneam pentru incapacitatea mea de a fi, măcar o dată, mieros cu cei care aşteptau să fie linguşiţi, pentru nu ştiu care seminar în care luasem uşor peste picior pe seminarist (spre deliciul colegilor care aşteptau evenimentul). Şi, mai ales, pentru felul golănesc cum m-am purtat la cursul special despre *topica atributului adjectival în secolul al XVII-lea*, al doamnei Mara Rădulescu, despre care ştiam că e în relaţii apropiate cu Iorgu Iordan. La începutul fiecărui curs, de-a lungul unui întreg semestru, mă ridicam în picioare şi, cu aplomb şi superbie adolescentină, făceam, în cinci minute, demonstraţia inutilităţii cursului şi a inconsistenţei ideii lui directoare. Mă simţeam strălucitor, încurajat de chicotelile colegilor şi chiar de surâsul (înţelegător, aproape matern) al conferenţiarei, care aştepta, răbdător, sfârşitul peroraţiei, mototolind printre buze un *enfant terrible.* Ce mai, iritam prin multe lucruri, şi chiar prin aspectul fizic din care lipseau atributele umilinţei, indispensabile într-o carieră, mai ales în ambianţa catedrelor de limbă, unde purtarea servietei pare a fi, şi azi, obligatorie. Şi din care aspect nu

lipsea, spre a pune capac, o nefericită de mustăcioară firavă, purtată din vremea când, licean fiind, mă visam actor american. Nu puteam renunţa, din superstiţie, la ea, chiar dacă Iorgu Iordan decretase din pricina ei, cu vocea lui înfundată: „E neseriooooos…“. Şi nu erau singurele erori de conduită şi de atitudine, care îmi bântuiau, tardiv, conştiinţa. Bucureştiul devenise o obsesie. Cum-necum, îmi doream, cu toată fiinţa, să rămân în Bucureşti. Nu-mi mai închipuiam viaţa fără aerul capitalei şi mă deprima perspectiva plecării la Craiova. Era un oraş necunoscut, prin gara căruia trecusem o singură o dată, la întoarcerea de la Vânju Mare. Cu perdelele trase, în semiîntuneric, luaţi puţin de alcool şi fericiţi că terminaserăm primul nostru stagiu militar, încinseserăm un pocher însoţiţi de mişto-uri şi amintiri. Amintiri recente din sinistra localitate oltenească, un fel de Siberie pentru ofiţerii justiţiabili, cu patru blocuri doldora de ofiţerese grase şi bovarice, şi cu o droaie de copii nespălaţi, produsele plictiselii imunde. Personalul în care călătoream s-a oprit, nu ştiam din ce motive, cu un scârţâit insuportabil. Odată cu sticlele, au căzut pe jos şi cărţile de pe geamantanul care juca rolul de masă de joc. Când cineva a dat la o parte perdelele şi am văzut, cu toţii, sub nivelul terasamentului, o groapă cu câteva case mărunte, placate cu tablă ruginită, un oltean guraliv de lângă mine a exclamat, plin de entuziasm, nu, „*Thalassa*, *Thalassa*“, ci, „Craiova, Craiova!“. M-am uitat şi eu, cu luare-aminte, şi am zărit, la orizont, dincolo de îngrămădeala de linii ale unui depou, patru blocuri cenuşii, asemănătoare celor de la Vânju. Trăgând perdelele, nu m-am abţinut să nu-i spun, şi ţin bine minte ce i-am zis craioveanului de lângă mine: „Ce jeg de oraş, ce târg jegos! Cine îl locuieşte, bre?“. Să nu credeţi că nu mi-am amintit episodul în momentul primirii repartiţiei din mâna unui delegat al ministerului, care m-ar fi vrut surâzător în scena pe care el o juca cu un aer festiv. Iar eu, ca pe o farsă a destinului.

Aveam totuşi un as în mânecă. Puteam miza pe el. Mi se oferise un loc în redacţia unei reviste de politică externă, în vremea promiţătoare a „deschiderilor tactice“. Acolo urma să lucrez împreună cu Corneliu Vlad, colegul nostru din seria a doua. Îl cunoscusem la stagiul de muncă patriotică de la Tărtăşeşti, pe câmpiile patriei, cum s-ar zice, unde se leagă prietenii şi se dezvăluie caractere. „Bătrânul“, cum îi ziceam cu toţii, căminişti sau necăminişti, avea un tempo inconfundabil al vorbirii. Emitea sunete groase şi gâjâite, care pregăteau efecte de umor de un tip special. Şi avea, de fapt, toate însuşirile unui camarad onest şi franc, chiar ale unui posibil prieten, dintre aceia fără ifose şi fără efluvii sentimentale inutile.

De altfel, ceea ce se întâmpla cu noi, absolvenţii, atunci, în preajma despărţirii drumurilor, a izgonirii din Paradis, a risipirii noastre în cele patru puncte cardinale, nu putea decât să ne apropie. Ne simţeam solidari şi învăluiţi de o căldură stranie, care topea vechile antipatii, preschimba simpatiile în prietenii ori în idile fără speranţă, atinse de sentimentul sfâşietor al zădărniciei. Hoinăream, în grupuri mai mari sau mai mici, pe străzi şi pe bulevarde, de parcă atunci le-am fi văzut întâiaşi dată. Asaltam berăriile cu ultimii bani ai ultimei burse. La începutul acelei veri, Bucureştiul ne înlănţuia cu mirosul tulburător al florilor de tei, care se revărsa din parcurile şi grădinile lui, de-acum o jumătate de veac. Ultimele zile dinaintea plecării băieţilor la şcoala de ofiţeri de rezervă din Botoşani însemnau şi ultimele zile în paradisul tinereţii. Renunţ să mai povestesc aici cum ne-am simţit, cum m-am simţit la Botoşani în cele trei luni de armată, armata aceea bântuită de politruci semidocţi, de ofiţeri complexaţi şi alcoolici, şi în care am exersat mai curând spălatul veceurilor decât meseria armelor. Subiectele anecdotelor de cămin, ale poveştilor nostalgice, ale istorioarelor de studenţie cu care ne umpleam pauzele şi după-amiezile „de voie“, de duminică, rămâneau legate de Bucureşti. Aduse şi

răspândite de conducere în „unitate“ erau doar câteva exemplare din *Scânteia.* Încât noua revistă *Lumea,* trimisă săptămânal din Bucureşti în două exemplare, cu o uimitoare regularitate, mie şi lui Corneliu „Bătrânu“ – trecea din mână în mână, dându-ne nouă, destinatarilor, sentimentul că nu suntem nişte oarecine. Directorul revistei, profesorul George Ivaşcu, la care mă gândesc şi azi cu drag, întrucât chiar a dorit să facă ceva din mine – voia să ştie că aleşii lui se adaptează stilului revistei şi se pun la curent cu schimbările politice din anul 1964. Bucureştiul creştea himeric, aproape mistic, în imaginaţia noastră, ca loc al mântuirii, pe măsură ce se scurta intervalul şi ne apropiam de momentul „liberării“. Reîntors în capitală, am făcut cele bănuite: mi-am reîntâlnit prietenii, mi-am reluat obiceiurile şi drumurile cunoscute. Am cumpărat un cadou, din micile mele economii, doamnei Maciola pentru că îmi rezervase camera din vila ei de lângă Foişor, în care mă găzduise doi ani la rând. Şi, fireşte, am trecut pe la Casa Scânteii, la sediul revistei. Redactorul-adjunct mi-a acordat un mic răgaz de câteva zile în care să-mi văd părinţii şi cunoscuţii şi să mă readaptez – cum s-ar zice – la civilie. Ceea ce am şi făcut. În prima zi în care aş fi putut zice că am intrat în pâine, deşi atmosfera, în redacţie, era la fel de relaxată – am mâncat foarte ieftin la bufetul Casei Scânteii şi am ajuns pe la patru la Foişor, la vila în stil maur a distinsei doamne Maciola, văduvă de diplomat. Am împins poarta grea de fier forjat şi am luat-o pe aleea strâmtă din stânga peretelui zgrunţuros al vilei, pe sub crengile umede ale bătrânilor zarzări plantaţi de-a lungul gardului. Căutându-mi cheile, am luat-o după colţ să intru pe uşa din spate. Când mi-am ridicat privirea, am dat de mama şi de tata, care mă aşteptau. Erau în picioare, în faţa băncii de piatră, sobri, neobişnuit de sobri. Niciunul dintre ei nu a schiţat vreun gest de apropiere înainte de a-i întreba eu, surprins:

— Ce-i cu voi aici? Nu mi-aţi telefonat că veniţi că plecam mai repede de la serviciu.

— Am venit să te luăm la Craiova. Ţi-am împachetat lucrurile, a zis mama arătând spre un rucsac şi două geamantane, aflate în spatele băncii. Tata tăcea.

— Dar… Eu mi-am început serviciul la *Lumea.* Eu la Craiova aia nu mă duc.

— Te rugăm din sufletul nostru – a zis tot mama. Ştii că nu am avut mari bucurii pe lume. Eşti singurul nostru copil şi vrem să-ţi fie bine.

— Dar mi-e bine aici, aici, la Bucureşti.

— Tată, eu ştiu ce e presa, crede-mă, a deschis gura şi tata, încurcat şi trist. Mai curând sau mai târziu îţi vei rupe gâtul. Vei face atâtea compromisuri, încât îţi va fi scârbă de tine. Nu ai suflet de ziarist. Şi nici spate. Te ştiu eu bine.

Abia m-am ţinut să nu ţip la ei. Cu mama nu aş fi avut nicio reţinere. Şi nu ar fi fost prima oară: un episod scurt de furie, un foc de paie. Nu urma nimic şi totul decurgea apoi ca şi cum n-ar fi fost nimic. Dar cu tata era altceva. Ştiam că pentru el eu eram cel ales să-i răscumpere umilinţele. Era ridicol de mândru de produsul lui, căci îi datoram, într-adevăr, cam tot ce era esenţial în educaţia şi instrucţia mea. De câte ori, în situaţii speciale, mă privea insistent de după sprâncenele lui stufoase, când nu scotea o vorbă, mai ales, o milă ciudată mă învăluia. Mi-l reaminteam în primele lui haine civile, nepotrivite ca mărime şi din care îi ieşeau mâinile arse de soare, purtându-mă după el vreme de câteva luni nesfârşite, spre a-i înduioşa pe şefii noilor instituţii socialiste. Îl regăseam în memorie, cărând cu spatele, leoarcă de transpiraţie, lăzile de legume ale Agevacoopului, alături de câţiva tineri ţărani, asudaţi şi ei şi cântând toată ziulica, la nesfârşit, sub soarele neiertător: „Zărzări, Zărzărea, Zărzărică, Zărzărea / Pe la poarta mândrei mele Gheorghiţă trecea“. El, căruia nu i se permitea, ca ofiţer al armatei regale, să urce într-un camion sau pe o bicicletă, ori să umble în societate fără mănuşi albe. Îl zăream, lucrând la veioză, noapte de noapte, până spre dimineaţă, alcătuind planurile de muncă, dările de seamă, gazetele de perete,

schiţele construcţiilor, discursurile şefilor Agevacoopului şi, pe deasupra, şi problemele mele de aritmetică, din cartea dificilă de aritmetică, tradusă din rusă.

De fapt, omul acesta nu făcuse nimic, dar chiar nimic în viaţă, fără să ia în calcul binele meu.

10 noiembrie 1989, ora 13,00

Aud, la France Inter – înregistrată la „Zidul Berlinului“ – dezlănţuirea de bucurie – sunetul măreţ al nădejdii. Mă podidesc lacrimile, nu le pot reţine şi nu-mi pot înăbuşi hohotele de plâns ore în şir.

1990

România, după Revoluţie – de la marasmul tăcut la marasmul gălăgios.

*

După 1989 – de atâtea ori:
„Un râs, un chiot, o vuire multă –
Cu toţii strigă, nimeni nu ascultă;
Ocări frenetici sunt o dezmierdare
Şi dezmierdarea deveni insultă“.
(*Rime alegorice,* 1875-’76)

1 mai 1992

Plebeizarea voluntară şi involuntară a literaturii în aceşti ani postdecembrişti. Va urma, cred, vulgarizarea ei şi decorarea campionilor acestui proces de actualizare, modernizare, obscenizare.

*

3 mai 1992

Jalnica postură a literaturii ultimilor ani de comunism edulcorat – astăzi, într-o frisonantă proporţie, ilizibilă – se datoreşte unei vădite luări în considerare, de către autori, a dorinţelor cititorilor. Ea a imprimat un prea subliniat curs intenţional şi, deci, previzibil, actului creator, care era destinat să dea satisfacţii morale imediate, să avanseze un „antimodel“ politic, prin strecurarea câtorva mici şi, la urma urmei, inofensive, adevăruri sociale. Se reconfirmă, astfel, caracterul nociv al intenţionalităţii. Ea pregăteşte cariere şi nu destine.

15 august, 2007. Compleo fossam

Dacă adăugăm acelor două decenii de comunism – în care prioritate avea satisfacerea intenţiilor cititorilor – şi celor două decenii de dinainte, în care întâietate şi exclusivitate avea împlinirea intenţiei partidului comunist (care şi-a numit arta pusă în slujba temelor lui propagandistice – artă cu tendinţă, singura acceptată), ajungem la o cifră consternantă pentru o literatură de numai 150 de ani.

Să nu ignorăm perioadele de „recuperare“ vertiginoasă, perioadele „de după“, când nu puţini scriitori s-au grăbit să aşeze pe traseele până de

curând interzise, cu intenţia – iarăşi intenţia – de a câştiga publicul avid de nou.

Într-o măsură întristătoare, scriitorii – prozatorii în speţă – au navigat fie pe ruta indicată şi dorită de partid, fie pe aceea jinduită de public. Literatura nu reflectă conştiinţa lor profundă şi, de multe ori, nici temperamentul lor scriitoricesc, ci are, în chip vizibil, o determinare conjuncturală şi un destin previzibil. Puţini scriitori români şi-au creat, prin forţa scrisului lor, un public. Cei mai mulţi sunt produsele dorinţelor publicului, sunt oferte la o cerere. Şi iată de ce îl preţuiesc pe Breban, *malgré lui*.

13 ianuarie 1994

Să nu ne plângem. Avem şi noi, românii, un strămoş spiritual, unul singur – pe Simion Dascălu – băsnuitorul, făcătorul de „scenarii“, care, trăncănind neostenit, denigrând cu iscusinţă şi farmec – dă cale mai curând curiozităţilor murdare decât adevărului searbăd.

Aprilie, 1994

Sunt stânjenit la gândul că, redactând, cu ani în urmă, *Figura spiritului creator,* nu am avut inspiraţia să evoc legenda bizară a tinerei lydiene Arachne. Potenţialul ei poetic şi, în aceeaşi măsură, poietic, este realmente excepţional.

Aprilie, 1997. Compleo fossam

Fiindcă există obiceiul ca iniţiatorii de doctrine sau de noi discipline să-şi caute simboluri, embleme, figuri tutelare, mituri confirmative cu ajutorul cărora să-şi fixeze, plastic, mesajul, ne mirăm că asupra legendei tinerei ţesătoare lydiene Arachne n-au stăruit, în măsura meritată, teoreticienii producerii textului. Sau poate au făcut-o şi nu realizez unde, dar nu-mi pare rău de zăbava noastră, de acum, în preajma lui Arachne. Ea – să ne amintim – îndrăznise să rivalizeze cu Atena în arta tapiseriei. Deşi avea reputaţia de a fi fost eleva zeiţei, afirma, sfidător, că nu datorează, de fapt, acesteia nimic şi că e gata să participe la o competiţie spre a-şi proba măiestria. În întrecerea care a avut loc, Atena a fost ori s-a simţit umilită. Cei doisprezece zei ai Olimpului prinşi de ea, în broderie, în atitudini solemne au fost, probabil, admiraţi şi doar atât (soarta academismului şi a artei oficiale). Altfel trebuie să fi reacţionat privitorii

curioşi în faţa tapiseriei lui Arachne care îi înfăţişa pe zei cu micile lor păcate – şi în combinaţii erotice cu muritorii. Şi atunci a avut loc tipica scenă de furie a zeului care îşi simte ameninţată supremaţia, Arachne aflându-se, în felul ei, într-o ipostază prometeică. Văzându-şi tesătura sfâşiată de Atena, ea încearcă – lovită şi înjosită – să se spânzure, dar nu i se permite, ci, preschimbată în păianjen (*arachne*, în greacă), e lăsată să continue să ţească cu firul ei, o pânză ameninţată oricând să se destrame în bătaia fiecărei pale de vânt, o biată pânză pe care trebuie să o refaci fără încetare secretând din tine firul supravieţuirii în atârnare. Este, fără îndoială, o legendă cu implicaţii *poietice* pornind chiar de la imaginea primară a îndelung răbdătorului artist-ţesător. Ea trimite imediat şi la binecunoscuta postură a celui care, erou demiurg sau muritor, este pedepsit pentru cutezanţa de a fi vrut să întreacă divinitatea (imitându-i gestul creaţiei), la slăbiciunea omenească a artistului care îl face dependent de rigorile climatului din jur, de bunăvoinţa stăpânilor şi de energia cu care îşi va trage din el, necontenit, substanţa salvatoare, pe măsura creşterii ameninţării şi a înmulţirii primejdiilor, ca spre a le zădărnici şi compensa. Ca supliciu, arta e menită – cum se vede – să se substituie sinuciderii, dar nu poate fi mai mult decât o sinucidere lentă, chinuitoare. Aici, *facerea* sugerează infinitudinea, continuitatea fără speranţă, reluarea sisifică a construcţiei, din moment ce autorul (ţesătorul) rămâne în neîntreruptă legătură cu opera sa care depinde de el şi pe care o „operează“ continuu. Dar să vedem şi partea luminoasă a mitului. El pare să se refere nu atât la artist cât, într-o măsură mai mare, la puterea de regenerare şi la rostul artei în general. Din *Dictionnaire des symboles* (Chevalier) aflăm importanţa pe care multe popoare o acordă păianjenului ca simbol cosmologic. Simbolul e întemeiat – în India – pe dispunerea păianjenului în mijlocul pânzei sale şi pe capacitatea lui de a o extrage din propria substanţă, precum face soarele cu propriile raze. Firele care unesc între ele

razele în cercuri concentrice – deşi din ce în ce mai îndepărtate de centru, sunt emanate, legate şi dependente de acest centru, care devine chiar imaginea Principiului. *Upanişadele* oferă poieticienilor şi o altă sugestie: simbolismul ascensional al păianjenului care, înălţându-se cu ajutorul propriului fir, parvine la libertate; firul – deci manifestarea creatoare – reprezintă, astfel, un suport al realizării spirituale. La drept vorbind, firul pe care îl scoate păianjenul din el e analog scării lui Iacob şi podului lui Mahomed, deci căilor de transgresare a pământescului. Oricum, am avea destule argumente pentru a interzice, în camera noastră de lucru deranjarea simbolurilor cosmogonice.

1994

Mizantropii de vară. Însemnările unui *grognon*

A trebuit să vină ’89 ca să avem dovada că nu e nevoie de alibiul terorii şi de spaima zilei de mâine pentru ca oamenii să facă porcării şi să alunece, pe ele, sub duşumeaua bunului simţ.

*

Blasfemie. Dacă zeii sunt creaţia oamenilor, ce fel de oameni au conceput pe zeul care moare sau trebuie să moară ca să reînvie şi astfel să răspândească bucurie şi speranţă? O societate de agricultori, s-a zis. Ei, lucrătorii pământului, ar fi fost capabili să imagineze aşa ceva, căci stăpâneau taina seminţei aruncate în întunericul ţarinei. Nu ştiu de ce sunt înclinat astăzi să cred că numai invidia putea să îi împingă pe oameni să îl aducă pe zeu, pentru o vreme măcar, înapoi, la condiţia de muritor. Zeul care, spre a fi zeu, trebuie mai întâi să moară crucificat ca un tâlhar, pare a fi invenţia unor inşi care nu mai puteau suporta măreţia, atotputernicia, magnificenţa rece… inumană a vechilor zei. O invenţie pe măsura josniciei egalitare a celor ce nu

suportă gândul superiorităţii. „Zeul făcut să moară“ este actul care anunţă toate marile revoluţii ale lumii. Şi care le şi legitimează.

*

Despre naţiuni şi popoare numai aberaţii şi fraze fudule. Palavre şi iar palavre. Poporul evreu este dovada infailibilă că forma creează fondul. Dacă ar fi avut, şi el, ca aliat, timpul şi, ca element coagulant, spaima – nu de semeni, ci de un factor indeterminabil –, socialismul ar fi putut crea un nou popor. S-ar zice că s-a pierdut, de această dată, ocazia unui mare experiment socio-etnic. Dar şi aşa, cum se vede, „s-au făcut progrese“.

*

Trei lozinci năucitoare mi-a fost dat să aud: paranoicul strigăt castrist – *Socialismul sau moartea!*, acel *Mai bine roşu decât mort!* – al stângii europene complet imbecilizate, pradă uşoară a agenţilor de influenţă ai KGB-ului şi, în sfârşit – acum – minunatul, patristicul *Ortodoxie sau moarte!* Trebuia să iau cunoştinţă de această reducere la absurd pentru a-mi înţelege antipatia difuză pentru toată poezia noastră – interbelică şi postbelică – cu îngeraşi coborâţi pe brazdă, lângă plugarul patriei, cu Marii în fotă şi cu Iisuşi născuţi în strunga oilor autohtone, la rând, în fiecare provincie istorică românească. De la *Iisus a venit şi pentru noi* e numai un pas până la *Iisus a venit numai pentru noi.*

29 august 1995

Ce ar fi trebuit să evităm

Prin 1987, începusem să fac, mânat de un soi de înverşunare uscată, un compendiu al erorilor noastre în relaţia cu Puterea vicleană a clanului ceauşist, care reuşise să discrediteze orice formă de autentică disidenţă, să instaureze marasmul şi să insinueze sentimentul inutilităţii oricărei zbateri. Deducţiile mele porneau de la câteva împrejurări în care, înşelându-ne sau lăsându-ne înşelaţi, am netezit calea disperării, nevolniciei, renunţărilor şi trădărilor noastre.

Întâi de toate, a fost căderea celor mai mulţi dintre noi în cursa pe care ne-au întins-o guvernanţii, prin câteva gesturi spectaculoase (declaraţia din aprilie 1964 şi reacţia, din 1968, la invadarea Cehoslovaciei). Ştim astăzi că le justifica nu altceva decât spaima pierderii puterii. Dar atunci am început să privim, cu o mai mare simpatie, conducerea „abilă şi îndrăzneaţă“ a Partidului care, cu numai câţiva ani în urmă, decimase intelectualitatea, nimicise cultura română şi se făcuse vinovată de trădarea intereselor naţionale după război, ca şi înainte de război. Că a fost o uriaşă şi strălucită diversiune, care a dat o mişcare mincinoasă acelor busolei multora, ne-au dovedit-o trei gesturi simple, azi aproape uitate, deşi ar merita reamintite nostalgilor: declaraţia pe care perechea prezidenţială, în vizită, în 1974, în R.S.S. Moldovenească, a făcut-o, din proprie iniţiativă, că România socialistă nu are nicio pretenţie teritorială asupra… României; punerea, promptă, la dispoziţia Moscovei, a informaţiilor şi documentelor obţinute de serviciile noastre de spionaj, care, în sistemul unificat, se ocupa şi cu diversiunea; vânzarea KGB-ului, de către securitatea ceauşistă, a mişcării de rezistenţă din Basarabia.

Manevra resuscitării sentimentelor patriotice a funcţionat şi mulţi au prins, cu disperare sau

inconştienţă, momeala, şi-au creat o psihologie anume şi, mai târziu, când totul a început să pută în jur – un alibi.

Concluzia, rezultată din analiza acestei prime erori, era una cu care s-ar putea iniţia un „ghid de conduită pentru viitoarele epoci totalitare“.

Aşadar: În chestiunea patriotismului, orice iniţiativă agitatorică venită de sus este, fără excepţie, dar fără excepţie, dubioasă. Cu cât sunetul e mai dulce, cu atât trebuie să devenim mai bănuitori, căci, dintre toate diversiunile, e cea mai eficace.

22 Aprilie 1996

A murit prietenul meu Mircea Ciobanu.

Uzat într-un război de două decenii, cu maşinăria nemiloasă a cenzurii comunismului, mâhnit de cursul oribil şi cinic al istoriei postdecembriste, M. Ciobanu a murit îngrijorat de ziua de mâine a culturii române, străduindu-se să-i înduplece pe cei care au puterea banului să catadicsească să finanţeze publicarea năpăstuiţilor acestui sfârşit de veac, a scriitorilor români în viaţă. El nu se număra printre cei puţini, foarte puţini dintre noi care nu au făcut nici o concesie, nici măcar spre a putea debuta, regimului, şi care nu şi-au clădit notorietatea pe cantitatea, bine drămuită, de aluzii, şopârle şi sferturi de adevăr acceptată tacit de cei de sus şi iubită cu patimă de cititori. A venit, cred, momentul ca inductorii de opinie, criticii şi istoricii literari de prestigiu să aibă curajul să-l aşeze acolo unde îi este locul pe acest mare scriitor care a avut ghinionul să nu se afle în plutonul celor ce au devenit celebri şi au intrat în manuale şi pentru că aveau în spate golul istoric proletcultist. Cunoscându-l de o viaţă, nu am obosit să mă las sedus de ceea ce scria, în oricare registru stilistic ar fi făcut-o. Cine i-a stat în preajmă va putea oricând să adeverească profuziunea harurilor cu care fusese dăruit, substanţa aleasă a gândirii, farmecul personalităţii sale învăpăiate de o strălucitoare, neasemuită erudiţie biblică. Nu sunt prea mulţi scriitori români cu care să ai plăcerea prelungirii unui dialog, care să nu se isprăvească în câteva fraze spectaculoase, spirituale, amabile sau cinice sau care să nu deturneze rapid conversaţia în şuetă banală, în bârfă oarecare, în ricanări şi furii neaşteptate, ori în eterna văicăreală pe teme sociale şi politice. Mircea Ciobanu îşi încărca într-o clipă interlocutorul cu energie intelectuală, îl trăgea cu el în lumea umbroasă a tâlcurilor nelesnicioase, te făcea să-i împărtăşeşti

plăcerea aristocratică pentru texte vechi şi lucruri uitate, pentru antichităţile contemporane, pentru întâmplările stranii scăldate în polenul simbolurilor. Câteva din însuşirile acestea de interlocutor rafinat trec şi în spaţiul poeziei şi afirm că M. Ciobanu – poet profund religios şi fără nici o legătură cu valul de descoperitori recenţi ai credinţei – este cel mai mare creator de mit din literatura noastră, posesorul unei adevărate ştiinţe a producerii mitului. Tot ce atingea cu vocea lui gravă, de neuitat, devenea ezoteric, obişnuitul se preschimba în solemnitate, o solemnitate reverberând tot mister. Aveai senzaţia că M. Ciobanu are în carne aşchii de mit, că e un savant al gnozei pentru care totul e aluzie şi care face să vuiască, numai printr-o simplă şoaptă, orga cea mare a simbolurilor. În ultimele sale volume, însă, începuse să se arate figura istovită a unui personaj vlăguit de istorie, care se îndepărtează, încet-încet, de nimicurile lumii acesteia, citind şi aflând peste tot doar semnele sfârşitului: *Flacăra scade / odată cu numărul vorbelor tale*. În fiecare poezie, el prelungea, cu glasul stins, şirul descărnat al gândurilor ca şi cum s-ar fi aflat mereu înaintea somnului tragic de dinaintea îngheţului. Adresându-se cuiva şi nimănui, el părea să spună ceva despre nimicnicie şi destrămare, fără dramatism, cu blândeţea celui care ştie totul despre mrejele lumii şi deşertăciunea ei. Nu e nevoie să căutăm factorii ascunşi, împrejurările şi pricinile presupuse ale acestei stări pentru că, într-un fel, sub apăsarea aceluiaşi destin istoric, le cunoaştem sau le simţim. Nu ştiu cum ar fi evoluat, artistic, M. Ciobanu. Ceea ce e limpede e faptul că în aceste ultime volume, tehnica lui începuse să semene izbitor cu aceea a pictorilor bătrâni, atoateştiutori ai meşteşugului, care pun, fără efort, exact unde trebuie, pensula, care nu înmulţesc inutil tuşele, care par să se joace lăsându-se cuprinşi de un soi de indiferenţă genială. Când a plecat dintre noi, M. Ciobanu se afla în faza plutitoare a lui Tizian şi Hokusai, când cel mai

nevinovat gest, o minimă mişcare se transformau în artă.

4 iunie 1996

Orice tânăr prozator atent la posibilităţile artei sale va realiza, într-o bună zi, uneori foarte repede, că nu poţi relata faptele nemaipomenite livrate de viaţa însăşi. Că, pentru a fi credibile artistic, întâmplările povestite trebuie să aibă o doză anume de previzibilitate, de mediocritate, de banalitate.

15 ianuarie 2011. Complementum

Cel mai uşor de povestit sunt întâmplările ce ţin de adversitate, de suferinţă, de degradare, umilinţă, nedreptate, mizerie, eşec, infidelitate şi celelalte, din acelaşi vast câmp semantic al nefericirii. Istorisind lucruri triste, nu ai nevoie de prea mult talent şi prea mult scrupul critic pentru a fi crezut, pentru a deveni plauzibil. Mai e nevoie să ne întrebăm de ce? Ele intră în logica vieţii, sunt, ca să spun aşa, previzibile într-un grad înalt. Şi, pe deasupra, cum orice cititor are o anume doză de masochism, el se va grăbi să le accepte aşa cum sunt pentru că se vrea consolat. Nesăbuinţa de a povesti o întâmplare fericită te desfiinţează ca scriitor.

Aprilie 1997

Scandalizată de faptul că m-am încumetat să arunc o biată, inofensivă ironie în balonul de gugumănii înaripate cu care întâmpinăm, an de an, ziua de 15 ianuarie, revista *Literatorul* cu sfântă mânie iconodulă, îmi recomanda, acum câteva luni, să mă las de Universitate şi să mă întorc la ceea ce mă pricep mai bine, la vânătoare. Ei bine, a venit momentul să spun că nu sunt supărat de această răutate. Declar aici că m-aş executa imediat şi fără nici un regret, dar niciunul, dacă aş putea smulge persoana mea publică dintre augustele ei obligaţii, ori dacă aş fi ce-aş fi putut fi în alte vremuri, un moşier nedomesticit şi veşnic călare, un pierde-vară însoţit de prepelicari neliniştiţi şi de prieteni aprigi şi asudaţi. Căci vânătoarea nu e un *hobby* oarecare, e chiar meseria mea secretă şi mitologică şi tot ce se întâmplă să săvârşesc în rest, adică în afara ei (cursuri universitare, cărţi…), e spre a o proteja şi a o face, prin amânare, mai dorită. De nu mi-ar fi atât de greu să scriu aici despre mine, obişnuit cum sunt să scriu despre alţii, şi de n-aş fi privit mereu cu mefienţă semnele şi simbolurile imaginaţiei populare, aş zice că există şi un soi de predestinare. Sunt la urma urmei un Săgetător şi prima imagine, primul lucru de care îmi amintesc sunt cizmele din piele roşie înalte cât mine, ale tatălui meu care citeşte, pe zăpada proaspătă, atent, o urmă „dus şi-ntors“ de iepure, o urmă de „pusoare“.

Contractată de foarte tânăr sau moştenită în gene, vânătoarea e o boală grea şi pentru cei cu adevărat „apucaţi“, nu ferită de primejdii dacă mă gândesc la felul cum era să mă înec în mlaştina de la Bistreţ urmărind o becaţină „aripată“ care m-a tras, ca în poveste, încet-încet, în larg, la gheaţa care de zeci de ori s-a rupt sub mine, în stuf, la sfârşit de sezon, la alicele care fluieră pe la urechile tale slobozite de-a lungul liniei de aşteptare, de câte un

ageamiu (fie el activistul de pe vremuri ori angrosistul fudul de acum).

Noapte de noapte, în vis, pregătesc asaltul unor păduri fabuloase unde te asurzesc fazanii, iar iepurii îţi trec printre picioare şi mă grăbesc să comunic, în mare taină, prietenilor mei, descoperirea unor stufuri neîncepute şi neumblate. Prietenilor mei pierduţi: căţeaua Ghinda (cu nume de taină Fofo cea veşnic norocoasă) şi Filip Iniţiatorul, nepreţuitul, fermecătorul Filip, cel ce a avut în viaţă 42 de câini şi doar 2 neveste.

Dar, şi când pur şi simplu nu visez, este de-ajuns să-mi opresc o clipă mersul raţionamentului, e de-ajuns să simt urcând în jur monotonia pe valul truismelor şi al flecuşteţelor pompoase pentru ca mecanismul implacabil al reveriei să se pună în mişcare.

Văd atunci, prin aburul rece al dimineţilor de la Balta Nebuna foiala misterioasă a lişiţelor, a cufundacilor şi a găinuşelor isteţe, cheta nervoasă a bracilor pe miriştile cu pitpalaci de la Moţăţei sub vatra amurgului, văd zig-zagurile îngrijorate ale vulpanului ce nu se poate decide unde să treacă linia trăgătorilor, aretul ferm al pointerului şi explozia plecării fazanului de sub smocul de pipirig. Şi o mai văd pe Fofo întorcându-se întrebătoare şi ironică spre mine când escadrila raţelor-suliţar a trecut atât de lin pe deasupra noastră încât am uitat că trebuie să trag. Grea boală această boală regală!

*

„Oricât de bine s-ar vorbi despre noi, nu vom afla nimic nou.“ (Rochefoucauld)

18 iunie 1997

Mi-e foarte clar că cinematograful a reuşit să impună deprinderi şi ne-a învăţat neobişnuit de multe lucruri ce ţin de comportamentul nostru diurn şi nocturn. Ne

batem ca în filme, sărutăm ca în filme, bem ca în filme, gândim şi dăm replici ca în filme. Capacitatea cinematografului de a crea conduite a fost, de altfel, intuită de Lenin şi de urmaşii lui, care i-au acordat un binemeritat loc I în sistemul propagandei. În bună măsură, mai ales filmul ne-a transformat într-un morman de clişee gestuale şi lingvistice, anemiindu-şi puterea de insolitare, anihilându-se (compromiţându-se, năruindu-se ca artă) prin chiar această performanţă. Ce le-ar rămâne de făcut celor care ar simţi nevoia, cu oricâte riscuri financiare, să se împotrivească fenomenului dacă nu să se străduiască să reinventeze privirea adamică (cum ar spune literaţii). Dacă ne gândim bine, prezenţa „obiectivului adamic“ este explicaţia „tehnică“ a performanţei câtorva filme, a acelora pe care le reţine memoria noastră, ea însăşi cuantificată. Şi asta, fireşte, până când înseşi consecinţele inovatoare ale acestei priviri adamice nu vor mai contraria, în chip absolut – la nivelul formal şi la nivelul conştiinţei sociale, socializându-se şi devenind, vai, creaţie normativă.

5 ianuarie 2012. Complementum

Fiind vorba de film, domeniu în care nu ştiu câţi din ţară ar fi mai informaţi, i-am citit lui Dominic aceste însemnări vechi de 15 ani. După ultima frază, a stat puţin pe gânduri şi a spus, ieşind din cameră: da, dar merită să încerci, merită să crezi, merită să visezi, oricare ar fi urmarea.

19 iunie 1997

Ţoţo’s day

20 iunie 1997

Evenimente grave la Petroşani. Printre incitatori – intelectualii resentimentari, rataţii, marginalizaţii din speţa Vadim, Cristoiu, Păunescu: „Să se prăbuşească ţara dacă asta e şansa să revin în top“!

Pe scările de la metrou – afişe pe care e desenat un „venerabil“ cu o tichie pe care scrie NATO. Sunt pe caii cei mari vechii condeieri la ziarele şi revistele partidului, dar mai ales ale UTC-ului (care, rămaşi în aer după revoluţie, au putut fi lesne cumpăraţi). A fost activat mitul complotului malefic şi el are o clară coloratură antioccidentală. Cine e interesat să se întârzie procesul occidentalizării noastre dacă nu FSB-ul, nostalgicii comunişti, rataţii postrevoluţionari şi popimea ortodoxă închinătoare la a treia Romă. Umblă zvonul că pe la unele mănăstiri din Moldova e un du-te-vino de emisari şi că, săptămânal, pleacă spre Moscova-mumă călugări în misiune de parcă am fi pe la sfârşitul secolului al XVIII-lea, în vremea războaielor ruso-turce, când mânăstirile noastre erau pline de spioni ruşi. Democraţia asta şchioapă şi câştigată cu greu este înspăimântător de fragilă. Suntem în marginea prăpastiei şi totul e reversibil.

21 iunie 1997

Nu te da muiatului
Ca fata băiatului.

(Cântec de ursar pentru ca ursul să nu se oprească din dans)

Am dat din întâmplare peste aceste versuri aiuritoare. Sunt excepţionale în sine, dar mai ales sună ca un *post-scriptum* pentru însemnările de ieri şi ca o îmbărbătare.

29 iunie 1997

Sf. Petre, o zi pe care în copilărie şi adolescenţă am sărbătorit-o căci pe atunci eram şi Petre Negrici.

Astăzi, numai membrii familiei şi cei de la Vâlcea mai ştiu de ea. Am devenit Eugen pentru că un *Petre* suna rău şi pietros şi Mircea Ciobanu, redactorul primei mele cărţi, a considerat că nu cadrează cu subtilitatea subînţeleasă a unui critic.

1997

Se împlinesc 30 de ani de la primul meu mare eşec intelectual. Merită binecuvântat.

La sfârşitul primului semestru al anului întâi (1959-1960) mi s-a părut că sunt edificat asupra calităţii cursurilor şi a cadrelor didactice de la Filologie. În consecinţă, am ales să mă „dedic“ disciplinelor lingvistice. Un fel de a zice „dedic“ întrucât aveam 17 ani, mă aflam în Bucureşti şi se cuvenea să mă dedic tuturor experienţelor neconsumate ale vârstei. Disciplinele cu pricina erau predate de profesori şi asistenţi nu chiar faimoşi, dar care, cel puţin, nu se chinuiau să politizeze la tot pasul şi să facă neostenite trimiteri la măreţele teze marxist-leniniste. Şi care nu ne recomandau, insistent, precum nu puţini universitari literaţi, să ne ţinem departe de *Istoria* lui Călinescu, pervertitoare de conştiinţe. Mai ales acest laitmotiv al seminariilor inepte de literatură m-a scandalizat pe mine, cel pervertit de mult de *Istorie*, pe care o asimilasem entuziast din primii ani de liceu când o descoperisem la un văr. Şi, la urma urmei, ca fost olimpic la matematică şi fizică, mă simţeam mai bine în spaţiul rigorii decât în cel al speculaţiei. După un examen faimos, Boris Cazacu m-a luat sub aripa lui, căci îi plăcea să aibă în jur, pe lângă admiratoare, şi câţiva admiratori. Dar nu m-am restrâns numai la dialectologie şi la istoria limbii literare pe care le preda Cazacu, ci m-am pregătit temeinic la toate disciplinele lingvistice. Ceea ce a fost un noroc şi un ghinion în acelaşi timp, căci, la Craiova, Facultatea de filologie, încadrată la început cu profesori de liceu, era în criză de lingvişti. Am avut seminarii şi,

repede băgat în pâine, am predat toate disciplinele lingvistice, absolut toate, pentru mine un efort epuizant de care nici azi nu ştiu cum am fost în stare.

Ei bine, a venit şi vremea doctoratului. Trebuia să respect cutuma. Şi cum conducătorii de doctorate puteau fi pe atunci (1967) număraţi pe degete, am tatonat la Institutul de Dialectologie, unde aveam amici sau mi se părea că am. Am fost încurajat să dau la Rosetti, ba chiar fusesem asigurat că se şi vorbise deja pentru mine. Pentru examene m-am pregătit mereu serios, dar niciodată mai serios ca atunci. Era în joc prestigiul meu în faţa studenţilor şi a colegilor, câştigat nu uşor, printre corvezile de tot soiul la care te supuneau bătrânii activişti deveniţi şi universitari craioveni la un moment anume al carierei lor.

Prima surpriză a fost să constat că nu eram singurul în concurs (cum mi se spusese) şi că Rosetti îl adusese cu el pe contracandidatul meu – o pilă de familie – în limuzina ZIL a Academiei. A doua surpriză a fost aceea că m-am trezit în faţă cu un examinator care, pur şi simplu, nu auzea (sau era, cum mi s-a spus mai apoi, în ziua în care nu auzea, zi care revenea cu o anume ciclicitate). Cineva – un colaborator de la Institutul lui – îi repeta fără nuanţe, mai bine zis îi rezuma, cu glas puternic, la una din urechi ce spuneam. – A? Ce zice? urla profesorul aplecându-se spre terziman şi făcând pâlnie urechea. Când interveneam eu să nuanţez – terzimanul, vizibil enervat, rezuma cu şi mai mare neglijenţă. Excedat eu însumi de situaţie, disperat că nu pot comunica şi, presimţind sfârşitul, am intrat în derapaj. Auzeam ca prin vis întrebările şi nu mă mai străduiam să le fac faţă. M-am ridicat, mi-am cerut scuze şi am ieşit ameţit pe culoar, unde parşivii şi binevoitorii „colegi“ din partida Cazacu (absent de la examen) au încercat să mă consoleze cu o posibilă suplimentare de locuri. Era primul meu mare eşec în viaţă şi primul examen pierdut de eternul premiant ce fusesem. Umblam cu ochii împăienjeniţi pe străzile ce duceau spre gară, pe care nu e exclus să le fi şi încurcat. Mi-a lipsit bărbăţia să iau primul tren spre

Craiova. Am luat – instinct de copil bătut în târg – am luat primul tren spre părinţi. S-a nimerit să fie un personal de noapte şi am avut vreme, în orele nesfârşite de drum, să îmi reconstitui la nesfârşit eşecul, încercând să caut ceva, o consolare, o ieşire din situaţia ce mi se părea teribilă şi umilitoare. La 6 dimineaţa când, mulţumit că nu am întâlnit niciun cunoscut pe stradă, am ajuns acasă unde părinţii mă aşteptau tăcuţi şi amărâţi în prag. Nu am insistat să le spun mai mult de cât le spusesem de la un telefon public din Gara de Nord. A ţinut să mă liniştească doar mama, fire de haiduc, pozitivă în tot ce făcea care, dându-i dracu', *in corpore*, pe toţi, mi-a amintit că nu am decât 25 de ani. Când s-a întors de la serviciu, taică-meu a stăruit să mergem până la casa lui părintească de la Buda. Era călătoria noastră ritualică, pe care n-o mai exersaserăm de mult, dar cred că mai curând încerca o soluţie primitivă şi uneori eficace. Voia să urc dealurile până acolo, la satul lui de olari, să obosesc atât de tare încât să uit de mine şi de întâmplările din urmă. Cu ochii împăienjeniţi şi fără să zăresc mare lucru în jur, mergeam în spatele lui pe cărarea care ţinea creasta de la Dealul Petrişorului până la Coasta Ularilor. Cu toate astea, seara târziu, când ne-am întors în Râmnic, nu mă simţeam mai rău decât la plecare. A doua şi a treia zi, am urcat, de unul singur şi de foarte de dimineaţă, dealurile din jurul oraşului refăcând traseele copilăriei, printre poienele de ferigi şi pe sub râpile cu vizuini de viezuri. De fiecare dată, la întoarcere, treceam pe lângă casa din Aranghel a preotului Marian, căsătorit cu Aritina, sora mai mare a maică-mii (Titina). Într-una din zile, m-am hotărât nu ştiu cum, să le fac, coborând de pe Capela – o vizită. Era numai mătusă-mea acasă şi avea treabă la bucătăria din vale. Singur şi cam obosit, am dat cu ochii de biblioteca impozantă a celui care, pe vremuri, fusese un eminent profesor de istorie la seminarul din Vâlcea şi care, decăzut şi alcoolic, devenise în anii lui din urmă „popa Marian din Aranghel". Am trecut mâna peste câteva volume

soioase încercând să văd ce scrie pe cotoarele lor. Primul pe care l-am tras afară avea o copertă cărămizie pătată de grăsime pe care nu era imprimat nimic. Deschizând fără prea mare interes cartea, am văzut că era vorba de *Didahiile* lui Antim Ivireanul, într-o ediţie din 1906, pregătită de Melchiselec. Răsfoind-o, am băgat de seamă că mirosea a mâncare stricată şi că era plină de semne de creion chimic şi de acolade pe marginea albă a paginii. În dreptul unei acolade, care îmbrăţişa un fragment final de predică, cineva scrisese cu creionul chimic muiat în gură: „Pe asta o iau pentru Duminica Tomii“. Curios şi amuzat, am parcurs şi eu fragmentul. După câteva rânduri eram năucit de vigoarea şi nobleţea frazelor, de strania lor actualitate. Am deschis apoi la întâmplare tomul: aceeaşi senzaţie de miracol. Mai citisem în studenţie fragmente din Antim citate în *Istoria limbii literare*, dar acolo unde eram acum, în semiîntunericul bibliotecii şi în starea în care mă găseam, ele m-au copleşit. E greu să recunosc aici, dar m-au podidit lacrimile. Asociam frazele uimitoare, stilul acela mirobolant, cu destinul tragic al autorului, şi deodată am simţit o dorinţă irepresibilă de a mă ocupa de scrisul acestui prelat care, străin fiind, făcuse limbii române un astfel de incomparabil dar.

Primul lucru pe care l-am făcut, odată ajuns la Craiova, a fost să-i dau un telefon lui M. Ciobanu – prietenul meu, care era acum redactor la ESPLA. Pus la curent cu intenţia mea, entuziasmat, m-a chemat urgent la Bucureşti şi, când am intrat în biroul unde lucrau încă trei redactori, m-a pus pe un scaun şi a început – solemn, cum nu fusese niciodată – să-mi ţină o predică: „Că editura nu publică decât în mod excepţional debutanţi, dar el, fiindcă suntem prieteni şi crede în mine – face o excepţie“ etc. etc. M-a pus să semnez un contract de editare şi nu s-a abţinut să nu-mi repete să nu-l fac de râs că el n-are vechime şi se simte printre bătrânii rechini din editură – un tolerat. Ce e bizar e că l-am luat în serios şi, simţindu-mă vulnerabil, m-am ferit să-i ironizez

pledoaria ridicolă – nedemnă de nişte prieteni la toartă, cum eram.

Ce a urmat e greu să rezum şi nu cred că am norocul să fiu crezut. Altceva în afară de 8-10 scrisori banale expediate părinţilor, 4-5, patetic-ridicole, viitoarei soţii, 2-3 articolaşe prin reviste şi câteva comunicări, nu mai scrisesem până atunci. Eram ce s-ar putea numi – un belfer universitar, ironic, şarmant uneori, bun profesionist, ştiutor de carte şi cam atât.

Pe scurt, în faţa unor texte scrise cu aproape trei veacuri în urmă, dar care reprezentau un spectacol stilistic în sine, demn de secolul meu, mă găseam eu, cu vorbele mele puţine şi împiedicate şi frazele mele aptere. La mijloc, între cuvintele lui Antim şi cuvintele mele, m-am văzut cum eram – nătâng şi superficial.

Au urmat 8 luni de muncă fără istov: liste nesfârşite de sinonime de uz personal, încercări, abandonuri disperate, reluări de fraze, ştersături peste ştersături, foi mototolite, furii de moment şi de durată. Mi-am pierdut tabieturile, somnul de după-amiază, vacanţele, amicii de gargară şi de escapade şi chiar prietenii apropiaţi (care mă ştiau expansiv), întristaţi de evoluţia mea şi de tăcearea mea urâcioasă, şi poate speriaţi că mi-am pierdut cumva minţile.

M-am hotărât să nu mă bărbieresc decât la terminarea unui capitol, aşadar, atât de rar încât la facultate, unde ajungeam doar să-mi ţin seminariile spre a o zbughi înapoi – mă considerau într-un doliu prelungit după cineva foarte apropiat. Singurele momente luminoase erau acelea în care izbuteam o frază şi alergam să-i comunic isprava soţiei şi să i-o citesc. Cum s-o fi simţit şi ea în tot acest răstimp al „schimbării mele la faţă“, când înseşi moleculele fiinţei s-au modificat – nu pot decât să-mi închipui.

Într-o bună zi, când simţeam că mă apropii de sfârşit, mi-am luat foile într-o geantă şi ţinând-o tot timpul călătoriei până la Bucureşti sub braţ, am bătut

la uşa biroului lui M. Ciobanu. Şi-a scos ochelarii şi m-a întâmpinat cu simpatie:

— Ce-i cu tine pe aici?

— Am adus cartea.

— Care carte?

— Cartea pentru care mi-ai făcut contractul!

A rămas descumpănit câteva clipe, după care a izbucnit în râsul lui ştrengăresc, inconfundabil.

— Hai să văd ce ai acolo!

S-a uitat repede cu ochii celui ce va fi cel mai exigent redactor de carte din România peste câteva file alese la întâmplare şi peste Cuprins şi mi-a zis scurt:

— Acum hai să-ţi fac contractul... cel adevărat.

Omul acesta – viitor mare prozator – se pricepea la oameni. Celor ca mine le întindea cursa şi provocarea Contractului fictiv. Din uimirea lui am dedus că mă numărasem printre cei care căzuseră la testul hărniciei. Mă trecuse la rebuturi.

*

30 iunie 1997

Faptul incontestabil că suntem împinşi de un mecanism misterios să traducem muzica în imagini vizuale confirmă, în felul lui, vastul câmp de posibilităţi al expresivităţii involuntare.

17 iulie 1997

Invitat de tânărul avocat Alin la Tribunalul Vâlcea (unde nu fusesem niciodată), am intrat în camera în care se aflau birourile judecătorilor sau ce erau ei. Domnii aceia erau relativ tineri şi nu păreau să fi terminat de mult facultatea, căci erau joviali şi puşi pe şotii. De nu cumva optimismul le venea din sentimentul de siguranţă pe care îl dădeau câştigurile şi plaja uriaşă a proceselor de după revoluţie. La un

moment dat, a intrat pe uşă, împinsă de cineva, o băbuţă cu ceva straie ţărăneşti pe ea şi cu mişcări şi aspect de oligofrenă. Cel ce o adusese de afară – un avocat începător, probabil, care avea nevoie să consulte capetele luminate ale justiţiei vâlcene – a rezumat cazul. Băbuţa voia să înfieze o fată tânără din sat pentru a o putea apoi căsători cu un nepot. – „Să nu se înstrăineze pământul sau cam aşa ceva“, a adăugat avocatul, nu ştiu de ce, uşor jenat. Din ce am dedus, cererea conţinea un amănunt surprinzător care a provocat întâi un schimb de zâmbete şi şoapte şi apoi un soi de veselie băşcălioasă generală:

— Şi, după aia, zise unul, dacă-i căsătoreşti în familie, nu faci păcat? Ce o să spună popa din sat că-ţi dai fata după nepot?

După câteva clipe de tăcere, s-a auzit o voce neaşteptat de cristalină de sub baticul tras pe ochi:

— Lasă, maică, ce zic popii, că de 2000 de ani încurcă lumea!

Vesela societate a amuţit şi nu s-ar zice că nu m-a umplut de plăcere acest pragmatism latin dispreţuind fantasmele religiei, această mică revoltă a fondului nostru păgân.

August, 1997

Gombrowicz: „Mi se pare ridicolă suferinţa în asemenea cantitate!“

Dacă, jignindu-ne simţul estetic, excesul de orice fel e în măsură să inverseze efectele şi să modifice atitudinile (chiar şi pe cele din zona binelui şi răului) înseamnă că simţul estetic este *maître-assistant* în multe tranzacţii şi că s-ar cuveni să-i oferim un loc mai important în economía vieţii. Însă, pe undeva pe aici, simt că se află subiectul unor cărţi despre reversibilitate*: revertor ad veterem statum*, despre inversare (*inversio*), despre denaturare. Vezi:

— excesele de violenţă anticulturală ale dadaiştilor, care devin o mărturie involuntară de respect; poezia, exclusiv senzaţională şi

antinormativă, a avangardei – care devine banală şi perisabilă; excesul de clişee care devine literatură.

*

Cununia lui Gombrowicz îmi pare o combinaţie de două scenarii: *Hamlet* şi *Faust*. Dar, chiar şi în *Faust*, contribuţia imaginativă a lui Mefisto, felul în care dirijează el destinele se aseamănă cu „rezolvările“ din vis sau din starea hipovigilă, cu semicontrolul oniric. Urmările „visului“ dirijat din *Cununia* sunt comparabile cu urmările tragice ale mişculaţiilor diabolice din *Faust*.

Dinamismul inconştient al imaginaţiei onirice se întoarce asupra *eului* spre a-l distruge. Şi, în genere, capcanele răzbunătoare ale producătorilor de destine, inclusiv ale „binefăcătorilor“ umanităţii, ale celor ce cred că pot da o direcţie lumii (vezi *comunismul*).

„Orice devenire dirijată e demonică şi tragică.“ (*Jurnal*, p. 42)

*

Octombrie 1997

Răspuns la o anchetă: Ce părere am, bla-bla-bla…

— Nu mă duc la teatru decât cedând insistenţelor teribilei şi graţioasei domnişoare Cipi, a cărei putere persuasivă derivă dintr-o bună creştere şi o bună credinţă rarissime. Dacă nu am fi smintiţi de clişee culturale, am recunoaşte că genul e prăfuit şi, mai mult, imposibil de modernizat. Întrucât ştiu sau simt instinctiv asta, toţi plusează în chip grotesc: actorii se agită, răcnesc, cabotinizează; regizorii, masacrând textul sau violându-l pe din dos, se opintesc să salveze spectacolul prin valuri de metafore scenice şi printr-un simbolism auditiv sau vizual excesiv; spectatorii, prefăcându-se încântaţi

sau dorind să se ştie încântaţi, aplaudă în disperare şi fără noimă.

Dar să nu mânii pe Dumnezeu, în unele seri, am fost consolat de prezenţa acelui lucru pe care îl aprecia Baudelaire la teatru: lustra, „acel frumos obiect luminos, cristalin, complicat, circular şi simetric“.

26 august 1997

În ciuda conotaţiilor negative, *balcanismul* a fost „reabilitat“ şi absorbit în conceptul de specific naţional. El se numără – cred – printre acele metehne devenite, într-o măsură greu de recunoscut, calităţi (învârteala, adaptabilitatea, abilitatea politică sau economică, aranjismul) în procesul deturnării complexelor noastre de inferioritate în complexe de superioritate. Mitul bunurilor noastre: prostul nostru genial, idolii noştri… oricum mai buni, peştera noastră… mică, dar primitoare.

*

„Eşti cu adevărat vindecat de o femeie doar dacă nu mai eşti nici măcar curios cu cine te uită.“ (P. Bourget)

*

Nevoia de miracol precedată şi condiţionată de presentimentul iminenţei dezastrului şi de nevoia de apocalipsă. Acesta e cadrul general. El are variante din ce în ce mai joase până la banalul: a fost gata-gata, dar… E cadrul general al S.F.-ului, dar şi al religiilor mai viclene, hai să zic mai subtile. La mijloc e vechiul ritual de expurgare (prezent în tragedia greacă). El are nevoie de primejdie pentru minunea depăşirii ei.

16 noiembrie 1997

Într-un interviu de weekend (publicat sub titlul „La vânătoare de iepuri şi de semnificaţii“), Victoria Anghelescu m-a ademenit printr-o întrebare („Dar în literatură ce vânaţi?“), stârnindu-mi zelul speculativ:

„Întrebarea dumneavoastră cade – nu ştiu dacă din întâmplare sau înlesnită de jocul de cuvinte – pe ceva esenţial pentru mine, pe ceva ce, în mare măsură, mă caracterizează. Ca stilistician, la începutul carierei, vânam faptul de stil, ca abatere de la normă. Vânam, ca atare, nefirescul, abaterea, amorful sau diformul, tot ce era prea vechi sau prea nou şi, astfel, diferit. Până la urmă, descoperind *expresivitatea involuntară,* am început să hăituiesc, să gonesc după efectele involuntare ale textelor, dar nu spre a le ucide, ci spre a înmulţi valorile, în numele unui ţinut al expresivităţii. Şi, de ce să nu spun, şi în numele plăcerii mele de a stoarce semnificaţii. Regimul comunist m-a obligat, spre norocul meu, să vânez, la început, numai în anumite rezervaţii, braniştele necercetate, neşitute prea lesne de autorităţi sau neinteresante pentru vânătoarea lor cu copoi. Era vorba de literatura veche. Cred că mă caracterizează, ca vânător de literatură, precizia loviturii, buna organizare a *goanei* (prin metode moderne), împărţirea corectă a prăzii. Nu sunt un răsfăţat. Sunt în măsură să cercetez, să caut şi în locuri uscate, sărace, ocolite de toţi şi detest oferta prea bogată a textelor celebre, încărcate de prestigiu şi râvnite de toţi“.

Ianuarie, 1998

Ce am făcut de fapt în *Sistematică…*? Am pus la dispoziţie unui posibil computer datele unor posibile modelări, permutări, remodelări. Sunt, poate, un soi de programator, dar nu unul mânat de cinism demonstrativ. Nu am făcut-o pentru a-i umili pe poeţi, rănindu-le orgoliul, unicitatea creatoare. Cel mult le educ acel soi de umilinţă care derivă din *sentimentul participării.*

1998

Borges şi delicioasele lui formulări introductive, precum şi frazele care urnesc comentariul:

– „A vorbi despre…nu e de ajuns; eu mi-aş îngădui să afirm…“
– „Mă asigurau cu toţii…“
– „Prima din ele (observaţii) este modestă: o voi mai adânci apoi în cele care urmează“
– „…două sau trei minore desfătări: divertismentele oculare produse de metaforă, cele auditive produse de ritm, ca şi surpriza interjecţiei sau a hiperbatonului…“
– „Greşeala predilectă a literaturii de azi este emfaza.“
– „Cuvintele definitive, cuvintele ce potenţează înţelepciune de prooroc sau de arhanghel, decizii de o neclintire ce trece mult de limita omenească – unic, niciodată, întotdeauna, totul, perfecţiune, desăvârşit – sunt în uzajul curent al tuturor scriitorilor noştri.“
– „A părăsi lumea paradiziacă a sensurilor lui pentru insipida cronică a vieţii constituie o tranziţie plină de melancolie.“
– „Istoria lui Bouvard şi a lui Pécuchet este înşelător de simplă.“

– „Într-un articol menit a aboli ori a descuraja cultul lui Flaubert în Anglia…“

Fără dată

De câte ori aud, invocată pentru a justifica toate crimele istoriei politice a secolului XX, definiţia sovietică (reluată de Plehanov, după Spinoza) a libertăţii, mă întreb dacă nu cumva traducerea nu a deviat sensul iniţial. Este vorba de „necesitatea înţeleasă“ (deci asumată, acceptată) sau de necesitatea cunoscută (conştientizată şi deci stăpânită prin cunoaştere). Conotaţiile de „supunere“ şi de „fatalitate“ pe care le conţine cuvântul *înţeleasă*, în română cel puţin, îmi dau frisoane. Ce perfectă acoperire a crimelor politice!

Mai-iunie, 1999 – China

Adnotări făcute pe un caiet improvizat, cu un pix bont şi delăsător. Nicio veleitate intelectuală, estetică, expresivă. Consemnări grăbite şi prescurtări de cuvinte, fraze abandonate aşteptând o „dezvoltare“ ulterioară. Acum, când le revizitez după două decenii, constat că nu-mi pot aminti mai nimic din ceea dă viaţă naraţiunilor de voiaj: nume, feţe, scene, replici. Nu am cu ce completa. Ca atare, le reînregistrez întregind doar cuvintele prescurtate. Singura excepţie e începutul – scris probabil la hotel, sub impulsul primului, bine cunoscutului prim impuls scriitoricesc.

23 mai 1999

Am ajuns, în fine, la Beijing după 12 ore de zbor. Micii negustori chinezi din Bucureşti cu care am călătorit sunt veseli şi odihniţi. Descălţaţi, şi-au ţinut tot drumul picioarele lor scurte în sus, sprijinite de speteaza scaunului din faţă. Ore în şir, noi, europenii, nu am putut zări decât pădurea lor de picioare şi, pe ferestre, nesfârşitele păduri ale Siberiei străbătute de câte un drumeag *pricăjit*, întrerupt, la 2-300 de km, de câte un cătun la fel de pricăjit. Apoi, dintr-odată, s-a ridicat cortina. Ne-a invadat, într-o lumină paradisiacă, splendoarea câmpiilor nesfârşite de grâu şi verdele proaspăt al bazinelor de orez. Trecusem graniţa şi încercam, poate, uimirea invadatorilor mongoli.

24 mai 1999

Marele Zid. Mormintele dinastiei Ming.

25 mai 1999

Palatul de iarnă

Întâlnire cu scriitorii din Beijing. Cam ca pe la noi, după 1964, adie, şi aici un *venticello* de libertate.

26 mai 1999

Zhengzhou – capitala provinciei Henan. Fluviul Galben – Huang He, copleşitor. Întâlnire cu scriitorii provinciei. Ceremonial, gestică, fraze amintind flagrant de vizitele scriitoriceşti din anii ’70. Ei par să ne situeze într-o nouă şi mai respirabilă etapă istorică, dar tot în socialism. Nici nu ştiu dacă greşesc prea mult.

27 mai 1999

Spre Sud, cu un microbuz Mercedez curăţel. Taxiuri, microbuze galbene, invazie de bluziţe şi pantaloni gri deschis. Biciclete ponosite, supraîncărcate şi cu ataş, conduse voiniceşte de inşi mărunţi şi sărmani. Autobuze late, neobişnuit de late, scorojite, legănându-se nefiresc ca o moaşă comunală. Cartiere nesfârşit de lungi, cu case de un etaj alungite pe zeci – sute de metri şi cu ateliere de reparat biciclete şi maşini. Movile de anvelope ridicate pe pământul negru de motorină şi cu urme de vetre de foc.

– Exploatând fiecare palmă de pământ şi orice oportunitate, pe costişe, în hududoaie, în bazine cu apa la genunchi şi sub un soare năucitor, robotesc femei, cele mai multe în vârstă.

– *Shaolin*. Academia culturală întemeiată în vremea dinastiei Tang.

Templul taoist. Şcolile Kung-Fu cu sute de elevi cursanţi dirijaţi prin megafoane. M-am repezit spre o încăpere mică a aşezământului mânăstiresc indicată de traducător (Gao) drept un wc pentru noi. La ieşire, urmat de Dimi, am trecut, stupefiaţi, pe un culoar în care, de-o parte şi de alta, într-un fel de cuşti fără uşi,

câteva zeci de indivizi aşezaţi pe vine îşi făceau nestingheriţi nevoile, schimbând între ei câte o vorbă. Uimitor cum reuşeşte numărul (factorul demografic) să schimbe stilul de viaţă, regulile de convieţuire, atitudinile, comportamentul social şi viziunea politică însăşi. După patru zile pe pământ chinezesc, aceasta pare a fi tema mea: cum schimbă lumea şi cum a schimbat nevoia de păpică însuşi comunismul. Demografia, puhoiul. Restul, nene, sunt palavre intelectuale. Metafizica teoriilor „specificului naţional“ – un fâs.

28 mai 1999

Spre Luoyang. Confirm impresia: tot ce e de folosit se foloseşte. Cărămizi şi ziduri nesfârşite de cărămizi, care au, din loc în loc, şi ferestre. Nicio pauză între „case“, toate intrările şi toate gangurile folosite (birouri, locuinţe, garaje, magazii etc.). Grâu, grâu, grâu şi iar grâu. Ceea ce ţi se pare iarbă e tot grâul care începe chiar din asfaltul drumului. Bazine pentru grâu pentru a putea fi protejat de vânt. Pâlcuri de copaci cu frunze mici, subţiri şi rare pentru a nu primejdui creşterea şi coacerea. Dealuri despicate pentru a se câştiga pământ şi a se putea săpa lăcaşuri de locuinţe. Din mersul autobuzului nu am identificat nicio veleitate estetică, nici măcar la clădirile ori casele de locuit cu ieşire la şosea.

Se respectă doar câteva reguli elementare de circulaţie. Totdeauna supraîncărcaţi, bicicliştii, având prioritate absolută, ies din ganguri şi intră pe şosele fără să se uite ce vine şi cine vine, căci ei sunt cărăuşii şi aducătorii de marfă. Niciun claxon isterizat. Totul e luat ca atare.

*

Luoyang
– mormintele Tang

– Grotele cu peste o sută de mii de Buddha (Poarta Dragonului)

– Templul Calului Alb – primul templu budist.

29 mai 1999

Provincia Henan (100 de mil. de locuitori)

Culesul grâului – parcele uriaşe în lucru.

Pădurile sunt din curmali, poienile din grâu şi uneori din arahide.

Muzeu: pământ, bronz, aur-fier, caolin, jad, mai ales jad.

Costume de înmormântare din jad.

30 mai 1999

Duminică. Spre provincia Sichuan

Din oraşul Chengdu spre Leshan şi spre templul budist. Am păşit din ţara grâului în ţara orezului. Ca şi dincolo, în ţara grâului, un verde nesfârşit, întrerupt de pâlcuri de copaci dintr-o specie cu frunze puţine şi firave.

Bazinele de orez – care nu sunt dreptunghiulare – au fost adâncite şi pământul, ridicat cu găleţile, a fost mutat alături, unde s-au sădit legume.

Pe fâşia de pământ, neverosimil de îngustă, dintre două bazine păşeşte, fără ezitările echilibriştilor pe sârmă, un bivol tras de un ţăran. Niciuna dintre femeile care robotesc nu ridică privirea. Şi e duminică. Coborând încet pe curbe, observăm, stupefiaţi, că şi văile sunt acoperite de bazine înguste de orez, iar prin păduri, poienile care ne îmbată privirea sunt „poiene“ de orez. Toţi versanţii dealurilor din jur sunt tăiaţi şi cultivaţi pe curbe de nivel. Tot ce pare, de departe, natural se dovedeşte ieşit tot din mâna omului. Suntem contrazişi în toate aşteptările noastre carpatine.

Se ţin lanţ, pe post de sate, oraşe cât Craiova sau Iaşi asaltate de femei, de bătrâni, de ţărani ducând desagi uriaşi pe străzile străbătute de autocamioane

care stau să crape şi mai ales de biciclete. De biciclete fără de număr şi, fără excepţie, legate de cărucioare şi de trăsurici în care stau, strâns lipiţi unul de altul, câte doi-trei copilaşi agili cu ochii vii. Totul, aici, e „pe deşelate“.

– Am ajuns, spre după-amiază, la aşezământul budist aflat într-un loc privilegiat, în punctul de întâlnire a trei mari afluenţi ai Fluviului Albastru – Yangtze.

– Un parc ademenitor adăposteşte câteva temple dedicate lui Buddha, lui Buddha cel fericit. Vegetaţie luxuriantă şi o binecuvântată umezeală tropicală.

– Urmăriţi obsedant de sunetul gâfâit al unei păsări care accelera în crescendo, ca într-un film porno sau, mă rog, ca într-o împreunare juvenilă printre tulpinile elegante de bambuşi.

– Oferind buricul fidelilor sau numai adepţilor, cei câţiva Buddha lascivi şi burtoşi, aşezaţi pe o rână, şed şi băs învăluiţi de mirosurile emanate de mănunchiurile de santal aprinse de credincioşi. Nu am putut inhala scena din pricina turiştilor gălăgioşi din Hong-Kong veniţi să cunoască minunile ţării-mumă.

– Pornit de jos, de la malul fluviului vijelios, sculptat în pereţii verticali ai muntelui – cel mai mare Buddha din lume: 3,3 m gura; 8 m talpa piciorului; 70 m înălţime. Expresie tăioasă ironică.

– Atraşi de umezeala blândă a locului am rătăcit printre pagode şi mici temple scufundate în verdeaţă. Am fost treziţi din transă de insistenţa ghidului de a vizita muzeul închinat lui Go Mo-jo, cel care, ca şi Sadoveanu, a pornit scriitor şi a sfârşit unealtă.

– Mă aflu, după cinci zile, în plin proces de revizuire a perspectivei: 1. suntem, undeva în Europa, o naţiune mică, un pic ridicolă, cu pârţaguri şi idioţii; 2. Explozia demografică mondială şi împuţinarea resurselor ne vor obliga să ne întoarcem, spăşiţi, la Marx.

31 mai 1999

Spre Chengdu ne-am oprit la Templul celor trei Su: Su-Xun, Su-Shi, Su-Che. Alte temple cu destinaţie surprinzătoare: Templul poeziei şi al poetului; un templu închinat unui Prim-ministru; un templu închinat celor trei prieteni războinici.

Am numărat doar trei câini în tot oraşul. Păreau francezi în refugiu, în 1940, osteniţi de fugă. Glume pe seama pasiunilor culinare chinezeşti.

1 iunie 1999

Spre Chengdu Dujiangyan, spre barajul construit pe la 200 î.e.n., de Li-Bing, geniul care a deviat afluenţii lui Yangtze spre câmpiile Chinei, dându-le viaţă. Un teleferic ne poartă peste această construcţie uimitoare, care a izbăvit China. Nu pot verifica datele oferite de traducător, dar, dacă e aşa, ar fi trebuit să fie glorificat, poate zeificat.

– Templele taoiste. Cumpărături în centrul comercial, unde auzi vuietul noii Chine, viitoare putere mondială.

– Masă de adio fabuloasă: 100 de feluri de mâncare pe mesele circulare suprapuse, dar şi 100 de discursuri. Toată lumea veselă: o vizită oficială care le-a dat şansa unei petreceri pe gratis. Afară, freamătul mulţimii unui oraş de 10 milioane de locuitori: biciclete în haită, fete izânite, provinciale scâlciate de muncă, ţărănci venite de curând la oraş, mândre de noul statut. Fiind singurii străini în oraş, suntem priviţi cu curiozitate. Televiziunea ne-a prezentat ca pe reprezentanţii unui popor cu vechi legături de prietenie cu China. Am auzit într-un părculeţ de cartier, un copilaş pronunţând, ajutat de mămica, cuvântul magic *Lománia*. Avea, ca şi ceilalţi copii din parc, un fel de chiloţel fără funduleţ, pentru situaţii presante. Simţul practic, uluitorul simţ practic al chinezului, nestânjenit de fiţe, precepte şi pudori inutile.

2 iunie 1999

Spre Shanghai – spre viitor

Oraşul – partea nouă, cu zgârie-nori sticloşi şi autostrăzi suspendate ne spune cum va arăta, într-un deceniu, China. Este construit pentru alt popor, unul care se naşte acum. Am prins, cred, o ultimă secvenţă interesantă şi insist să o înregistrez.

– Simptomatic: ieşind din modernul hotel unde suntem cazaţi, am luat-o spre partea veche a oraşului şi, firește, spre muzeu (muzeul oraşului). Şi aici, ce să vezi? Pe terasa din faţa muzeului, dintr-un difuzor scorojit, aşezat aproape de intrare, ieşeau sunetele răguşite ale unui şlagăr american şi câteva zeci de cupluri de bătrânei exersau, cu mişcări greoaie, paşii unui dans modern, supravegheaţi de un instructor de dans.

– Străinii sunt încă o prezenţă exotică. Nu simţim nicio aversiune, dar suntem priviţi ca la zoo. Fiind însetaţi tot de trecut, intrăm cu elan în muzeu. Care muzeu e dedicat obiectelor de bronz din Epoca Bronzului şi celor de porţelan dintr-o ţară care ar fi trebuit să se numească „a porţelanului“.

– Instrumente de tortură din bronz, vase de vin de la sfârşitul dinastiei Shang (sec. XIII-XI î.e.n.) zoomorfe, cu ugere de vaci şi animale fantastice; vase de spălat pe mâini cu peşti, gâşte, raţe (un dar făcut soţiei la 770 î.e.n.), clopote muzicale.

– Obiecte de bronz din perioada statelor războinice: un bivol cu trei vase încorporate, o spadă de bronz (tehnică necunoscută), tobe uriaşe de bronz, vase de mâncare zoomorfe, instrumente muzicale, vase făcute în etape (simbol al puterii) epoca Shang, sec. XIII î.e.n., vase de ceremonii de 200 kg, pe trei picioare puternice.

– Câteva minute în şir nu mi-am putut lua ochii, închipuind ipoteze şi motivări fantasmagorice, de la câteva vase din argilă şi porţelan, care ar fi putut fi expuse la noi ca vase de Cucuteni. Leite.

– Intrăm uimiţi în regatul mirobolant al porţelanului: statui în trei culori (din timpul dinastiei Thang), sec. VI-VII d. H. (folosite la înmormântări).

– Un extraordinar căpătâi pentru mort, din porţelan. Porţelanuri albe cu desen fin (960-1100), porţelanuri cu flori albastre făcute la căldură foarte mare, cu tehnică specială, un vas de porţelan cu dragoni albaştri (Ming), un vas cu peşti roşii, vase de porţelan cu sugestii metalice (1790 Qing) etc.

– Vizită la teatrul din Shanghai, cel mai mare din Asia, ni se spune. Modern, dar nu sofisticat, de un alb neîmbietor, de porţelan. Trei săli imense. Cea mai mare pare a fi destinată şi şedinţelor (fotolii roşii, poziţionate *à la* Sala Palatului). Nu e exclus să le fi împrumutat câteva idei arhitecţilor chinezi, căci am tresărit, nu o dată, trecând pe lângă blocurile muncitoreşti din cartierele mărginaşe.

– Afară – o căldură leşinată. Aşa încât întâlnirea cu numeroşii scriitori chinezi ai acestei regiuni mi s-a părut agreabilă.

4 iunie 1999

Satul Zhouzhuang – o Veneţie chineză. Printre casele cu pridvoare spre canal, casa cu 200 de oameni („a boierului“), cu odăi separate pentru servitoare, pentru servitori şi cu… *locul de privit* al fetelor. În afara canalelor, de-a lungul cărora se înalţă căsuţele modeste, dar organizate simplu şi eficace, ale ţăranilor, o mulţime de bălţi mari şi mici, cu numeroase beţe care, înfipte în diversele părţi ale suprafeţelor cu orez, marchează ceva ce ne scapă. Din motive pe care le bănuim, nu se vede nicio pasăre pe baltă sau în aer. Pe când părăseam, pe o căldură infernală, mica Veneţie rurală, am zărit, la vreo 50 de m de şosea, o bătrână cu rochia suflecată şi scotocind cu mâinile băgate până la umeri în apa iazului cu orez. Era singură, nesfârşit de singură. În microbuzul nostru cu aer condiţionat ne dădeam duhul de căldură, o căldură lâncedă, cleioasă.

5 iunie 1999

Templul lui Buddha de Jad. Fumigaţii, rugăciuni, mătănii, mănunchiuri de santal şi tineri călugări budişti, băşcălioşi şi guralivi, ca nişte seminarişti români în pauzele cursurilor.

*

Urmărit în avion la întoarcere de câteva imagini:

– Râsul chinezului: brusc, brutal, imprevizibil, ca al unui om care se reţine prea mult şi deodată, pe neaşteptate, erupe.

– O bicicletă pricăjită cu 10-15 scaune de bambus pe ea.

– Cei 4 saci de rafie şi plastic prinşi, cu bretele, pe spatele unor bătrânici.

– Aspectul nesănătos al pielii femeilor.

– Mirosul persistent de peşte prăjit în mirodenii la miile de focuri improvizate pe marginea străzilor.

– Evidentele asemănări cu mentalitatea vieţii noastre literare de după 1964: îndrăzneli reticente, deschideri neaşteptate, simulări de gesturi care simulează libertatea.

22 decembrie 1999

Se împlinesc zece ani de la revoluţie. E timpul, cred, să consemnez întâmplările acelei zile care, repovestite tot de mine peste încă un deceniu, vor căpăta, cu siguranţă, reverberaţii măreţ-nostalgice.

După o noapte în care am răsucit, la nesfârşit, butoanele celor două aparate de radio din casă, pe la 11 am plecat spre centrul Craiovei. Am intrat într-o coloană venită de la Electroputere şi alcătuită mai mult din femei amărâte, cu basmalele trase pe faţă, tăcute, înfrigurate, cu ochii în pământ. Din mulţimea dezlănţuită din faţa clădirii judeţenei de partid, unde pătrunseseră deja câţiva inşi mai curajoşi şi unde se afla, de ceva timp, armata, s-a desprins şi s-a apropiat de mine actorul Colan de la Teatrul Naţional. A stat

lângă mine pe tot timpul mitingului, unde ne-am dat duhul urlând cuvântul magic „Libertate!“. Şi ne-am răcorit privind la zborul cărţilor roşii aruncate de la balcon de cei intraţi mai devreme în clădire. Mi-am dat seama ce înseamnă să fii actor la T.N., din felul în care s-au purtat cu el – şi, pe lângă el, şi cu mine – ofiţerii de la intrarea din lateral-dreapta a judeţenei. Numai nouă ne-au dat voie să urcăm pe nişte scări întortocheate spre un fel de hol mai mare unde am fost legitimaţi sumar, căci actorul fusese, din nou şi imediat, recunoscut. Am fost dirijaţi spre o sală ce părea a fi fost repartizată mai demult de partid reprezentanţilor sindicatului. Câteva zeci de priviri s-au fixat asupra noastră când am deschis uşa. Nu am recunoscut niciun student printre ei, căci studenţii erau în vacanţă. Erau doar tineri, tineri muncitori asudaţi şi cam descumpăniţi, puţin înfricoşaţi parcă de ceea ce fac. Plutea în aer mirosul inconfundabil de transpiraţie al spaimei şi, când am fost prezentat – cu exagerări şi hiperbole patriotice – de actor, am simţit că se uitau la mine ca la un ins providenţial, venit, la vreme, să organizeze şi să conducă.

Trec peste procesele de conştiinţă pe care le-am avut în clipele de atunci, când eram privit cu un soi de speranţă mesianică. Aveam un copil de 6 ani, câteva cărţi de scris şi un oraş de 400 de mii de locuitori fără lumină, căldură şi hrană. Nu mă simţeam în stare să-mi schimb biografia la 50 de ani. Şi, de altfel, nici nu am avut timp să mă justific căci cineva a intrat impetuos pe uşă şi ne-a invitat, pe mine şi pe actor, în altă încăpere, unde am dat cu ochii de Tudor Gheorghe, de regizorul Cornişteanu, de un vechi prieten şi coleg de la istorie, Jean Pătroiu, şi de câţiva ofiţeri, între care vreo doi sau trei manevrau o cameră de luat vederi. Televizoarele de pe hol şi din cameră atrăgeau priviri şi stârneau exclamaţii sau comentarii în *sotto voce.* Uşile se închideau şi se deschideau, dar noi, cei câţiva aşezaţi la o masă lungă, eram hotărâţi să compunem o proclamaţie. Poate că o proclamaţie se gândeau să producă şi cealaltă „grupare“ de forţe, aflată, cum am

auzit mai târziu, într-o altă sală de şedinţe a partidului, la câţiva metri de a noastră. Eram la o margine a mesei celei lungi, dar m-am simţit somat să redactez câteva fraze după ce mi s-au pus, mie şi nu altcuiva, în faţă, câteva coli albe. Am găsit prin buzunare ceva de scris, dar uitasem, luat pe sus de evenimente, ceea ce era mai important – ochelarii. Cineva mi-a arătat, peste ani, o fotocopie a textului. Scrisul era al meu, dar literele mi s-au părut neverosimil de mari. În chip surprinzător pentru mine, nu erau prea multe ştersături şi mă gândesc acum că aveam ceva în minte înainte de a-l pune pe hârtie. Auzisem, repetată de câteva ori la Europa Liberă, cu ceva timp în urmă, o proclamaţie redactată la Praga, pentru un For al libertăţii, şi îmi plăcuse. Deodată, după ce citisem, cu glas tare, „Proclamaţia de la Craiova“, am băgat de seamă că, foarte aproape de scaunul meu, se găseau nişte cizme bine lustruite. M-am întors spre cel ce se afla în ele şi l-am întrebat brusc şi cu anume hotărâre de revoluţionar:

— Dar generalul Roşu unde e? De ce nu e, aici, cu noi?

Îl cunoşteam pe general din descinderile lui agreabile la Universitate, unde venea să pună pile. Era scund, vioi, simpatic şi iubitor de filoloage.

— Vă raportez: de câteva zile tovarăşul general nu se simte bine. E acasă, la pat.

Nu ştiu de ce – m-au apucat dracii. Am realizat că şmecheraşul de general ştia sau intuia că lucrurile pot lua oricând o întorsătură dramatică. Că era de-ajuns ca o singură unitate de tancuri, fidelă lui Ceauşescu, să pornească de la Târgovişte, să vină spre Bucureşti şi să deschidă, fie şi ostentativ, focul, pentru ca totul să sfârşească dramatic, cu sute de arestări şi execuţii.

— Vă rog să-i daţi acum un telefon, să se prezinte aici urgent. Şi dacă nu se prezintă, am zis încruntat şi pe un ton pe care nu mi l-am mai regăsit vreodată în viaţă, vă numim pe dumneavoastră comandantul armatei a doua.

Puţin descumpănit, aghiotantul generalului – căci mi s-a spus apoi că asta era – a dispărut de lângă noi, a intrat pe o altă uşă, şi nu l-am mai văzut. Peste 20-30 de minute, s-au auzit, afară, în piaţă, ţipete şi, printre ele, strigătul – *Vin securiştii!*. Sosise, de fapt, generalul, într-o limuzină neagră, adică de culoarea asociată descinderilor de sus. Cam tot atunci a intrat cineva pe uşă şi ne-a spus, emoţionat, că a fost otrăvită apa din conducte şi fântâni. M-am uitat spre Tudor Gheorghe şi ne-am hotărât din ochi să ne punem în gardă familiile. Când am ieşit, câteva cucoane de la balcoanele blocurilor din spatele judeţenei (despre care voi afla că fuseseră repartizate familiilor de securişti), strigau înfocat spre trecători că s-a otrăvit apa. Pe Silozului – pe unde am luat-o spre blocul nostru – la porţile curţilor, femeile vorbeau despre apa otrăvită, iar eu, alergând spre casă, m-am gândit, ca variantă, la fântâna bisericii de pe Înfrăţirii. Acasă mă aştepta, la uşa blocului, taică-miu, care, rămas văduv la bătrâneţe, stătea mai mult pe la noi, învăţându-l pe Dominic cam tot ce ştie, până astăzi, despre plante şi animale. Mi-a spus că a auzit de otrăvirea apei şi că i se pare o chestie gogonată, o găselniţă scoasă de cineva şi că, din ce văzuse la televizor, ceva nu miroase bine. Seamănă – zicea – cu zvonistica de la alegerile din 1946. Fiu-meu se juca prin casă cu nişte cuburi, ignorându-ne complet. A arătat spre el şi, cu o voce pe care nu i-o recunoşteam, mi-a şoptit – ai grijă de voi şi de el, că ştii că a venit pe lume greu şi târziu. Nu m-am mai întors la clădirea judeţenei de partid. Am auzit că pe Tudor, mai spre seară, l-au luat de acasă pe sus craiovenii să-i reprezinte şi să le cânte de la microfonul din piaţă. În frunte cu un anume profesor Nisipeanu, „echipa“ care acţiona în paralel cu noi, cei din sala sindicatului, luase puterea şi fusese binecuvântată de Iliescu prin telefon. Începuse cavalcada interminabilă a discursurilor înflăcărate pe care le pronunţau în faţa mulţimii fel de fel de neaveniţi şi destui indivizi cu păcate securistice, pe care le doreau uitate. Am auzit, mai târziu, că sosirea,

la somaţia noastră, a generalului Roşu, în limuzina lui neagră, speriase de moarte lumea adunată în piaţă, care s-a învălmăşit, s-a călcat în picioare, încercând să fugă din faţa „securiştilor“. Câţiva au fost internaţi cu fracturi. Aşadar s-ar fi zis că sunt cel care a provocat primele victime ale revoluţiei craiovene. Noaptea au început primele împuşcături şi isteria, întreţinută de o zvonistică pe cât de gogonată, pe atât de credibilă, care a durat o săptămână şi ceva, provocând destule victime inocente.

Iulie, 2015. Complementum

După 10 ani şi mai bine, la un doctorat fiind eu la Craiova, cineva a venit la mine, mi-a spus că vrea să scoată o carte, că a cercetat documentele şi arhivele revoluţiei craiovene şi mi-a făcut cadou două role cu filmul revoluţiei. La Bucureşti l-am pus pe Dominic să le ruleze şi să-mi aleagă scenele mai interesante. La un moment dat, a venit şi m-a chemat din biroul de lucru, în camera cu televizorul, să-mi arate ceva şi să aud ceva. Unul din operatori i-a şopti din spate celui ce mă filma, în timp ce redactam „Proclamaţia“ – „mai ia-l pe ăsta încă o dată şi cu încetinitorul!“.

2001. Sărbătorile Pascale

Bilanţ (poliţie):
– Elev ucis de un coleg (prieten) la Constanţa, pe când ieşea de la biserică, în Noaptea Sfântă;
– Poliţist prins la furat în casa preotului;
– Zece omoruri, cinci tentative de omor, 62 de furturi şi tâlhării, un înjunghiat în piept în drum spre casă (în timpul unei altercaţii);
– „Bolovan“ şi-a tăiat părinţii în Sâmbăta Mare;
– Un bărbat ucis (tot într-o altercaţie) în noaptea de Înviere;
– 67 de accidente rutiere soldate cu 8 morţi şi 60 de răniţi.

Bilanţ (Spitalul de urgenţă Floreasca, Spitalul Pantelimon, Spitalul Universitar):
– 20 de tentative de sinucidere în ziua de Paşti;
– 17 persoane în comă alcoolică;
– 2 tineri drogaţi cu heroină, 4 cu diazepam şi alcool;
– 18 persoane căzute în stradă;
– 14 tentative de sinucidere cu medicamente (dintre care: o tânără cu insecticid, un bărbat de 40 de ani autoînjunghiat cu un cuţit);
– Marta şi-a înjunghiat bărbatul în gât;
– Bătrână lăsată să moară în frig în noaptea de Înviere la Arad.

21 ianuarie 2002

Celor ce se fudulesc cu trecutul nostru şi cu capacitatea poporului de a-şi croi destinul le reamintesc că mai nimic nu s-a făcut la noi fără un imbold, un impuls sau un exemplu străin: revoluţiile europene (la 1848), schimbările din structura conducerii politice sovietice (prin decese, lovituri de palat, modificări, fie şi aparente, de atitudine etc.), revoltele anticomuniste europene (1989), frica de mătuşa Europa, azi.

Martie, 2015. Complementum

– Zilele acestea, câţiva parlamentari au avut o zvâcnire de demnitate, un moment de mândrie naţională. Aflaţi sub ameninţarea pierderii imunităţii şi a unor procese, şi-au bombat piepţii şi au pronunţat fraze ţanţoşe de felul: „Dar mai lăsaţi-ne cu Europa asta!“ sau „Nu ne interesează ce zic ambasadele!“.

22 ianuarie 2002 sau oricând

Unde s-au forjat caracterele jurnaliştilor români (vedete, mai nou, de televiziune mult mai bine cunoscute decât oricare scriitor în viaţă)? Ei bine, unde dacă nu la ziarele propagandei Partidului (*Scânteia tineretului*, mai ales) dar şi la ziarele şi televiziunile propagandei mogulilor, foşti activişti şi securişti.

Ianuarie, 2002

O scenă pe care o zăresc de pe fereastra camerei mele de lucru şi care, de aproape o săptămână, se repetă, întocmai, zi de zi: câţiva copii veniţi de la

şcoală, cam aceiaşi, se opresc la o băltoacă din marginea drumului dintre blocuri, străduindu-se să spargă gheaţa de peste noapte. Se învârtesc turbaţi în jurul ei, ca într-un soi de sminteală, alunecând, căzând, intrând până la gleznă în apă, robotind tăcuţi, fără niciun sens şi fără nicio raţiune. Şi asta în fiecare zi. Mi-a fost imposibil să nu mă gândesc la felul în care omenirea, împinsă de un soi de demenţă, îmbrăţişează cauze false şi persistă să le ducă la capăt.

Septembrie 2005

Nu am dat prea multe interviuri în viaţă şi, multă vreme, m-am şi ferit să le dau. George Arion a ştiut să mă „stoarcă“ şi a făcut-o elegant şi eficace. Câteva lucruri spuse în interviu au aerul unei confesiuni de jurnal şi de aceea le şi fac loc aici.

— *Cum era Eugen Negrici înainte de 1990? Ce gândea? Cui îşi împărtăşea gândurile? Avea un cerc de prieteni în care avea încredere?*

— În anul lichidării casei părinteşti am luat cu mine de la Râmnicu-Vâlcea fotografia de pe panoul de absolvire a liceului: un adolescent de nici 17 ani priveşte într-o parte, atins de o tristeţe nefirească. Atunci când am făcut fotografia aceea nu aveam nicio îndoială că dosarul meu de fiu de ofiţer deblocat – şi care scăpase printr-o minune, până atunci, de puşcărie – nu va putea trece de sita serviciului de cadre al Universităţii. Am parcurs studenţia sub teroarea precauţiilor infinite, îngenuncheat în fiecare zi, de spaima de ce mi se poate întâmpla dacă voi îndrăzni să fiu o dată, o singură dată, eu însumi. Dacă adun şi anii de tăcere, de disimulare, de veghe şi de autocontrol de după terminarea facultăţii, ajung la o cifră care îmi spune că sunt creaţia fricii politice şi că tot ce am izbutit să fac a fost pentru că am ştiut cum să lucrez în tranşee şi pe ascuns, departe de lumina curioasă a miradoarelor.

— *Cum era viaţa universitară?*

— Domeniile pe care mi le-am ales ca universitar – mânat mai curând de instinctul conservării decât de pasiune – au fost acelea ferite de imixtiunea politicului şi prea puţin expuse ideologiei: la început lingvistica, apoi stilistica şi literatura veche. Tocmai pentru că nu puteam săpa în altă parte, am săpat, cu un fel de deznădejde fertilă, acolo. Evident, am redus, pe cât mi-a stat în puteri, „ieşirile la rampă“, evitând cenaclurile – mai pline de iscoade

decât de scriitori –, prieteniile gălăgioase, bericile cu binecunoscutul grup al geniilor de provincie şi am jucat, cu destul succes, la început, rolul naivului, iar apoi, pe acela al frivolului. Micile hibe „dădeau bine“ în ochii unui regim care prefera supuşii cu conştiinţa uşor şifonată. Asemenea „vicii“ acceptabile (între care se număra şi pasiunea vânătorii), precum şi faptul că „îmi vedeam de treabă“, cum se spunea atunci – adică mă feream să scriu lucruri care să trezească vigilenţa organelor –, mi-au asigurat o carieră fără derapaje, cu promovări la vreme, jenante, într-un fel, pentru mine care ştiam că, la Bucureşti, N. Manolescu era, la cincizeci de ani, încă lector. Devenise instructiv ceea ce se întâmpla, de regulă, cu cei care se simţeau tentaţi să comită câte un gest politic eroic: după numai câteva zile, strânşi cu uşa de autorităţile care ştiau să le scotocească dosarele, eroii noştri, speranţele noastre publicau dezminţiri şi ofereau mielul răscumpărării sub forma unui text libidinos de proslăvire a înţelepciunii conducătorului. Şi, după alte puţine zile, ne era dat să aflăm că deveniseră chiar uneltele regimului. În consecinţă, nu altfel decât alţi mulţi intelectuali din ţară, am găsit cu cale că e mai onest să lucrezi în tăcere, să nu oferi puncte de acroş „organelor“. Şi fără să ajungi să scrii şi să faci ceva de care să-ţi fie, mai curând sau mai târziu, ruşine. Nimic deosebit: a fost situaţia tipică a acelei categorii de intelectuali care, în condiţiile date, a vrut să-şi justifice existenţa fără să şi-o complice.

— De ce v-aţi ales Antim Ivireanul şi cronicarii ca subiecte ale cărţilor de început? Cercetarea lor constituia un refugiu?

— Sunt înclinat, astăzi, să văd în acea iniţiativă consecinţa explozivă a istoriei deziluziilor mele legate de experienţa criticii de întâmpinare. Cele câteva luni în care am semnat cronici literare în revista *Ramuri* au reuşit să mă facă să privesc cu suspiciune mărită acea „meserie“ clientelară care oferea satisfacţiile orgoliului şi ale puterii în puţinele locuri unde un intelectual le putea încerca atunci:

politica notelor bune şi a notelor rele, împărţite, cu aplomb şi superbie, necunoscuţilor, începătorilor şi, în genere, tuturor celor care nu aveau în spate fie propriul trecut, fie numai pe cineva sau ceva anume. În climatul de corupere a tuturor formelor gândirii, de degradare funciară a spiritului critic, de laşitate intelectuală, de lene şi toleranţă faţă de falsificările datelor artistice, presa literară acumulase – să ne amintim – o masă uriaşă de generalităţi politicoase şi de erori convenabile. M-am numărat, tocmai în acest răstimp, printre cei câţiva recenzenţi cărora li se părea de neiertat – atraşi cum erau în procesul polarizării artificiale a culturii – să nu apere şi să nu promoveze, de cele mai multe ori în exces, textele celor loviţi de Putere ori să nu subestimeze sau să nu le ignore pe cele ale preferaţilor Puterii. Cu cele mai bune intenţii, dezertând pios de la spiritul critic, am contribuit şi eu – într-o măsură greu de precizat – la fabricarea şi perpetuarea unor glorii false, la consolidarea unor ierarhii ce astăzi par cu neputinţă de clintit şi pentru că ieri noi am pus în ceea ce făceam patos şi o elocvenţă perfidă, mimând temeinicia.

Dar a venit, se înţelege, şi momentul în care am simţit nevoia să nu mai ader, să nu mă mai las împins să încerc sentimentele cuvenite şi să împărtăşesc admiraţia generală, când am refuzat să-mi mai educ starea de îngăduinţă ori să mă mai conformez bunului-simţ.

Adăugată la mai vechea mea neîncredere în literatură în general, repulsia faţă de simulacrul criticii de întâmpinare m-a împins să întorc spatele acestei îndeletniciri trădătoare. Fireşte, reacţionând printr-o nouă dezertare.

— *În ce sens?*

— În loc să declar un război necruţător sentimentelor cuvenite, în loc să intru în jocul riscant al deciziei neiertătoare şi al înfruntării bărbăteşti a pericolelor ce pândeau, de peste tot, din peisajul bolnav al literaturii române contemporane, m-am întors cu toată energia spre rezervaţia textelor

primitive, paraliterare sau, pur şi simplu, neliterare în intenţie, cum sunt şi cele de care vorbiţi, unde nimeni nu îmi putea răpi plăcerea cutreierării libere printre ruine, de-a lungul desenelor neobosite ale pereţilor igrasioşi, printre formaţiuni geologice stranii şi miraculoase întocmiri infantile. Adică spre locurile unde, în căutarea sentimentului necunoscut al libertăţii, cel puţin nu mă socoteam expus direct presiunii factorului politic şi înrâuririi grupărilor literare. Mărturisesc că m-am simţit atât de bine acolo, încât nu aş fi revenit niciodată în ţarcul beletristicii „epocii de aur".

Între timp, literatura română contemporană devenea – pe măsura acţiunii hipertrofice şi tiranic-prestigioase a criticii, pe măsura preluării de către şcoală şi universitate a ierarhiilor şi clasificărilor impuse de unul sau cel mult doi inductori de opinie – o tribună cu locuri indicate dinainte, fixate oficial, pe care stăteau personaje pierdute sub mormane de decoraţii.

Dacă mă gândesc bine, reîntoarcerea mea la problematica literaturii propriu-zise a fost impulsionată de acelaşi sentiment sâcâitor pe care mi-l provocau tabloul decăderii spiritului critic, slăbiciunile evidente ale instrumentarului analitic, superbia nefondată a inductorilor de opinie şi vanitatea neghioabă a recenzenţilor, care considerau că simpla parafrazare ingenioasă poate să ţină loc de orice în spaţiul literaturii.

În ochii mei, critica noastră nu era numai ticăloşită în cârdăşii, ci şi lipsită de minime fundamente teoretice, iar statutul ei dezamăgitor devenise obsesia mea cotidiană.

— *În volumul* Poezia unei religii politice*, prezentaţi Răul care ne-a bântuit fără să deveniti pătimaş, vehement, ca un chirurg care ştie că emoţiile l-ar putea stânjeni în desfăşurarea operaţiei. Cum de aţi reuşit să vă distanţaţi de materia de lucru? Incriminarea fără accente inchizitoriale mi se pare mai puternică*.

— Constat că mă manipulaţi şi, ca orice jurnalist de clasă, mă împingeţi spre un singur răspuns, cel inclus în întrebare.

— Au fost scriitorii din anii ’50 păcăliţi? Au crezut cu sinceritate într-o societate „mai bună şi mai dreaptă“? Au fost ei doar momiţi cu funcţii şi alte avantaje materiale? Au fost victime sau beneficiari ai „noii religii“? Cum de s-au convertit la ea şi autori care cunoşteau ce e poezia adevărată?

— Istoria colaboraţionismului românesc – era să zic istoria universală a colaboraţionismului – numără câteva etape distincte, categorii de cedări şi convertiri şi numeroase cazuri particulare de adeziune (trădare stipendiată sau nu, autosugestionări, colaborări benevole sau dictate, adeziuni precoce sau tardive, parţial motivate sau cu totul gratuite). Dar, în spatele acestei diversităţi a „răspunsurilor la stimuli“, se află aceleaşi principii ale manipulării inspirate din tehnicile dresajului prin momeli şi pedepse date la timp. Perfecţionate de decenii în URSS, predate viitoarelor cadre de conducere la Universitatea Lomonosov şi cuprinse în setul de directive oferit de NKVD noilor conducători ai democraţiilor populare, aceste principii şi aceste tehnici au devenit un fel de manual al stăpânirii şi supunerii. În ceea ce îi priveşte pe scriitori, acest set de directive dovedea o cunoaştere adâncă a ambiţiilor, nevoilor şi slăbiciunilor lor.

„Organele“ statului român au dovedit că ne cunosc bine demonii, că ştiu să se folosească de arghirofilia unora, de vanitatea scriitoricească a altora sau a aceloraşi, de tentaţiile gregare, de spaima generalizată, de senzaţia difuză a unei erori din trecut sau din prezent pe care cineva anume ştie să o întreţină. Cine erau cei care au făcut primul pas? Cei ce scriseseră, cu numai câţiva ani înainte, articole împotriva imperialismului roşu (probat de invadarea Finlandei şi de Pactul Ribbentrop-Molotov), cei ce se ştiau bănuiţi a avea simpatii de dreapta, veleitari ignoraţi de critică, câţiva scriitori evrei marginalizaţi sau care îmbrăţişaseră comunismul cu convingerea,

deşartă, că numai el îi poate salva, un număr de tineri mânaţi de gândul – totdeauna entuziasmant – că a venit vremea lor şi s-a ivit prilejul aşteptat al schimbării ierarhiei literare, căci orice schimbare produce, nu-i aşa, un frison de plăcere.

Nu exclud posibilitatea ca, mai ales la începuturile fenomenului convertirii, când mitul egalitarist răspândea încă ceaţă şi chemări difuze, câţiva fii ai sărăciei, „fii ai secetei“ vor fi crezut cu adevărat în ceea ce scriu.

Căci să nu uităm că în spatele ideologiei comuniste se afla, dându-i forţă şi energie negativă, ura de nestins faţă de cel mai bogat şi mai destoinic decât tine, faţă de cel ales, faţă de cel diferit.

— Mulţi dintre ei şi-au repudiat scrierile din anii ’50, s-au „schimbat la faţă“. Cum le priviţi „întoarcerea“ la „uneltele poetului“?

— Nu avem cum să nu privim cu înţelegere şi chiar cu simpatie întoarcerea poeţilor la uneltele lor. Dar orice „schimbare la faţă“ e însoţită de o gesticulaţie abundentă şi psihanalizabilă, de excesele relei conştiinţe. Mai interesantă, ca fenomen psihic, este poziţia celor ce, deşi conştienţi de eroarea în care au zăcut, se sugestionează, căutând, astăzi, să dea luciu şi măreţie porcăriei.

— Cum vă explicaţi că şi după 1965 s-a ajuns, din nou, la o „înflorire“ a literaturii patriotarde, printre promotori numărându-se şi poeţi de talent? Nu te obliga nimeni să scrii poezii cu Ţara, cu Poporul, cu Conducătorul. Mi se pare mai ciudată postura acestora decât a celor care poate – unii şi din pricina tinereţii, a entuziasmului nătâng – proslăveau „noul drum al patriei“.

— Nu şi după 1965, ci abia începând cu acei ani a înflorit o literatură având ca temă patria. Până la începutul anilor ’60 se cântau, cum vă amintiţi, doar cuceririle revoluţionare pe pământul patriei socialiste şi eventual, mai ales la începutul anilor ’50, Patria socialismului biruitor – Uniunea Sovietică. Atunci când Marin Sorescu, stimulat şi protejat de declaraţia din aprilie 1964, a abordat tema patriei, aceasta avea,

la vremea respectivă, farmecul fructului îndelung oprit. Vivificată de mitul patriei primejduite, tema a avut căutare şi a trezit un entuziasm veritabil câţiva ani la rând, iar evenimentele din 1968, bine speculate de propaganda ceauşistă, au prelungit interesul scriitorilor pentru ea. Preocupată nu de Patrie, ci de putere, propaganda de partid a simţit imediat că poate profita – pentru a întări unitatea din jurul conducătorului – de mitul patriei primejduite. Cu tenacitate, bine servită de personaje influente şi abile, organele propagandei au împins încet-încet tema patriei spre cea a Conducătorului iubit, realizând, la începutul anilor ’70, odioasa, dar folositoarea fuziune. Astfel, erorile conducătorului au compromis treptat, prin rezonanţă, tema patriei, care, şi aşa abordată la comandă şi în exces, devenise un simplu pretext pentru publicare, „mană cerească“ pentru specia perenă şi vorace a grafomanului român.

— În anii ’80 – şi văd că aţi şi uitat atmosfera acelor ani – s-au făcut presiuni de tot felul şi s-a apelat la tot soiul de tranzacţii editoriale, la întreg arsenalul de trucuri, sugestii, şantaje pentru ca semnătura unor scriitori de prestigiu să facă să supravieţuiască aceste teme ale propagandei.

— N-am uitat, din păcate, nimic. Şi totuşi, nimeni nu te obliga să scrii poezii de o anume factură. Admit că existau tot atâtea mijloace şi tot atâtea căi viclene pentru a evita pactul cu diavolul, mai ales că un refuz pronunţat chiar în termeni duri nu ar fi fost urmat de o arestare ca în anii ’50. Cine a cedat a cedat pentru că era pregătit să cedeze prin argumentele relei conştiinţe, care sunt fără număr.

— Chiar credeţi c-a avut vreo influenţă poezia unei religii politice? În opinia mea, ea n-a stârnit niciun ecou, decât poate că a creat, prin supralicitare, un fenomen de respingere a ei.

— Poezia propagandei anilor ’50 a devenit păcatul originar al literaturii scrise sub comunism şi coordonatele stilistice ale generaţiei ’60 sunt consecinţa evitării erorilor deceniului anterior! Lenta, prea lenta evoluţie a marilor talente ale acelei

generaţii spre discursivitate, spre narativitate şi concret se explică şi prin spaima poeţilor de a nu cădea la loc în versificismul poeziei realismului socialist. Preocuparea lor obsesivă de a menţine poezia în zona esenţelor i-a îndepărtat de iniţiativele înnoitoare europene şi americane şi a dat altei generaţii şansa sincronizării şi a schimbării paradigmei. Aşadar, „poezia unei religii politice“ a înrâurit procesul literaturii române, provocând reacţii nefireşti şi favorizând fenomenul „defazării“. Dar mult mai plină de consecinţe a fost înrâurirea exercitată asupra oamenilor simpli de către această poezie ascultată la radio, recitată, în şcoli, în anii ’50, publicată în *Scânteia*, tipărită în manuale: singura poezie căreia i se îngăduia să circule şi să fie cunoscută. Un segment uriaş de populaţie şi-a făcut educaţia artistică prin ea, s-a instruit cu ajutorul ei. E o poezie care a creat mentalitate, o mentalitate ce ţine astăzi în loc România.

— *Şi totuşi, am avut şi o poezie bună – aţi şi încercat „s-o sistematizaţi“. Cum de-a reuşit să se impună?*

— Sunt sigur că aveţi un răspuns la întrebare. Pe al meu îl veţi găsi în cartea pe care nădăjduiesc să o public într-un an: *Literatura română sub comunism*.

— *Ce se va întâmpla în continuare cu poeţii a căror lucrare a fost năpădită şi de buruienile „religiei politice“? Vor fi lăsaţi în uitare? Se va face o operaţie de cernere? Dacă da, cine o va face? Ei înşişi, acolo unde se mai poate? Critica literară?*

— De ce m-aş înduioşa de destinul acestei poezii care aşteaptă dezburuienirea când destinul însuşi al literaturii se joacă acum? Noi am avut, până la Revoluţie, o cultură literaturocentrică şi ne e dat să constatăm astăzi că literatura reprezintă o simplă manifestare a spiritului printre alte câteva, că scriitorii nu se mai află în centrul interesului public, nu mai sunt inductori de opinie şi simboluri ale salvării naţionale. Că, în afara celor ce ţin de autosugestie, le-au rămas prea puţine motive să

producă literatură şi nu articole de ziar, comentarii politice, spoturi publicitare şi *talk-show*-uri.

Şi mai puţin motivaţi sunt criticii de întâmpinare, cărora le dispare, încet-încet obiectul muncii. Suntem în pragul unei mari modificări de mentalitate, al unei revoluţii în perceperea lumii şi în ierarhizarea valorilor ei şi mi se face milă de cei ce nu văd sau se prefac că nu văd agonia vechii paradigme.

Cum am oroare de publicitate, nu v-aş fi răspuns dacă nu mi-aş fi dat seama că sunt ultimii ani în care se mai poate găsi cineva să-şi amintească de lumea noastră de valori şi că se cuvine să profit de ecourile ei.

— Cum împăcaţi, ca profesor la Facultatea de Litere din Bucureşti, popasul pe două tărâmuri: cel al literaturii române vechi şi cel al literaturii contemporane? Faceţi să comunice cele două tărâmuri? Ce doriţi să transmiteţi dintr-o zonă şi ce din altă zonă? În care dintre ele vă simţiţi mai bine?

— M-am simţit totdeauna mai bine în limbajul distanţei decât în cel al falsei proximităţi. Pentru mine, semnificativ cu adevărat este ceea ce e foarte vechi şi ceea ce e foarte nou. Legătura dintre literatura veche şi literatura actuală se poate stabili, fără dificultate, dacă porneşti de la premisa că, prin universul specific şi prin expresia lui neobişnuită, textul medieval surprinde cam în felul în care o face textul inovator al ultimei generaţii împinse de ambiţia înnoirii.

— Domnule Negrici, sunteţi un spirit „sistematic“? Viaţa vă e ordonată riguros? Sau lăsaţi şi hazardul să vă răvăşească planurile?

— Dacă spiritului sistematic îi este dată tristeţea de a nu mai observa miraculoasa complexitate a lumii, de a vedea în jur numai previzibilitate şi repetabilitate, atunci pot spune că, prin însăşi trecerea timpului, am devenit un spirit sistematic.

Nu ţi se pare, dragă Arion, că totul este foarte clar în jur?

*

La noi, *uitarea* e numele mai uşor de pronunţat al ignoranţei.

*

„Trupul este entuziasmat: să lăsăm «sufletul» în afara jocului.“ (Nietzsche, *Ecce homo,* p. 57)

*

„Vanitatea e orgoliul celorlaţi.“ (Sacha Guitry)

15 aprilie 2009

A murit Cicerone Poghirc. După plecarea din România ceauşistă, marele nostru indoeuropenist a fost profesor la Universităţile din Bochum, Paris şi Padova. În primii ani de facultate, l-am socotit părintele meu de la Bucureşti. La două-trei zile, petreceam câteva ore binecuvântate în apartamentul lui modest, dar ticsit de cărţi rarisime.

De fapt, a fost unul dintre cei trei-patru oameni care mi-au schimbat cursul vieţii, într-un anume moment al ei. S-a întâmplat să fie trimis de la Bucureşti ca preşedinte al comisiei mele de bacalaureat. Eram în 1959. Încurajat de rezultatele de la olimpiadele de matematică şi fizică, mă pregăteam, fireşte, să dau în toamnă la Politehnică, unde erau nu puţine locuri şi nu erau restricţii ideologice pentru cei cu dosar dubios. Aveam o cămaşă albă, dar singurii mei pantaloni negri, potriviţi circumstanţelor, erau cam şubreziţi, de nu cumva rupţi. Mi i-a cusut mama, cu mare răbdare, în ajun, iar dimineaţa, o vecină nemţoaică a măcinat nişte boabe, pe care le păstra cu sfinţenie din vremea războiului, şi mi-a oferit prima cafea din viaţă. Îmi amintesc că toate răspunsurile le-am dat îngrijorat la gândul că profesorii din comisie şi doamnele din sală (căci era primul examen cu public pe care îl decretase ministerul) vor băga de seamă fundul peticit al pantalonilor. La tablă, din acelaşi motiv, rezolvările le-am scris dintr-o poziţie chinuită. Ochii profesoarei de fizică îmi spuneau că e mândră de mine. Dar, spre surpriza ei şi a comisiei, care respecta în componenţă specificul unui liceu realist, preşedintele Poghirc, despre care nu ştiam mai nimic, s-a ridicat de pe scaun şi m-a chemat la masa comisiei.

— Te felicit! La ce facultate vrei să dai?

Mi s-a părut că e o întrebare fără sens.

— La Politehnică, unde altundeva?!

— Nu se poate, chiar nu se poate! Din răspunsuri am dedus că dumneata eşti făcut pentru filologie. Părinţii ce zic? Unde locuieşti, eşti din oraş?

— Da. Stau pe Ştirbey-vodă, aproape de casa lui Anton Pann.

— Am să te rog să mă aştepţi puţin, că nu mai sunt prea mulţi de răspuns. Vreau să vorbesc cu părinţii!

Nu am să povestesc ce a urmat: emoţiile maicămii, care nu ştia cu ce dulceaţă să-l servească şi unde să-l aşeze, expresia luminoasă de pe chipul tatălui, căruia nu s-ar zice că nu i-a făcut plăcere propunerea, date fiind antecedentele literare care îl transformaseră, pe vremuri, într-un ofiţer atipic. Am fost, cu alte cuvinte, peţit, şi părinţii au cedat ofertei.

Decembrie 2009

Herta Müller – Premiul Nobel

Nobelul acordat Hertei Müller a prins pe picior greşit societatea românească. Prea puţini dintre noi citiseră o carte de-a ei, dar cum se întâmplă de regulă, foarte mulţi s-au grăbit să-şi dea cu părerea. Ce e trist e că în loc să ne bucurăm că un cetăţean al Europei, născut întâmplător pe aici, pe la noi şi crescut în creuzetul cultural românesc, a primit o asemenea distincţie, ne-am pornit să emitem judecăţi de doi bani şi de birt sătesc: că e a noastră, că nu e, că de ce ea, că de ce nu unul de-al nostru cu „-escu“ în coadă; că să ne mulţumească pentru suferinţa pe care i-am produs-o pentru că, iată, suferinţa e creatoare. Chiar suferinţa produsă de un regim opresiv, care, va să zică nu e chiar de aruncat şi nu e întru totul negativ dacă a făcut să apară un Nobel. Vechile complexe româneşti determinate de sentimentul vacuităţii şi al frustrării s-au activat brusc cu consecinţe tragicomice. Poate ar trebui să învăţăm ceva de aici: că, în orice context, fie el acela al unei ţări avansate şi fericite, fie al unei ţări

amărâte – creaţia artistică e una individuală, aparţine puterii de invenţie a unui individ care se reprezintă pe sine. Restul e istorie, istoria receptării, a contextelor favorabile receptării, care, în cazul premiilor Nobel, au fost, adesea, colorate politic.

*

Despre Brâncuşi: niciodată ideea pură (în sens platonician) nu s-a corupt mai puţin prin formă.

27 noiembrie 2010

Cum am ajuns să îl iubesc pe Nicolae Manolescu

La începutul anilor ’80, nu-mi trecea prin minte că l-aş putea iubi vreodată pe Nicolae Manolescu. Nu aş zice că nu aş fi jinduit să fiu acceptat în anturajul lui, în cercul lui de amici. Cine n-ar fi vrut în anii aceia să primească un semn regal de simpatie de la cel ce făcea şi desfăcea destine, când întreaga suflare a intelectualităţii române aştepta, în fiecare joi, apariţia *României literare* şi verdictul manolescian.

Cu toate astea, ceva mă reţinea să cedez fascinaţiei, ori numai dorinţei de a-i fi aproape. Şi nu era vorba numai de mefienţa criticului faţă de alt critic, de pânda aceea prelungă, cu balansări lente, înşelătoare, a cobrelor regale care aşteaptă momentul de slăbiciune spre a declanşa fulgerător atacul. Era la mijloc ceva simplu, prea puţin metafizic, aproape meschin. După o cronică entuziastă la cartea mea despre cronicari, mi-o făcuse zob pe următoarea, după o regulă tactică pe care am înţeles-o mai târziu. Puteam să mă resemnez, dar ea nu era alta decât *Expresivitatea involuntară*, care, pe lângă faptul că fusese ţinută doi ani la cenzură, era chiar o carte.

Atacată apoi în haită, pe patru voci, şi de condeierii securităţii de la *Luceafărul*, cu argumente ideologice şi pe temeiul neokantianismului ei periculos, *Expresivitatea involuntară* a fost privită cu suspiciune şi de criticii de întâmpinare, fie pentru că scriau în ecou manolescian, fie pentru că armătura ei teoretică pur şi simplu îi depăşea.

Ranchiună nu i-am purtat, dar multă vreme mi l-am reprezentat ca pe un ins capricios şi nedrept. Şi ar fi rămas aşa până astăzi dacă nu ar fi apărut în viaţa noastră Conferinţa Naţională a Scriitorilor, din 1981. Cei ce au fost acolo îşi amintesc poate de manevrele parşive ale candidatului Macovescu, în plasa căruia am căzut cu toţii, de curentul de opinie născut sau indus în sală în favoarea lui şi în defavoarea lui D.R.

Popescu. Despre acesta din urmă nimeni nu avea o părere francamente rea, dar avusese ghinionul să fie favoritul oficial. Sala – unde se distingeau numeroase figuri legendare – reacţiona violent la această ingerinţă a partidului şi a conducătorului în treburile unei organizaţii care se bucurase de unele drepturi şi de un anumit tip de libertate de interior. Se adăugau nemulţumirile generale, sărăcia, restricţiile de tot felul, dispreţul cu care erau priviţi scriitorii de clanul ceauşist. Când s-a anunţat că Ceauşescu (bine şi la vreme informat) nu mai vrea să-şi ţină discursul şi când garda pretoriană s-a retras, s-a dezlănţuit infernul. A fost o zi memorabilă. Nu cred că în vreuna din ţările lagărului socialist s-au putut auzi atâtea intervenţii viguros denunţătoare, atâtea diatribe la adresa regimului obscurantist, a sistemului în ansamblu, a conducerii ţării şi a lipsei de libertate. Vorbitorii, parcă molipsiţi de o imprudenţă bizară, îşi transmiteau unul altuia făclia furiei, o furie în creştere.

Obişnuit cu apatia vâscoasă a şedinţelor de partid sau de învăţământ ideologic din provincie, eram uluit şi speriat de ce se întâmpla şi, de ce să nu spun, mă simţeam mândru de cutezanţa breslei, de numărul mare de oratori destoinici, care rosteau adevăruri înfiorătoare. În absenţa stăpânului.

Alegerea preşedintelui s-a amânat şi şedinţa s-a terminat în coadă de peşte. Peste ceva vreme, nu mai ţin minte când, poate a doua zi, Consiliul Uniunii a fost convocat la C.C. pentru o întâlnire cu conducerea supremă, care, se zvonea, ar fi vrut să consulte scriitorimea. Ne-am întâlnit de dimineaţă în faţa clădirii C.C.-ului, cu chef de vorbă, joviali, încă excitaţi de nemaiîntâlnitele evenimente de deunăzi, hotărâţi să apărăm cauza, fermi, îndrăciţi. Pe fondul acesta de euforie, am primit un compliment în stil magnific de la Geo Bogza, pentru nu ştiu ce articol din *Ramuri*. Am făcut cunoştinţă cu câţiva mari scriitori, eroi ai evenimentului din ajun, ne-am zâmbit, ne-am strâns mâinile, luminoşi şi încrezători. Ne-am dat repede seama că partidul nu doarme şi nu

uită. În locul clădirii C.C.-ului, ni s-a repartizat, pentru şedinţă, o anexă prăpădită cu scaune scârţâitoare. În locul lui Ceauşescu, a venit Constantin Dăscălescu, care nu era însoţit de niciun culturnic mai acătări, ci de câţiva activişti anonimi ai organizaţiei de Bucureşti. Buldogul partidului, care chiar aşa arăta, mare şi fălcos, s-a repezit la noi din uşă. A păstrat un ton ameninţător pe tot parcursul citirii discursului, modulându-şi însă frazele de la sfârşitul paragrafelor ca şi cum ar fi aşteptat ovaţii. Nu ni se cerea, ci ni se ordona să respectăm hotărârea partidului. Chipurile participanţilor s-au posomorât, scaunele au început să scârţâie pe rânduri şi, de la un rând la altul, s-au schimbat priviri şi, cu glas tare, doar câteva replici sarcastice. Cu glas tare, apoi nu prea tare, apoi în *sotto-voce*, apoi în şoaptă şi apoi deloc.

Cu feţele căzute, eroii de ieri, scriitorii importanţi ai vremii şi ai literaturii române priveau în gol sau îşi făceau de lucru, cu capul sub masă, precum şcolarii şi precum vecinul meu de bancă, nu altul decât poetul Geo Dumitrescu. Deşi nu-l cunoşteam, nu ştiu ce mi-a venit (poate inconştienţa novicelui) să-l iau de mână şi să-i spun repede, printre dinţi şi tot în şoaptă: – Aveţi autoritate morală, aţi fost un om de stânga, faceţi ceva, nu-l lăsaţi pe ăsta să ne tăvălească! Căpşorul de vrabie zglobie al vecinului a rămas însă nemişcat, la înălţimea scaunului din faţă. De altfel mai toţi în sală priveam spre o ţintă invizibilă, aflată mai jos de pantofii negri, surprinzător de bine lustruiţi, ai buldogului.

Ei bine, în tăcerea aceea umilitoare, s-a auzit, din rândul întâi dinspre dreapta, glasul ştiut al lui Manolescu, cerând cuvântul.

Deşi era în semiprofil, mi se părea că-i disting chipul încordat. Privirea lui jucăuşă şi cald-ironică dispăruse. Se străduia să spună ceva, nu spunea mare lucru, dar spunea. Articula precis şi elegant o frază sau două: „Daţi-mi voie să vă explic. Uniunea Scriitorilor are un statut, reguli de funcţionare şi

reguli de funcţionare care trebuie respectate...“. După un moment de derută şi după ce a întrebat ceva pe unul dintre activişti, buldogul a început să hămăie, schiţând o jumătate de pas înainte: „Stai jos, tovarăşul critic. Nu pricepi că e o sarcină de partid? Sunteţi membri de partid şi ştiţi că sarcinile se execută şi nu se discută“. După patru-cinci secunde de tăcere, s-a auzit din nou, în aceeaşi octavă, vocea mată a criticului, despre care ştiam cu toţii că nu fusese niciodată membru de partid: – „Daţi-mi voie să vă explic. Uniunea Scriitorilor are un statut...“. Nu era mare lucru. Nu era un gest de veritabilă împotrivire ceea ce făcuse criticul, dar era un gest important şi într-un context special. Îndrăzneala şi rezistenţa lui psihică de atunci m-au făcut să-l admir. Îmi mai trebuia însă ceva ca să-l şi iubesc.

Au trecut anii, ne-am apropiat neaşteptat de repede în vremea terorii senile ceauşiste, care crea consens şi prieteni şi, cu contribuţia, bănuiesc, a lui Mircea Ciobanu, care avea obiceiul să-şi laude insistent prietenii cu orice prilej şi în toate situaţiile imaginabile. Mă simţeam, într-un fel anume, protejat: făceam parte acum din mica lui armată secretă, alcătuită şi din câţiva filologi din provincie, care nu-şi maculaseră numele în presa aservită şi care aveau, eventual, o anume cotă intelectuală. Am exultat la revoluţie, am fost împreună la Neptun, m-a învăţat să joc cricket, m-a vizitat la Craiova, am pus la cale mari şi mici fapte politice, m-am alăturat lui în felurite împrejurări. Mi-era însă imposibil să trec peste ceva anume, rămânea mereu o lamelă de gheaţă între noi. Eram, poate, prea atent la ce spun şi cum spun şi niciodată în apele mele cu el de faţă. Mi se părea, cum mi se pare şi azi uneori, că are o mie de calităţi, dar niciun sentiment, că o fiinţă rece din fiinţa lui continuă să ne pândească şi în somn.

După un an de la revoluţie, la mare fiind noi, m-a rugat să-i las pe ai mei două zile singuri şi să-l duc cu maşina la Bucureşti, unde avea ceva urgent de rezolvat. Cum şi eu aveam nu puţine probleme – unele de nerezolvat la Editura Eminescu – am

acceptat. Ştia că nu aveam încă locuinţă în Bucureşti şi m-a invitat să trag la el, în apartamentul din Drumul Taberei. Cum am ajuns, ne-am făcut comozi şi, fiindcă ţara fierbea şi evenimente frisonante nu mai conteneau să apară, ne-am şi repezit să dăm drumul la televizor. Era ora 5 sau 6 şi la TVRL diversiunile se organizau la Telejurnal, adică la ora 7. Ca doi burlaci bătrânei mulţumiţi cu puţin, eram, însă, liberi să revedem un film alb-negru cu Jacques Brel în concert. Niki – cum îi spuneam acum – a rămas în faţă, pironit pe scaunul pe care apucase să se aşeze. Eu – exact în spatele lui, ca la cinema, dar pe o veche canapea cam scorojită. După ce au defilat „Mathilde“, „Le plat pays“, „Vesoul“, „Madeleine“, a venit firește momentul să-l vedem pe Brel, transfigurat şi măreţ, interpretând „La chanson des vieux amants“ şi apoi răscolitorul „Quand on n’a que l’amour“. Simţeam, vlăguit cum eram de pe drum, că se apropie, implacabil, „Ne me quitte pas“, la care nu am reuşit niciodată să rezist. Mi-era pur şi simplu ruşine să mă arăt vulnerabil, fragil şi pleurnichant, şi cu atât mai mult în faţa unei cobre la pândă.

Pe la versurile „Laisse-moi devenir/l’ombre de ton ombre/l’ombre de ta main/l’ombre de ton chien“, inevitabilul s-a produs. Când încercam, pe ultimele acorduri, să-mi şterg repede lacrimile, l-am văzut pe critic cum se ridică, descumpănit şi visător, şi cum îşi trece iute muchia palmei peste ochii lui negri, „frumoşi şi inteligenţi“, cum spunea, cu o blândă ironie, Mircea Ciobanu, minunatul nostru prieten comun.

2011

Bernard-Henry Lévi:

„Să gândeşti împotriva dreptei… Să gândeşti împotriva stângii… Să gândeşti împotriva majorităţii, a minorităţii, a majorităţii minorităţii, a minorităţii majorităţii… Să gândeşti împotriva ta“ (*Éloge des intellectuels*).

25 noiembrie 2013, Craiova

Rodion (sculptorul Gheorghiţă Rodion) mă caută disperat pentru a-i găsi undeva o fotografie a unui anume scriitor N. din Balş. Plin de elan cultural, primarul din Balş a comandat douăsprezece socluri şi nu are ce pune pe ele. Va găsi, aşa cum au găsit şi autorii noştri de istorii literare.

*

1 decembrie 2013

Vânătoare

Aristocratul subţire, câinele cel mai rasat din Bucureşti, elegantul, apelpisitul Gandhi, cel din spiţă franceză, hrănit cu cele mai igienice boabe şi partener uman al tuturor meselor familiei – a mâncat o făzăniţă cu gheare şi cu fulgi cu tot, fapt verificat şi mărturisit de compoziţia celor patru borâturi. Aşa se explică dispariţia lui preţ de o jumătate de oră, în stuful acoperit de zăpadă, dispariţie care m-a făcut să disper că s-a rătăcit sau că a murit de efort.

Când a ieşit din stuf, a păşit marţial pe lângă mine, prefăcându-se că mă ignoră.

*

Nu e nevoie să cercetezi cu metodă aria peste măsură de bogată a prejudecăţilor (în general, şi a celor literare, în special) pentru a realiza că ele au un statut paradoxal. Dacă identificarea acestora, ca exerciţiu de sănătate, poate fi o ocupaţie incitantă şi pentru care o viaţă de om nu ajunge, exorcizarea lor e o întreprindere fără sorţi de izbândă, dacă nu cumva inutilă şi contra-productivă. Cu cât adânceşti

analiza, cu atât înţelegi cât de legate sunt prejudecăţile de esenţa fiinţei noastre şi cât contribuie ele la definirea umanului. Încât, în ce îi priveşte pe cei preocupaţi de aceste slabiciuni inevitabile ale spiritului, e mai cuminte să ştie că, oricât s-ar strădui, nu pot face mai mult decât să deschidă o problematică şi să o lase deschisă. Eu nu am fost cuminte publicând *Iluziile literaturii.*

2014

Istoricii mai vechi ai literaturii române au făcut, din raţiuni patriotice, un efort de extindere, preluând vechile texte istorice şi religioase. Apoi, s-au închis în spatele estetismului, ce trebuia protejat în vremuri de restrişte ideologică. Apoi, au uitat să mai colonizeze, să mai înfieze teritorii, din lene, neştiinţă şi inerţie teoretică.

*

Problemele istoricilor noştri literari dedicaţi „literaturii sub comunism“: deprecierea situaţiilor dramatice, efasarea tragismului şi contopirea mentală a etapelor, ca efect al trecerii timpului.

Prezentul se proiectează asupra trecutului şi îl stoarce de tragic. Să nu uităm vârsta celor care au impus nume şi au fixat ierarhii, tinereţea lor de atunci care absolvă şi idealizează acum.

*

Toate sau aproape toate marile cariere s-au făcut – când s-au putut face – prin ocuparea locurilor goale sau lăsate goale în perioada stalinismului integral. Nu prin competiţie reală.

*

A nu fi în ton cu lumea. Nu în răspăr, însă. Ci mergând senin, în pas egal, în sensul opus.

*

E greu să te îndoieşti de dreptatea celor care aşază suspiciunea pe lista maladiilor (spiritului sau ale sufletului). Căci, în pofida tuturor aparenţelor, tendinţa primă, naturală, a speciei noastre este a crede înainte de a cerceta. Când celui ce şovăie i se serveşte în sprijin formula „crede şi nu cerceta“, el este în fond îndemnat să redescopere bucuria stării adamice. Cei ce împărtăşesc această stare paradisiacă – copiii, nebunii, săracii cu duhul, prostănacii luminoşi, adevăraţii creştini – nu se arată a fi erodaţi de suspiciune, nu par să cunoască traumele şi ulceraţiile acesteia. Ca şi ruda ei apropiată, gelozia (din definiţia lui Montaigne), şi suspiciunii îi servesc de aliment cele mai multe lucruri şi de remediu cele mai puţine.

La prima şi chiar la a doua privire, suspiciunea e un puternic agent al depravării prin imaginile cu care obsedează spiritul. Ea strică, maculează, răspândind duhoare; ea ruinează exemplaritatea şi modelul, sabotează pedagogia eroică, teşeşte istoria.

Incapabil să creadă, să urască temeinic sau năpraznic, să iubească nepoticnit, până la capăt şi fără condiţii, să trăiască intens un sentiment, oricare ar fi el, cel predispus la suspiciune nu poate auzi clopoţelul bucuriilor mărunte ale vieţii, care ne ajută să ne amăgim. Un cumul de deziluzii poate îmbolnăvi un individ. Dar un cumul istoric de decepţii poate face ca un popor întreg să devină circumspect şi să capete un simţ exagerat al absolutului.

Oare de câte ori, privind la ce ni se întâmplă, nu ne-am trezit gândind că noi, românii, suntem veşnicii decepţionaţi ai Europei. Inapţi să sesizăm ori să admitem eroicul, tragicul, sublimul şi toate valorile din această speţă şi nici adevărul, căldicei în credinţă (de nu cumva mai mult), imaginativi din prea-plinul dorinţelor refulate, bătrânicioşi, jălalnici, am fost ajutaţi de istorie, şi mai ales de jumătatea de secol de comunism, să ne desăvârşim poziţia dubitativă şi să atingem pragul patologic al circumspecţiei. Am ajuns

colecţionari de decepţii şi, pe zi ce trece, ne regăsim într-o perpetuă voluptate a deziluziilor.

*

Observ, cu uimire şi spaimă, că războaiele religioase revin în forţă pe agenda speciei noastre. Cele mai multe anunţă o reînviere a islamismului şi, cum islamismul este, în raport cu toate celelalte religii, singura mai aproape de ceea ce se presupune a fi o credinţă monoteistă, mi-am amintit de „elogiul“ pe care îl făcea Le Bon politeismului. E o pagină, pe care o evocam adesea, cu voluptate, împreună cu regretatul Costi Ţoiu, spre stupefacţia celor ce ne ascultau pledoariile.

Le Bon, *Cum evoluează credinţele…*

„Dezagregarea unei credinţe în secte rivale, aflate mereu în conflict, nu s-ar putea produce în religiile politeiste. Au evoluat şi ele, dar prin simplă anexiune, apoi prin fuziunea zeilor noi, toţi socotiţi ca fiind foarte puternici şi, drept urmare, respectaţi. Iată de ce războaiele religioase care au răvăşit Europa au rămas aproape necunoscute în antichitatea păgână.

A fost deci o mare binefacere pentru popoare că au început prin a fi politeiste. Contrar unei opinii cvasiuniversale, consider că ar fi avut mult mai mult de câştigat dacă rămâneau politeiste. Departe de a favoriza progresul, monoteismul l-a întârziat din cauza luptelor sângeroase cu care a umplut lumea. El a încetinit timp de secole evoluţia artelor, a filozofiei şi a literelor, dezvoltate de grecii politeişti până la un punct care ne face să-i privim drept magiştrii noştri.

Nu putem trece în activul monoteismului nici unitatea de sentimente pe care el a creat-o, în cele din urmă, cu ajutorul războaielor, rugurilor şi proscripţiilor. Cultul patriei a fost suficient pentru a-i dota pe romanii politeişti, în epoca lor de mărire, cu o comunitate de sentimente care niciodată nu a fost depăşită.

Dacă, după spusa atâtor istorici şi semifilozofi ca Renan, monoteismul ar fi superior, ar trebui să punem deasupra tuturor celorlalte religii islamismul, singura religie aproximativ monoteistă.

Spun aproximativ, deoarece religiile realmente monoteiste nu există decât în cărţi. Creştinismul, de pildă, şi-a anexat repede o puzderie de îngeri, de sfinţi, de demoni, toţi aceştia corespunzând întocmai divinităţilor secundare ale lumii antice şi fiind venerate sau temute ca şi ele.

Această multiplicare de zei secundari în credinţele monoteiste şi divizarea acestora din urmă în secte arată din plin că monoteismul este un concept teoretic, care nu corespunde câtuşi de puţin trebuinţelor noastre afective şi mistice.“

*

Marc Aureliu: *„se montrer d’une nature droite plutôt que rédressé“.*

*

Valéry: „Noi ne înţelegem graţie vitezei trecerii noastre prin cuvinte. Nu trebuie să ne aplecăm peste ele fără frica de a vedea discursul cel mai clar descompunându-se în enigme, în iluzii mai mult sau mai puţin savante“ (*Póesie et pensée abstraite*).

*

Étienne Souriau avansa, acum mulţi ani, ideea artei implicate: integrarea organică a esteticului în funcţionarea obiectelor industriale moderne.

Purismul, estetismul echivalează cu plutirea sterilă, cu asfixia şi eşuarea în goluri, cu anemierea artei, cu „evaporarea substanţei artei“ (Blaga). Totul e bătut şi răsbătut şi sfârşeşte prin a scârbi. Sforăriile romaneşti nu mai amăgesc pe nimeni, iar limitele

„poeticului“ sunt mai clare ca oricând. Este sau ar fi nevoie de o împrospătare, de un mariaj neconvenţional, de sânge proaspăt, de o mezalianţă salvatoare.

*

Semiotica dă dreptate propagandei: Nu există problema adevărului, ci, peste tot şi oriunde, doar problema verosimilului.

Adevărul – anxioliticul imbecililor şi al săracilor cu duhul.

15 mai 2014

Neamul meu din partea mamei a fost neam de preoţi care s-au străduit să ridice biserici, nu ştiu dacă din cucernicie sau din interes. Cea mai mare şi mai impunătoare din cele patru sau cinci biserici zidite de popii neamului este aceea din centrul Mateeştiului, clădită de „popa Gheorghe“, bunicu-meu – ajutat de averea socrului – Năiţă Codreanu. Cea din Greci are însă istorie şi a fost ridicată în apropierea culei lui Chiulan (unul dintre cei patru întemeietori – moşi ai satului), o culă dărâmată în 1951, în vremea comunismului vehement şi brutal.

Averea însemnată a acestui Chiulan era rodul negustoriei cu ţuică. Dealurile din jur erau acoperite de livezile lui de pruni, iar ţuica, făcută în cazane pricopsite de aramă, era căutată şi aşteptată, toamnă de toamnă, de câteva mari şi cunoscute restaurante din Craiova şi Bucureşti.

Într-unul din primii ani de domnie a lui Carol, pe când însoţea, călare, convoiul de care şi căruţe golite de marfă şi care se întorcea de la Craiova, a fost înştiinţat de cineva că au dat hoţii la culă. A lăsat convoiul, a biciuit calul şi a urcat în galop drumul ce şerpuia printre case spre culă. Din goana calului auzea ţipetele femeilor:

— Ţi-au prădat casa, boierule, cucoana e pe moarte! Ţi-au omorât tâlharii cucoana!

A intrat călare pe poarta deschisă a culei. În partea cu dependinţele şi bucătăria de vară era lume multă adunată în jurul unei mese, pe care se afla trupul înconjurat de lumânări aprinse. N-a oprit. S-a dat jos din şa la intrarea propriu-zisă în culă, a alergat pe un coridor, a coborât pe bâjbâite în beciul zidit din cărămizi, a pipăit cu mâna un loc anume şi, după o vreme, s-a întors şi s-a îndreptat spre lumea care înconjura trupul soţiei. Era seară şi lumânările pâlpâiau la capătul moartei. Femeile i-au arătat boierului obrazul brăzdat de tăieturi şi ochiul dezghiocat care îi atârna pe lângă urechea plină de sânge.

— Au canonit-o, boierule, să spună unde sunt banii. A pătimit rău, dar n-a spus! Bătu-i-ar Dumnezeu să-i bată de tâlhari!

Am auzit, mic copil fiind, povestea aceasta şi am reauzit-o, spusă, la cererea mea, de bătrânele satului cât timp au mai trăit. Câteva nu s-au sfiit s-o completeze cu remarca:

— De-aia a făcut biserica – ca să i se ierte păcatul. Că, în loc să se ducă la moartă, s-a repezit la ascunzătoare, să-şi vadă aurul.

Ceva adevăr trebuia să fie în spusa lor, căci, în biserică, pe peretele cu ctitorii, este pictat, alături de chipul boierului, cel al soţiei, îmbrăcată într-un impunător costum naţional şi având de mână o copiliţă. Copiliţa, din câte am înţeles, e stră-stră-bunica mea. În curtea plină de brazi a bisericii sunt mormintele ctitorilor şi, alături de ele, cele ale părinţilor mei. Le vizitez atât de rar, încât ar trebui să construiesc o biserică să mi se ierte păcatul acesta, păcatul uitării.

Septembrie, 2014

Două amintiri din alte, uitate, vremuri

Imediat după război, copil fiind, însoţeam fetele din casă care duceau, pe cap, baniţele cu mâncare ţărăncilor care ne prăşeau pământul de la Drăghia. Fetele noastre erau măricele şi le cam trecuse vremea măritişului din pricina războiului şi a împuţinării vădite a băieţilor din sat. Abandonate din sărăcie de părinţi, ele crescuseră în casa bogată a bunicilor mei, care le-au socotit drept copiii lor. Printre cei ce prăşeau nu se afla, din aceleaşi triste motive, niciun bărbat. La vârsta de atunci, 5-6 ani, nu contam ca prezenţă. Complet ignorat şi la doar câţiva paşi, la umbra prunilor, în iarba înaltă dintre fâşiile de pământ lucrate, auzeam tot. Şi aveam ce. Sub un soare necruţător, cu basmalele trase pe frunte, femeile satului trăgeau iute de sape, chicotind pe înfundate, cu icnituri, oprindu-se şi ridicându-se, din timp în timp, pentru a-şi da drumul la râs. Râdeau şi – cum s-ar zice – munceau cu spor, ca într-un film sovietic cu colhoznici. Ce-şi spuneau şi ce le amuzau pe mateeştence e, însă, greu de reprodus. Eram, la vârsta aceea, uluit de ce era la gura muierilor, deşi ştiam destule, de pe atunci şi, cum se întâmplă, de regulă, în pofida convingerii părinţilor, care mă socoteau încă un îngeraş. Povesteau cu amănunte picante, spuse pe şleau, scandaluri sexuale recente sau mai vechi (dacă erau savuroase) şi mai ales, mai ales, evaluau performanţele bărbaţilor valizi şi făloşenia organului lor, de parcă toate ar fi cunoscut tot ce se poate cunoaşte, în vreme de război, într-un sat. Revenea, în spusele lor întrerupte de icnete, vârtutea incomparabilă a şefului de post, „recordurile“ învârtiţilor ce-şi plătiseră gras lăsatul la vatră, ale mutilaţilor şi răniţilor întorşi de pe front şi ale bătrâneilor încă zglobii. Se simţeau, aş zice astăzi, părăsite şi libere să-şi exhibe instinctele, precum cadânele într-un harem al cărui sultan era plecat la luptă. Se simţeau libere şi necenzurate, departe de babele urâcioase şi vigilente, fără inhibiţii moraliceşti şi în afara rolurilor ipocrite pe care trebuiau să le joace în viaţa obişnuită a unui sat de vremuri normale.

*

— Hai pe la târgul de la Râureni, să vezi şi tu cum arată un târg. Părea o invitaţie, dar, fiindcă venea de la tata, era un ordin. Am stat cam înghesuiţi în cabina unui camion ZIS aparţinând Agevacoop-ului, întreprinderea unde se aciuise tata după ce fusese dat afară din armata proletară. Abia intrat pe porţile târgului, am fost năucit de sunetele stridente ce aduceau a muzică, pe care le scoteau difuzoarele scorojite care întreţineau voia bună a tiribombiştilor şi curajul perechilor de zburători ce se împingeau şi se roteau înfăşuraţi în lanţuri. Vuiet era şi pe aleile dintre tarabe, pe care se avântau asudate, dar gureşe, băbuţe cu broboade însoţite de copilandrii agitaţi. Bărbaţii, ca bărbaţii, preferau bufetul. Dar, cu câte o sticlă de bere în mână, căscau şi ei gura la fiţele, şmecheriile şi bravadele băieţilor din scăunelele agăţate în lanţuri ale tiribombelor. L-am târât pe taică-meu spre baraca trăgătorilor la ţintă şi acolo am rămas. Când a văzut că nu mă înduplec să mai plec, mi-a dat nişte mărunţiş şi mi-a spus să stau pe loc că vine el să mă ia. Apucasem să trag într-o ţintă-căprioară de vreo două ori şi eram fascinat de un ins care nimerea mereu, când am simţit o mână pe umăr:
– Hai să-l vezi pe Costică, unchi-tău, cu oalele la vânzare. Trecând pe lângă zeci de tarabe pe care zăceau movile de bulendre şi mărfuri de toată mâna, am străbătut târgul şi am ajuns într-o margine a lui, unde câţiva inşi în costume naţionale, păzeau, aşezaţi pe scăunele cu trei picioare, vase pentru sarmale, oale de ciorbă, ulcioare de diferite mărimi şi forme. Erau măiestrit decorate, smălţuite elegant, bine proporţionate, fără erori evidente de execuţie şi protejate de soare şi ploaie de câteva corturi încăpătoare, pe care era scrisă proveniența: Horezu, Vlădeşti, Marginea, Oboga. Orăşenii se opreau, priveau cu interes, şoptind între ei admirativ. Ţăranii, de fapt ţărăncile între două vârste care formau marea masă a vizitatorilor târgului, aruncau o privire indiferentă trecând mai departe. Mai departe spre ce?

Spre un loc aflat chiar la marginea târgului, unde se buluceau suratele şi de unde se auzeau, din vreme în vreme, hohote de râs. Când am fost aproape, l-am auzit pe nenea Costică Negrici spunând versuri. Păreau făcute atunci pe loc: rime populare, ritm săltăreţ, versificări de mici istorioare cu scene deocheate şi întâmplări hazlii. Unele, luând în seamă reacţiile ascultătoarelor, erau recunoscute ca adevărate. Nu prea ştiam despre ce e vorba, dar porcărelele pe versuri păreau delicioase şi produceau, la răstimpuri, hohote de râs şi schimburi de priviri aprobatoare. Deşi nu avea decât două clase, Costică olarul era, cred, cel mai dotat, mai talentat şi mai inteligent din neamul lui de olari din Buda. L-am ascultat, nu o dată, vorbind, în versuri umoristice, minute în şir şi, ceea ce, mult mai târziu, mi s-a părut uimitor pentru un om simplu, l-am auzit evaluându-şi, cu fineţe ironică, aptitudinile intelectuale ale propriilor copii. Grămada lui de oale şi ulcioare se micşora văzând cu ochii, deşi produsele, luate în sine, nu ar fi rezistat competiţiei. Iscusit lucrate şi smălţuite corect, oalele, ulcelele şi ulcioarele lui nu se străduiau să arate foarte bine. Aveau pictat pe ele ceva ce semăna cu o eboşă avangardistă, un soi de spirală aruncată neglijent şi smălţuită din fugă.

— Ştii care e secretul, ştii cu ce spulberă frate-meu concurenţa? Cu lutul. Nu ştiu unde a găsit un pământ de oale prin care nu trece apa, cum se întâmplă la ăştia de la Oboga şi la ăilalţi, săracii.

*

După o vreme, o întâmplare m-a făcut să-mi amintesc vorbele acelea, pe care nu le prea luasem în seamă, buimăcit, cum eram, de vuietul târgului.

Primăvara, la o săptămână sau două, taică-meu mă lua pe dealurile dintre Vâlcea şi Ocnele Mari să descoperim cuiburi. Era unul din „jocurile“, puţine, ale copilăriei lui şi era uimitoare capacitatea pe care o mai avea, şi după atâţia ani, de a distinge sub maluri, între rădăcini şi crengi uscate, cuiburile de

mierlă, sturz, sfranciog. Dar regulile erau stricte: nu aveam voie să ating cuibul şi ouăle care, astfel, ar fi putut fi părăsite. Din timp în timp îmi arăta, pe lutul din hududoaie, urme de mistreţ, de lup, de vulpe, de viezure şi mă învăţa obiceiuri de animale, nume de flori şi de copaci. Într-una din duminicile acelea de demult, am auzit în spatele nostru zgomot de roţi şi ne-am pomenit ajunşi din urmă de căruţa, trasă de un cal alb, a lui Costică. Era vesel şi vorbăreţ. Dându-se jos spre a ne îmbrăţişa, ne-a făcut semn să ne apropiem de căruţa în care erau câteva braţe de porumbi uscaţi, acoperiţi de o pătură. A dat-o la o parte şi, printre porumbii răsfiraţi, am zărit spinarea unui mistreţ.

— Costică, eşti nebun! Te prinde, dracu', vreun miliţian, te pârăşte vreun nepricopsit.

— Pe dracu', puşca am pus-o la locul ei, ştii tu unde, şi din carne le dau şi lor şi le spun că e din porcul meu.

— Hai să vă duc până aproape de casa unchiaşului (aşa îi ziceau fraţii tatălui lor şi bunicului meu).

Am luat-o pe drumul care suia aprig printre nişte maluri umbroase şi, când am ajuns la o poiană, am oprit.

— Hai să vă arăt ce nu am arătat nimănui!

Ne-a dus pe o potecă înierbată, apoi ne-a coborât, vreo 10-15 metri, printre câţiva fagi drepţi şi curaţi şi ne-a arătat un loc aflat sub rădăcinile, rămase în aer, ale unor frasini.

— De aici scot eu pământul de oale. Nu îl bate niciunul în Oltenia. Ai văzut, Nicule, cât de puţine îmi crapă când le ard în cuptorul de oale. Nu mi s-a plâns nicio muiere că-i lăcrimează oala când face ciorbă.

*

Informaţia pe care mi-o dăduse, la târg, taică-meu părea să se confirme. Dar au trecut anii şi am învăţat să nu mai dau credit absolut acestui soi de

explicaţii accesibile. Rezistenţa, la foc şi apă, a oalelor lui Costică justifica succesul lui comercial. Dar chiar acest succes putea să fie, şi chiar era, un soi de pretext pentru descinderea femeilor în lumea – care se dovedeşte, mereu, înviorătoare, a vorbelor fără perdea, a poveştilor deocheate, spuse cu umor. La armată, sub soarele asomant de iulie, la muncile patriotice studenţeşti, fără sens şi fără de sfârşit, nu o dată mi s-a întâmplat să constat că măscările, porcărelele înveselesc şi aduc, ca nimic altceva, o bună dispoziţie uimitoare, de nu cumva salutară. Zic salutară şi mă gândesc la povestirile deocheate ale Decameronului, ivite şi spuse în vreme de ciumă.

Septembrie, 2014

Elegantul, apelpisitul Gandhi, este totuşi câine şi, ca orice câine, împins de instinctul de carnivor, amuşinează după câte un os străvechi acoperit de iarba parcului şi nu ezită să îl înghită, pe nemestecate, până să ajung la el. L-am plesnit o dată mai tare, l-am mai plesnit când recidiva şi când reuşeam să îl surprind. O face şi azi, când tentaţia este exorbitantă, dar, din felul cum mă urmăreşte smerit şi cum vine, cu o privire umilă, cu paşi înceţi, spre mine să îl iert, îmi dau seama că ceva s-a schimbat în felul lui de a fi. Gandhi se comportă ca un drept credincios sub ispita fructului oprit: sentimentul culpei, privirea furişă spre mine, spre ce fac şi ce zic, insistenţa de a-mi recâştiga iubirea prin fel de fel de plecăciuni, mătănii şi priviri în ochi. Ce mai, toate îmi evocă drumul de la păcat la pedeapsă şi la pocăinţă. Adică itinerariul întemeierii şi fortificării unei religii. Preoţii Templului – făuritorii istoriei iudaice – au ştiut să exploateze coincidenţa dintre abaterea de la dogmă, fapta necanonică a unui rege şi năpasta ce cade peste el, familie şi regat şi să proclame apoi legătura cauzală, dependenţa legică dintre faptă şi răsplata divină. Şi, fireşte, să confirme, odată cu ea, prezenţa, necontenit trează şi

neiertătoare, a Celui de sus, a Celui ce aduce răsplata şi pedeapsa.

15 ianuarie 2015. Post-scriptum

Nu pe altceva decât pe această relaţionare mentală primitivă, dar eficace, îşi întemeiază şi biserica „argumentarea“ existenţei lui Dumnezeu. Şi e de ajuns să deschizi „manualul“ de religie creditat de Patriarhie spre a te lămuri că nu depăşeşte nivelul maternului „te bate doamne-doamne!“. Admir efortul supraomenesc al atâtor mari spirite europene de a impune, prin puterea judecăţii şi a cascadelor de deducţii, existenţa divinităţii. Acest efort speculativ a dat naştere unor jerbe de subtilităţi şi a provocat progresul ştiinţelor argumentării. Şi cam atât. Infailibilă a rămas tot exploatarea coincidenţelor.

13 septembrie 2014, ora 20:30

Pe când ieşeam cu Gandhi din părculeţul de lângă fântâni, am zărit, pe trecerea de pietoni, doi tineri zglobii, care treceau, în paşi de dans, pe roşu, profitând de circulaţia anemică a sfârşitului de săptămână. O maşină a dat colţul şi, în mare viteză, grăbită să prindă verdele, s-a îndreptat, claxonând, spre băieţi. Sperând, probabil, că aceştia vor sta pe loc, şoferul a ales să treacă prin stânga lor, exact în clipa în care unul dintre ei s-a hotărât să treacă strada. S-a auzit o bubuitură teribilă însoţită de zgomot de sticle sparte şi scrâşnet de frâne şi am văzut, sus, înfricoşător de sus, la 2-3 m deasupra maşinii, corpul în X al cuiva care părea să facă, în joacă, roata peste capota acesteia. Nu am avut tăria să privesc cum şi unde cade trupul băiatului. Am auzit doar bufnitura. După câteva secunde, mi-am întors privirea şi l-am zărit pe tovarăşul de zbenguială al accidentatului alergând, nu ştiu de ce, să culeagă pantofii ce-i fuseseră smulşi din picioare colegului, în clipa impactului. Eram cu câinele legat

în lesă şi nu puteam să mă mişc. Am strigat, ca ieşit din minţi, căutându-mi zadarnic mobilul prin buzunare: Moare! Chemaţi salvarea! Exact atunci au trecut pe lângă noi, unul după altul, patru sau cinci persoane absorbite de conversaţia de pe smartphone, acompaniată de gesturi şi râsete. Au trecut şi s-au îndepărtat fără să fi dat un semn că m-au auzit sau că au văzut ceva.

Iulie, 2015. Post-scriptum

În colţul dinspre staţia de tramvai a parcului de la „fântâni", două tufe bogate de sânger ascund, între ele, un locşor numai bun de cuibărit pe căldura toropitoare a Bucureştiului. Acum câteva zile, trecând cu câinele prin preajmă, am zărit, din direcţia de unde veneam, mişcându-se sub tufe, două perechi de picioare goale întinse pe iarbă şi îndeajuns de apropiate ca să-mi stârnească fantezia. Nu m-am putut abţine să nu trag cu ochiul spre ce se întâmpla acolo, aşteptând de fapt să se întâmple ceva. Perechiile de picioare se zbenguiau promiţător şi, când eram pe punctul să mă îndepărtez, cuprins de o jenă tardivă, am remarcat că numai ele, picioarele, se mişcau. Sprijinite în palme şi acoperite de un păr la fel de lung, capetele celor doi păreau fixate în şuruburi, absorbite, copleşite de prezenţa a două obiecte lucitoare, de forma şi mărimea unei tablete. Pe mine se înţelege că nu m-au văzut, fiindcă nici nu am vrut să fiu văzut. Dar nu l-au văzut şi nici nu l-au auzit pe Gandhi, care nu s-a putut abţine să facă pipi la un metru de ei, pe tufa din stânga, pe care o onorează, zi de zi, din motive de tradiţie.

*

În *Doctor Faustus,* Adrian Leverkühn se transformă, povestitorul, *nu.* Visez la o carte în care să se întâmple asta.

„Şarpele care nu-şi poate schimba pielea moare. La fel le merge spiritelor care îşi interzic să îşi schimbe opinia: ele încetează să mai fie spirite.“ (Nietzsche, *Aurora*)

*

„*Nous nous attachons quelque fois plus à une femme par les infidélités que nous lui faisons que par la fidélité qu'elle nous garde.“* (Dumas-fils)

*

Şochează numărul mare al celor ce se îmbulzesc să intre în Uniunea Scriitorilor şi care, în ultimii 5-6 ani, chiar reuşesc să o facă. Sunt sprijiniţi de Asociaţiile judeţene de scriitori devenite, şi din raţiuni umanitare (un supliment la pensie), din ce în ce mai permisive. Încropelile artistice ale pretendenţilor, finanţate din banii familiilor, sunt publicate în „edituri“ de familie şi recenzate de „prieteni“ de familie, implorați sau câştigaţi prin persuasiune. În anii din urmă, la Neptun, la Vila scriitorilor, ţi-e aproape imposibil să recunoşti pe cineva. Cunoscuţii, amicii de odinioară au îmbătrânit, ca şi tine, şi au devenit greu de reperat în mulţime. Camerele şi mesele au fost ocupate de noii „admişi“ ori de inşi cu bani, rude îndepărtate ale scriitorilor sau de învârtiţi de sezon. Lumea fascinantă a scriitorilor din alte vremuri mai poate fi doar evocată de cei câţiva supravieţuitori. Este ceea ce am şi făcut la cererea fiicei unui prieten scriitor, cu care am împărtăşit acelaşi soi de nostalgie.

*

Pentru un scriitor din provincie – cum eram de fapt – concediul de unsprezece zile petrecut, în anii ,80, la Casa de la Neptun reprezenta contactul

măgulitor cu lumea care, privită de departe, te intimida. Aveai ocazia să-i vezi dezbrăcaţi, bine dispuşi, chefuind aiuritor, copilărindu-se, dedându-se unui soi de haimanalâc fermecător pe nu puţini dintre cei ale căror chipuri figurau în manuale. Era, într-un fel, un prilej de demitizare şi reumanizare a zeilor Olimpului. Nu aş putea spune că am păstrat mult timp postura de observator uimit. M-am adaptat neobişnuit de repede obiceiurilor tribului, căci forfota din jur semăna izbitor cu forfota dintre colibele unui trib african: mulţimea copiilor tăvălindu-se pe iarba de sub merii curţii laolaltă cu câinii şi pisicile restaurantului, tinerii războinici schimbând impresii şi visând la viitoare lupte literare, fetele vizibil şi perpetuu disponibile, bătrâni înţelepţi depănându-şi amintirile eroice şi făcând încă planuri „din cuţite şi pahară“. Deveneam, într-adevăr, pentru un timp, o societate tribală închisă, ale cărei fapte cotidiene se transformau repede în poveşti, legende, bârfe, anecdote transmise din gură în gură, un veritabil folclor al seriilor care, însumate, dădeau folclorul verii aceleia. Tribul îşi organiza concursurile lui de frumuseţe (Miss Neptun), de epigrame, de table, de şah, de desene ale copiilor, de popice şi, într-un timp, chiar meciuri de fotbal (pe provincii, pe discipline, pe vârste). Se înfiripau idile, se stabileau prietenii literare, se topeau duşmănii. După un concediu alături de victime – poeţi şi prozatori –, criticii înşişi îşi pierdeau morga şi aerul înalt ameninţător. Se ducea dracului spiritul critic însuşi. La Neptun căpăta o stranie concreteţe iniţiativa partidului de a alcătui, după model sovietic, o uniune în care scriitorii „să se întrunească“ cât de des cu putinţă, să se cunoască bine, indecent de bine, să ia hotărâri la comun, să-şi recunoască mirosul transpiraţiei şi, eventual, să înceapă să vorbească la fel. La jumătatea verii şi la jumătatea anilor ’80, în puţine locuri din lume puteai să vezi, adunat la acelaşi cazan, cam tot ce era mai de soi într-o literatură. Veneau (în familii sau solo) şaizeciştii, bine instalaţi de acum în literatură, câţiva venerabili

ai anilor ’50, care încă mai erau în manuale, vârfurile promoţiei şaptezeci, în plină afirmare (cu fete frumoase şi deştepte precum Daniela Crăsnaru, Grete Tartler şi Denisa Comănescu) şi, sporadic, câte un optzecist cu pile.

Accesul la locurile seriei 1 august-11 august, când soseau şi conducătorii U.S.R., confirma intrarea ta în eşalonul scriitorilor care contează. Atunci descindea Fănuş, supravegheat îndeaproape de o soţie înfricoşată de evoluţia sănătăţii lui. El era tatăl, stăpânul chefliilor, al zurbagiilor şi al umorului plebeu al seriei. Şi tot cam atunci sosea Manolescu, singur şi nu prea (din câte se şoptea), aşteptat, ca un regent, de prieteni literaţi, de şoapte şi de bârfe timide. Fănuş şi Niki formau cei doi poli ai seriei celei mai atractive. Dar pentru că era vară, se dădea mâncare bună, cum era greu să mai găseşti acasă, pentru că barul funcţiona non-stop şi nu te simţeai cenzurat decât de nevastă, Fănuş era cel ce domina scena şi dădea tonul. Fănuş juca tot timpul rolul de *commedia dell’arte*, al celui ce se ascunde de nevastă şi care cere din priviri, din partea tuturor, alibiuri pentru „fentarea scorpiei“. Îl ajutau, cu promptitudine şi cu soluţii ingenioase, prietenii, locotenenţii lui, indiferenţi de prezenţa la doi paşi a mării (Mircea Micu, Romulus Cojocaru, Pituţ, Băran), puşi şi ei pe drăcării.

Cum se întâmplă în orice comunitate, scriitorimea neptuniană număra şi câţiva solitari, cu orar şi tabieturi respectate maniacal, ceea ce alimenta umorul celor de pe plajă, căci printre noi mai existau şi câţiva – nu prea mulţi – inşi veniţi să profite de soare şi de apă. Dimineaţa, până foarte departe, se auzea dinspre apartamentele de sus ale vechii vile o maşină de scris care mitralia voinicește până fix la douăsprezece fără zece. La ora douăsprezece fix cobora în chiloţi de baie statuia domnului Paler, care, aruncând pe drum un singur salut tuturor, cobora încet, cu paşi siguri şi egali, în apa golfului. Dispărea pentru două ore, cât timp înota cu lovituri egale de braţe, până la digul plajei lui Ceauşescu, aflat la un

kilometru şi ceva distanţă. Trecea apoi, imperturbabil şi cu acelaşi pas apăsat, printre noi, spre maşina de scris din apartament. Din două în două zile, Daniela Crăsnaru, care deborda, la vârsta de atunci, de inteligenţă şi umor, organiza cu ceasul în mână pariuri cu cei din jur, pentru cine va ghici momentul apariţiei, pe scări, a Statuii. Se puteau face pariuri nu pe ora, pe momentul, ci pe ziua în care Lulu Ulici, de neclintit pe fotoliul lui de jucător de cărţi etern victorios, va întoarce spre mare privirea lui ascunsă de ochelarii imenşi şi fumurii. Sau pe dimineaţa în care cuplul suprarealist format din uriaşul Sântimbreanu şi căţelul lui cât o minge de ping-pong nu va mai trece la plimbarea din zori.

Tribul nostru avea „contrabandiştii“ lui, negustorii de peste mări, furnizorii lui de produse din afară, căci, seară de seară, eram chemaţi la câte o cină, improvizată în fundul curţii, la care apăreau, ca din senin, tăvi cu guvizi, calcani şi scoici.

Nu ne lipseau călătorii, emisarii, aducătorii de ştiri. Bancuri, picanterii şi ştiri de departe, din lumea lăsată să dospească la căldura paralizantă a Bucureştilor, aducea Mircea Dinescu, călător neodihnit, inapt să îşi ţină fundul mai mult de o zi în acelaşi loc. Dădea un chef cu peşte prins de el, se răsfăţa iubit şi admirat de noi toţi, îşi vărsa sacul de impresii şi metafore şi dispărea, pentru alte câteva zile, pentru a reveni cu portbagajul plin de vin şi de guvizi. Viaţa secretă a tribului era, pe cât bănuiam, spectaculoasă. O revistă deocheată cum sunt tabloidele de azi ar fi avut ce scrie, interogându-le pe cameriste, despre ce se întâmplă ziua sau noaptea prin garsoniere, tufişuri, ori pe plaja neluminată. Auzeam în toiul nopţii glasul câte unui tată sicilian strigându-şi pe nume fetiţa pierdută în verdeaţă ori rătăcită printre stabilopozi.

Politică făceau doar cei trecuţi de prima tinereţe şi doar după masa de seară, ca exerciţiu de digestie. Rumegând ştirile Europei Libere, peripatetizând fără vlagă, pe faleză, în spatele soţiilor, stânjenite şi cam înghesuite de perechile de îndrăgostiţi şi de familiile

cu copii ce treceau pe acolo, grupurile de gânditori politici se trezeau brusc şi de fiecare dată descumpăniţi, în faţa unui zid şi a unui miliţian. Era, vorba lui Noica, limita care limita, zidul reşedinţei de vară a conducătorului, care ne arăta, cu o claritate palpabilă, până unde se putea merge. Cei mai nărăvaşi, mai implicaţi politiceşte evitau instinctiv „drumul la zid“, alegând să discute pe aleile umbroase ale staţiunii. În grupul în care fusesem adoptat de Manolescu şi unde mă simţeam bine alături de Bujor Nedelcovici (până când a plecat), de Ana Blandiana, Romulus Rusan şi alţii, l-am auzit pe Zigu, minunatul nostru Zigu – care închidea ochii la năzbâtiile micului terorist, nu altul decât fiul meu –, dezvoltând analogii frisonante între naţional-socialismul ceauşit şi naţionalismul fascistoid din perioada interbelică, pe care o cunoştea ca nimeni altul. În general vorbind însă, nu făceam altceva decât să ne indignăm. Un exerciţiu cotidian de indignări voluptuoase, pe alei umbroase, întrerupt de câte o partidă de crichet, comandată de Niki spre a opri jelania. Doar într-un an, spre sfârşitul deceniului cu pricina, discuţiile acestea au căpătat, ca într-un film de desene animate, o altă viteză de derulare. Când s-a auzit, „din surse sigure“, că lui Nicolae Ceauşescu i s-a depistat un cancer la prostată, când am muşcat deci cu toţii din nada lansată de excepţionalul serviciu de legende al Securităţii, ne-am simţit transfiguraţi de o nouă mare misiune. Am făcut guverne, am schimbat constituţii, ne-am gândit la pedepsirea mâncătorilor de rahat şi a slugoilor, am devenit, din jeluitori, vehemenţi. Mizând pe ochiul meu de vânător, Niki m-a târât după el, pe un soare infernal, până departe pe plajă, în căutarea actriţei Violeta Andrei. Ea ne-ar fi putut conduce la soţ, care, având oarecare veleităţi, îi mai vizita din când în când pe scriitori. N-a fost greu de găsit, căci cu părul şi machiajul ei de un roşu violent, arăta ca o geamandură eşuată pe plajă. Tot restul seriei, un nume era pe toate buzele: Gogu Rădulescu, comunistul luminat, confesorul lumii bune

scriitoriceşti, despre care se va afla, sunt sigur, într-o zi, cât de bine ne-a manipulat şi ce sugativă informativă a fost.

În tot acest timp, în lumea celorlalţi, lumea cea veselă şi zglobie a seriei, se chefuia adânc şi cu inconştienţă politică. Fănuş, care venise pleoştit şi cu un aer de spital în seria noastră, era la jumătatea acesteia într-o formă de zile mari: închipuia comploturi, organiza farse, inventa situaţii anecdotice, dădea replici memorabile, îi mobiliza pe toţi, trecând, ca un ciclon, printre mese. Părea a fi în cele mai bune relaţii cu nevasta, uimită, ea însăşi, de înţelepţirea soţului, de respectarea riguroasă a dietei impuse de doctori la ultimul consult. Toată lumea care îi ştia poftele pantagruelice se mira cum mai putea fi atât de volubil pe un asemenea post prelungit. Se apucase să scrie, se spunea. Şi lucra de dimineaţa până la prânz, când venea soţia să îl ia la masă.

Locotenenţii erau muţi, femeile de serviciu, bucătarii schimbau, dacă li se cereau informaţii, vorba. Într-o bună zi, pe la unsprezece, în mare fiind, mi-am amintit că trebuie să dau un telefon la Craiova. Am urcat desculţ scările şi, trecând pe lângă recepţionera care moţăia, am ajuns în garsonieră. Mi-am luat fisele, am vorbit la telefonul din hol şi am ieşit pe terasă, unde m-a întâmpinat un val de căldură năucitoare. Nu era absolut nimeni pe fotolii şi nu se auzea niciun zgomot de nicăieri. Am luat-o spre stânga, de-a lungul meselor de pe terasă, hotărât să văd ce mai e cu vechea mea Dacie, parcată în faţă, printre arbori. Înainte de a trece de al doilea zid despărţitor al vechii vile, m-a luat de nas un miros puternic de usturoi. Dincolo de zid, am văzut întâi două mese lipite, şi pe ele două tăvi uriaşe pe care erau aşezate, pe una, în piramidă, oase mari de vită, cu capete enorme şi cu zgârciuri atârnânde ca nişte zdrenţe, şi pe cealaltă, câteva oase sparte la jumătate, care lăsau să se vadă o măduvă mustind de grăsime. La mică distanţă de o sticlă de vin alb, golită trei sferturi, se aflau trei sau patru farfurii adânci, care

ţineau, sub o movilă de mujdei, ceva ce aducea a momiţe sau poate a măduvioare. Sub un păr bogat, de un blond spălăcit, revărsat peste obraji, cineva golea zgomotos, cu fluierături şi clefăieli, galeria unui os uriaş. Când m-a simţit, a scos un mârâit de dulău şi, ţintindu-mă cu un singur ochi tulbure de sub o pleată de păr, mi-a zis scurt: „Bă, oltene, să dea dracu' să mă spui nevesti-mii!".

*

Patriotismul are nevoie de o cunoaştere aproximativă a istoriei.

După toate crimele şi porcăriile din Ucraina, Putin, lăcrimând de-adevăratelea, la interpretarea imnului naţional al Rusiei, într-o vizită în Mongolia.

*

Am dat, căutând prin sertare, peste ciorna unui, hai să zic, „discurs" dedicat olimpicilor (la Olimpiada de română organizată în 2007 la Liceul Lahovary din Râmnicu Vâlcea, adică la liceul meu).

Mărturisesc că nu m-am numărat printre simpatizanţii olimpicilor şi că multă vreme am privit, cu suspiciune, glorificarea lor. Am cunoscut, din interior, fabrica de genii a naţiei. Şi ştiu cum funcţiona instituţia olimpiadei. Ea semăna, într-un mod dezgustător, cu instituţia comunistă a producerii de performeri sportivi (recrutări la vârste fragede, antrenamente fioroase, instructori severi, cantonamente austere şi, mai presus de toate, dopaje). Totul, absolut totul, inclusiv cumpărarea arbitrilor, pentru obţinerea unor rezultate de prestigiu internaţional, care să probeze superioritatea socialismului. Păstrând proporţiile, similitudinile săreau în ochi: meditatori cu experienţă, regim special, cantonamente, dopaj cu „comentarii", reţete critice universale şi citate epatante, intervenţii

superioare, presiuni discrete, adică pile la corectori, totul pentru a spori renumele judeţului, inspectoratului, şcolii de proveniență, al directorului ei şi, într-un sfârşit, al profesorului. Când olimpicii *loco* treceau graniţa şi izbuteau să aducă premii internaţionale, presa şi oficialităţile proclamau măreaţa, incomparabila calitate a şcolii româneşti şi inteligenţa superioară a naţiei române. Şi asta în timp ce nivelul mediu era cum era şi cum este. Recunosc astăzi că m-am pripit şi că, oripilat de felul cum reuşea regimul să transforme o competiţie intelectuală, tinerească, în sarcină de partid şi în argument de propagandă, alimentându-ne, cu victorii, complexele respectabilităţii, am ignorat faptul că, fie şi aşa, pe această cale jegoasă, se forma, în plin regim egalitarist, o elită şi, mai mult decât atât, sentimentul apartenenţei la ea. Că şi astăzi avem nevoie, mai mult ca oricând, de o elită care să ţină piept procesului de manelizare a culturii şi a politicii nu am îndoieli.

Nici măcar teroarea egalitaristă a „corectitudinii politicii“ nu mă poate opri să visez la prezenţa discretă, dar puternică, în lumea în care ni se pare că trăim – a unui grup de tineri cultivaţi, inteligenţi, ironici, mefienţi, civilizaţi, dar neiertători cu mareea prostului-gust şi cu ofensiva mediocrităţii gureşe şi ţanţoşe. Împingând în deriziune fascinaţia naţiei pentru false probleme şi falşi idoli, tinerii la care visez ar fi în măsură să dea o cotă şi un sens societăţii în derivă, ar putea să reinventeze spiritul critic maiorescian, acum, când încă nu s-au stins toate luminile şi nu a căzut întregul sistem de valori.

*

Evreii şi sovieticii. Duşmanul duşmanului meu e prietenul meu. Duşmanul duşmanului meu de moarte mi-e prieten, oricum ar fi, de fapt, ca om.

Octombrie, 2014

Răspunsul lui Panait Istrati la articolul, din 1935, al lui Barbusse din *Le Monde*, intitulat, perfid, *Le Haïdouk de la Sigurantza*:

„Una din caracteristicile comunismului este că, atunci când el nu sfârşeşte prin a dezgusta de moarte pe un intelectual cinstit, sfârşeşte prin a-l tâmpi de moarte. Cazul din urmă e şi al lui Henry Barbusse“ (din articolul *Obiectivitatea presei independente comuniste,* apărut în „Cruciada românismului“). Verdictul lui Istrati ar putea juca rolul unui *memento* pentru CriticAtac. Dar scriitorul nostru era un inocent, cum mai sunt probabil câţiva şi printre cei cu propensiuni comuniste din România de azi. El nu putea să ştie (nici să creadă) ceea ce am aflat noi după destrămarea URSS şi după deschiderea, chiar şi parţială, a arhivelor: că, într-o proporţie stupefiantă, viaţa culturală franceză interbelică (presa, înainte de toate), dar şi postbelică, a fost infiltrată de agenţii de influenţă ai lui Stalin, că nu puţini scriitori de prestigiu au fost manipulaţi sau manevraţi (prin nevestele recrutate de NKVD) sau au fost „stimulaţi“, cumpăraţi cu favoruri, călătorii, traduceri, subvenţionate magnific. Unii au fost, pur şi simplu, stipendiaţi periodic: cazul năucitor al lui Sartre, plătit, lunar, cu 10.000 de dolari de serviciile de informaţii sovietice.

Despre toate astea lumea culturală franceză vorbeşte foarte puţin, iar societatea, în genere, se face că plouă, ca şi cum ar fi vorba de o boală ruşinoasă de familie. Şi nu e exclus să fie la mijloc acţiunea subtilă de descurajare a investigaţiilor, pe care o exercită urmaşii aceloraşi agenţi de influenţă interbelici.

25-26-27-28 octombrie 2014, Bucureşti

Simbolica ortodoxiei

Zilele pelerinajelor succesive la moaşte care se găsesc, aici, la Patriarhie, tot anul. Un lanţ nesfârşit de tarabe cu cruciuliţe şi iconiţe. Lume săracă,

pensionari, femei la a doua sau la a treia vârstă căutându-şi punctul de sprijin în univers şi sentimentul că au făcut „cele cuvenite“.

Vânzătorii – călugări volubili şi burtoşi şi călugăriţe agitate, mici afacerişti, învârtiţi de toată mâna.

Părculeţul s-a umplut în trei zile şi trei nopţi de găleţi de rahat călugăresc, de balegile cailor poliţiei, care au îngropat gazonul sub copitele lor neliniştite.

După patru zile, peste tot, resturi de mâncare, sticle, cutii de carton şi de tablă, hârtii, fâşii uriaşe de plastic. Rândul de irişi complet strivit.

Murdărie, oroare, scârbă şi nobile intenţii. Mirosul puternic de tămâie se amestecă cu cel de petrol de la microcentrale electrice, care nu s-au oprit nicio clipă, acoperind cu tusetul lor psalmodierile parvenite de la difuzoarele portabile.

Pe călugăriţele şi pe călugării joviali nu i-am văzut decât vorbind la mobil, cu pasiune şi relaxare. Cei mai mulţi aveau câte două.

29 octombrie 2014

Gandhi – arătându-ne tot timpul laba zgâriată prin rugi. Foştii bărbaţi frumoşi şi câinii simt nevoia să fie compătimiţi.

*

Nietzsche şi unul dintre puţinele lui deziderate utopice: abolirea sentimentelor convenabile.

*

Să faci un principiu de viaţă din a fi tu însuţi înseamnă, cum-necum, a adopta o atitudine şi, deci, a nu fi, în consecinţă, tu însuţi. Dar chiar de-ar fi aşa, cine riscă primul?

*

Adventavit asinus
Pulcher et fortissimus.

L-am cunoscut acum două zile pe I.V.. Sclipitor, cu o conversaţie fastuoasă, pe alocuri copleşitoare, oricât de irelevant subiectul. Apropiindu-mă, nu ştiu cum, de el, m-a izbit duhul acru al răsuflării agitate. Am priceput că acea vervă debordantă, însufleţirea lui, nepotrivită adesea cu subiectul (*Pathos ákairon,* cum ar fi spus Longinus) izvorăşte dintr-o neodihnită gastrită.

*

Port cu mine, ca pe un viciu, naivitatea.

*

Pentru a produce literatură ai nevoie de forţă, dar mai ales de indiferenţă. Nu-ţi deteşti opera, dar nici nu ţi-o iubeşti până la identificare. Orice poate fi un scriitor numai un sentimental nu. Cu atât mai puţin un cultivator de nostalgii, precum interbelicii smiorcăitori ce se închipuiau păşind prin parcul pustiu al adolescenţei lor, în sunetul trist şi rar al castanelor ce izbesc pământul aleilor.

2 decembrie 2014

Nebunica Ara şi Gandhi *senex* în spatele nostru, în maşina care se întorcea de la vânătoare. Ara, care ştie că simpla apariţie la fereastra maşinii a capului lui Gandhi înseamnă vânătoare – ah, vânătoare – s-a apucat la întoarcere, din simpatie şi recunoştinţă, să-l cureţe de scaieţi pe spinare. Evident, s-a înecat cu ei, a tuşit, a hârâit, a scos, timp de o oră, sunete imposibil de reprodus, bruftuluită de stăpânul care, veterinar fiind, nu bagă în seamă nuanţele.

25 decembrie 2014

Mă uit la icoana maicii cu pruncul de deasupra patului meu. Tot acolo a fost şi la Vâlcea în vremea copilăriei şi adolescenţei. După o demolare sau o lichidare, iei cu tine ce poţi: tablouri, icoane, veselă şi cărţi de ceva valoare. Ele îţi constituie mentalmente trecutul şi îţi furnizează doza de melancolie cotidiană.

27 ianuarie 2015

„Asta e!“ – o expresie curentă, expresia naţiunii române şi a incomparabilei ei capacităţi de a normaliza răul.

*

De căutat, în orice formă de eroism, o concesie bine dosită.

*

„Minciuna şi credulitatea – scria Valéry în *Mélange* – se împerechează şi zămislesc opinia.“

Nu mi-a căzut în mână până astăzi un manual de tehnici de manipulare (după câte ştiu, o specialitate românească din vremea „Pactului de la Varşovia“). Dar nu cred că ar putea lipsi de acolo acele iniţiative stilistice, care izbutesc să facă plauzibile faptele şi în proză: consecvenţa neruşinată, detaliul realistic bine plasat şi omisiunea.

E drept că literatura, amatoare, cum e, de semitonuri, penumbre, tenebre promiţătoare, e un teren privilegiat al iluzionărilor. Adevărul, ca şi lumina, orbeşte. Minciuna, din contră, este, cum spunea Camus în *La Chute,* „un frumos crepuscul, care pune fiecare obiect în valoare“.

Într-un anume fel, cititorul e pregătit şi predispus să fie îmbrobodit. Ca un nobil galant şi generos din vremea Regenţei, el are un soi de respect faţă de faptul de a fi înşelat cu eleganţă, căci simte că i se face un compliment, că i se recunoaşte gentileţea, capacitatea de consimţire, maleabilitatea, îngăduinţa artistocratică şi cutezanţa.

Martie, 2015

Cum favorizează felul de a vorbi carierele politice din România:

– Rar, apăsat, sub un ochi care pâlpâie (Ciorbea, Băsescu);

– Monoton, *in sotto voce*, din vârful buzelor şi, eventual, sub o mustaţă mătăsoasă catifelantă (Dragnea, Şova);

– Rar, fără nuanţe, ritmat, cu monotonia ineluctabilă a pasului de front (Iohannis).

Ce e comun acestor maniere locuţionale? Ce altceva decât sugestia de seriozitate şi claritate, adică ceea ce, funciarmente, ne lipseşte.

Aprilie, 2015

Spiritul nostru leneveşte sub bombardamentul de informaţii minore, ştiri neînsemnate şi imagini superflue furnizate de televiziuni. Internetul ne asaltează cu puzderie de futilităţi, ne fură din energia afirmativă şi ne oferă senzaţia convenabilă (liniştitoare) a unei îndestulări.

Suntem în tranşee. Serviciile de informaţii ne furnizează nenumărate veşti, suntem excedaţi de date, aflăm o groază de lucruri despre inamic, suntem mulţumiţi şi ni se pare că e de ajuns că le ştim.

Ignorându-mi sfaturile, doctoranzii mei, năuciţi de date şi „trimiteri“ se arată incapabili să iniţieze şi să susţină un demers. S-au uitat acolo în tranşee, acumulând informaţii şi separând momentul 1 de momentul 2. Cei mai mulţi conducători de doctorat chiar asta le spun să facă. Pare logic, pare onest şi nu e. Ar trebui să ne hotărâm să ieşim din acest marasm informaţional, din acest soi de pasivitate, să gândim ofensiv, să lansăm de la bun început şi continuu provocări şi ipoteze, ca în primele zile ale umanităţii când strămoşii încercau să înţeleagă fenomenele prin bombardament de ipoteze.

Aprilie, 2015

Faptele care, în *Decalog,* sunt interzise, sunt de fapt imanente fiinţei umane şi imposibil de evitat, de împiedicat, de prevenit. De altfel, chiar din această pricină sunt acolo. Dacă interdicţiile din *Decalog* ar fi fost nişte oprelişti cu putinţă de respectat, ele nu ar fi atras interesul întemeietorilor religiilor iudaice. Căci nu alt fel decât prin sentimentul păcatului, prin presimţirea pedepsei şi prin exacerbarea acestor două elemente se naşte sau se consolidează însăşi religia, ca instituţie.

*

„Prudenţa este o fată bătrână, bogată şi urâtă, curtată de Incapacitate.“ (Blake)

2 mai 2015

Când încă mai trăiau unchii, mătuşile şi verişorii, am fost curios, ca orice adolescent, să-mi aflu strămoşii. Cum se obişnuia într-o familie de preoţi (şase generaţii), cele trei surori ale maică-mii fuseseră căsătorite tot cu sutane, iar singurul băiat (viitorul meu unchi) a fost, şi el, trimis la *Teologie*, în Bucureştiul tentaţiilor interbelice. Bunicul, bărbat impunător asaltat de drept credincioase, era, firește, un Popescu şi, după ce s-a întors de la Paris, i se spunea, între prieteni, Popescu-Joli. Nu s-ar zice că cele trei prezbitere au avut noroc. Bărbatul Aritinei (Titina), profesor strălucit de istorie la Seminarul din Vâlcea şi dat exemplu de „memorie monstruoasă“ în studiile de specialitate din epocă, căzuse, după venirea comuniştilor, în patima beţiei. Se desfiinţase Seminarul şi devenise doar popa din cătunul Buda. Soţul Georgetei (Georgette, după terminarea pensionului), popa Iliuţă din Lădeşti avea o nemulţumire perpetuă, o stare de iritare nedesluşită şi răsfrântă asupra nevestei, pe care o buşuma din

senin. Era un excepţional violonist şi, din câte am aflat, şi compozitor, iar cariera spre care îl împinseseră părinţii nu îi oferise decât sentimentul ratării unui destin. Cea de-a treia, Virginica, căsătorită cu preotul Ceauşu din Recea, a născut două fete şi un băiat şi a murit de tânără. În satul Recea, care multă vreme a aparţinut de Vaideeni, în casa lui Gicu Ceauşu, verişorul meu mult îndrăgit, poposeam adesea cu părinţii. Gicu, fire deschisă, era împătimit de literatură şi nu a pregetat să facă şi filologia după ce terminase, la Bucureşti, în vremurile de foamete de după război, ASE-ul. Era profesor de română şi în biblioteca lui am descoperit, ca elev în clasa a IX-a, prima ediţie a *Istoriei* lui Călinescu, pe care mi-a împrumutat-o şi care, într-un fel, mi-a schimbat viaţa. Am avut, prin *Istoria* lui Călinescu, un ascendent asupra asistenţilor de la Litere care, în 1959, încă se străduiau să ne reteze relaţia cu această carte fabuloasă. M-am simţit superior şi am devenit, prin chiar acest fapt, superficial. Puteam să strălucesc fără efort. La Recea, prin preajma cârciumii de unde începea drumul de creastă al oilor, am auzit de la nişte bătrânei aghesmuiţi, ce făcuseră războiul în regimentul tatălui meu, primele poveşti despre strămoşul neamului. El ar fi fost un popă fugit, împreună cu o fată a lui peste munţi, pe cărările Parângului, din Ardeal. Fata era cam urâţică, dar de catârul cu care veniseră atârnau doi desagi cu monede de aur. Nu am putut afla mai nimic despre felul cum s-au pripăşit în sat, despre cine şi cum i-a ajutat, deşi prezenţa, la doi paşi, a ciobanilor ungureni de la Vaideeni îmi oferă supoziţii. În amintirile bătrânilor care povesteau ce au aflat de la bătrânii lor, revenea, invariabil, imaginea unei migraţii, a unui număr fabulos de oi care erau trimise anual spre raiaua Brăilei. Cele 18.000 de oi s-ar fi înşirat pe drumul de 5 km până la Horezu şi, în timp ce primele intrau, mânate de ciobani, în orăşel, ultimele abia părăseau saivanele de la Recea. Carne de oaie contra aur turcesc. Aceasta a fost până la 1878, sursa averii. Fata fusese

căsătorită, cum altfel, cu un popă, iar cineva din neam a ridicat o biserică mare şi arătoasă în Recea. Printre legendele familiei, una era stânjenitoare: fata cea urâţică a simţit, repede şi pe pielea ei, ce înseamnă o căsătorie aranjată. Neglijată, poate umilită, a început să bea. Speriat de gura lumii, popa cel tânăr i-a luat cheile de la beci şi i-a impus restricţii de deplasare. Şi, fiindcă tot mirosea a ţuică, a scotocit peste tot şi a descoperit că prezbitera o turna în oalele de ciorbă şi o acoperea cu tocătoarele de lemn ale bucătăriei. Popa îi striga, altoind-o olteneşte, că îl face de ruşine în sat. Acuze care îi provocau soţiei, de fiecare dată, acelaşi soi de furie. Se repezea la o casetă cu acte pergamentoase, smulgea de acolo câte putea şi le azvârlea spre popă:

— Ruşine să-ţi fie ţie, regăţean împuţit, că dai în mine. Dai în nepoata lui Avrămuţă Iancu, tu, un sărăntoc de oltean!

Fireşte, aflată de la bătrânii Recei, povestea m-a amuzat pe mine şi pe ai mei, iar taică-meu l-a lămurit repede pe elevul Negrici:

— Mai toţi ardelenii se cred rude cu Avram Iancu. Am avut şi eu în regiment vreo trei care jurau că-i sunt strănepoţi.

Când, în clasa a XI-a fiind, mă pregăteam, cu disperare, pentru examenul de admitere, eram iritat de vizitele rudelor şi cunoştinţelor de toată mâna care găseau un soi de alinare în locuinţa noastră modestă, protejată de sufletul atoatepricepător al mamei. Se vorbea, tare, la doi paşi de amărâtul de elev care ştia că trebuie să brieze ca să poată intra, cu „originea lui socială“, la o facultate ideologică, cum era socotită filologia. Nelipsite erau cele două surori, Titina şi Georgeta, care se simţeau mai bine la noi decât acasă la ele. Georgeta plecase de-a binelea din Lădeşti şi, ocupându-se de nepoţii de la Vâlcea, se mai repezea, doar din timp în timp, să vadă ce mai e cu gospodăria. Pământul îi fusese luat la „colectivă“, bărbatul îi murise. Era o femeie liniştită şi cumpătată. Nu vorbea mult, nu bârfea şi rareori ridica glasul. Din camera de alături unde pritoceam *Ţiganiada* şi

alte subiecte îngălate din programă, o singură dată am auzit-o ridicând glasul:

— Auzi, soro, nenorociţii au vrut să-mi ia şi terenul de lângă casă. Mi-au luat tot pământul la CAP şi îl voiau şi pe ăsta, că aşa i-a venit lui să facă, ţiganului de primar, adus de ăia de la Vâlcea în sat. Dar m-am enervat şi m-am dus la partid şi le-am spus că eu sunt neam de revoluţionari, că sunt strănepoata lui Avram Iancu. Şi le-am arătat şi documentele ălea vechi, le ştii tu.

*

„Tragedia vârstei înaintate nu e de a fi bătrân, ci de a fi rămas tânăr.“ (Oscar Wilde, *Oscariana,* 1912)

*

Din nu ştiu ce motive şi la intervale de timp imprevizibile, îmi apare în minte un zid părăginit, zidul părăginit al unei incinte părăginite văzute cândva. Era, de fapt, peretele unei încăperi din cele câteva care mărgineau, spre nord, cred, un mic platou oarecum dreptunghiular acoperit cu iarbă uscată şi cu smocuri firave de maci zbârciţi de vânt şi de soare. Despre el, organizatorii deplasării noastre la cursurile de limba macedoneană de la Ohrid spuneau că era stadionul cetăţii Heracleea, una dintre cetăţile greceşti ce-şi luaseră numele acesta impunător. Înlănţuite, încăperile acelea păreau săpate în malul ce închidea latura din dreapta, mai lungă, a platoului. Nu era însă aşa. Cei ce se aciuaseră acolo după ruinarea polisului şi stingerea civilizaţiei „păgâne“ se folosiseră pur şi simplu de anexele vechiului stadion spre a-şi încropi câteva cămăruţe smerite. Am trecut din una în alta cu destulă greutate, prin deschizături neverosimil de strâmte, călcând pe schije de marmură, bucăţi de piatră, mortar şi grohotiş, înghiţind praful pe care îl ridicaseră însoţitorii mei grăbiţi. Atunci, trecând pragul ultimei odăi, mi-a

apărut în faţa ochilor *zidul*. Un zid de pietre umile de râu şi de gresie obişnuită, la temelia căruia era aşezată o statuie. Bucăţile de gresie erau rânduite cu destulă grijă peste pulpe şi peste mijlocul trupului, iar pieptul statuii se sprijinea de pământ ca de altfel şi capul, rămas, printr-o întâmplare, la locul lui. E drept că – probabil deteriorată – faţa nu i se putea vedea, dar capul şi grumazul depăşeau limita verticală a zidului, nu prea mult, dar de ajuns pentru a-mi da senzaţia că statuia făcea efortul supraomenesc să iasă de acolo. Spinarea aceea strivită sub straturile de gresie, obrazul lipit de ţărână, ceafa apăsată de mormanul de pietre m-au făcut dintr-o dată să mă gândesc la neodihnitul, milenarul efort al artei de a ieşi de sub apăsarea nemiloasă a acelor forţe care au năzuit mereu să o supună, să o folosească, să o slugărească. Cineva mi-a şoptit – văzându-mă căzut pe gânduri, contrariat de acea imagine bizară – că statuia era pusă aşa, era întoarsă pentru a nu i se observa chipul, căci, întâi de toate, acesta trezea furia purificatoare a primilor creştini. Am dat din cap arătând că ceea ce spune are, desigur, noimă, dar şi astăzi cred că statuia avea acea poziţie curioasă şi pentru că suprafaţa mai netedă de deasupra înlesnea pur şi simplu aşezarea metodică a pietrelor. Trupul, în toată lungimea lui, juca cu folos rolul unui material solid de construcţie: era lespedea pe care o pui unde vrei şi unde trebuie pentru a sprijini şi întări un edificiu. Visul – prea adesea împlinit – al tuturor ideologiilor.